POVESTEA
ELISABETEI RIZEA
DIN NUCȘOARA

urmată de

MĂRTURIA LUI

CORNEL DRĂGOI

HUMANITAS

document • document • document

document • document • document

POVESTEA ELISABETEI RIZEA DIN NUCŞOARA

MĂRTURIA LUI CORNEL DRĂGOI

Culese şi editate de
IRINA NICOLAU şi THEODOR NIŢU

Cu o prefaţă de
GABRIEL LIICEANU

HUMANITAS
BUCUREŞTI • 1993

Coperta de
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Fotografii de
DAN DINESCU

© HUMANITAS, 1993

ISBN 973-28-0399-1

Cartea ELISABETEI RIZEA din Nucşoara şi a finului ei, CORNEL DRĂGOI, nu ar fi existat fără entuziasmul, promptitudinea şi priceperea celor doi editori ai ei, Irina Nicolau şi Theodor Niţu, etnologi la Muzeul Ţăranului Român din Bucureşti. Le sîntem recunoscători pentru felul în care s-au lăsat cîştigaţi de o idee, au preluat-o şi, mai ales, au ştiut s-o transforme în substanţa unei cărţi.

Ideea unei serii de cărţi-document, ipotetic material pentru un Proces, măcar moral, al comunismului, a cărei primă «piesă» să fie Elisabeta Rizea, s-a născut la Humanitas în primăvara lui 1992 în urma filmului din serialul TV «Memorialul durerii» centrat pe figura extraordinarei ţărănci din Nucşoara.

REALIZATOAREI
«MEMORIALULUI DURERII»,
DOAMNEI
LUCIA HOSSU LONGIN,
INSPIRATOAREA
ACESTEI IDEI EDITORIALE,
ÎI DEDICĂM CARTEA DE FAŢĂ.

Editura

Prefaţă la o spovedanie

Această carte, alcătuită din spovedania *(uşurarea sufletului) Elisabetei Rizea şi din* depoziţia *lui Cornel Drăgoi, era gata de cîteva luni şi, ca să intre la tipar, nu mai lipseau decît paginile promise ale unei prefeţe. Şi totuşi, cu fiecare zi care trecea, ea întîrzia să se nască. Şi nu putea să se nască pentru că prefaţa la întîmplările exemplare petrecute în urmă cu patruzeci de ani în satul Nucşoara trebuia să fie de fapt* postfaţa, *încă nescrisă, la cel mai încîlcit nod din istoria lumii. Acest nod al istoriei, alcătuit din trupuri încolăcite, din zeci de mii, sute de mii, milioane şi zeci de milioane de trupuri încolăcite, prinse laolaltă cu înţelepciune drăcească, acest nod mare cît un munte, ce nu putea fi dezlegat de nici o mînă de om, deşi făcut de oameni şi cu oameni, cu vieţile lor, cu abjecţia, speranţa, idealurile, chinurile şi moartea lor, acest nod care nu putea plesni decît dinlăuntrul său, din tăria coardelor sale supraîntinse de ura, urîtul şi minciuna care prezidaseră la alcătuirea lui — acest nod, intrat în istoria lumii sub numele de „comunism", trebuia să devină peste noapte obiectul unei simple prefeţe. Cum să scrii în cîteva pagini despre esenţa acestei încolăciri fără pereche pe care mintea noastră, incapabilă să o cuprindă, are tot mai mult tentaţia să o uite şi să-şi vadă de treaba ei de minte*

omenească, spunîndu-şi că de fapt aşa ceva nici nu a existat vreodată, de vreme ce ea, mintea, nu poate cuprinde, înţelege şi explica acest ceva.

Şi ca din întîmplare, mărturisirea altei neputinţe a venit să se adauge neputinţei prefaţatorului, anulînd-o în renunţarea ei şi făcînd-o să se împace cu ea. Această mărturisire aparţine lui Boris Pasternak. Iată ce spune el în paginile sale autobiografice, în clipa cînd ajunge în faţa „anilor, oamenilor şi destinelor încadrate de revoluţie" şi a încercărilor la care „acea lume a supus personalitatea umană, onoarea şi mîndria ei, puterea ei de muncă şi rezistenţa ei": „Despre acea lume trebuie scris în aşa fel încît să ţi se oprească bătăile inimii şi părul să ţi se ridice măciucă în cap. A scrie despre ea nepăsător, obişnuit, a scrie fără ca scrisul să zguduie, a scrie mai palid decît au zugrăvit Petersburgul Gogol şi Dostoievski, n-ar fi doar stupid şi deşert, ci ar fi josnic şi iresponsabil. Sîntem încă departe de acest ideal."

Desigur, nu există un Gogol sau un Dostoievski care să spună aşa cum se cuvine povestea acestui mare şi încîlcit nod al istoriei numit „comunism". Şi totuşi, sîntem oare atît de departe de acest ideal? Pentru cei care au reuşit să se desfacă din marele nod al istoriei, să rămînă în viaţă şi să vorbească nu avem oare ceva care ar putea suplini absenţa lui Gogol şi Dostoievski? Nu avem înseşi mărturiile victimelor? Spusa lor, care se naşte din relatarea trăită a unei suferinţe incomensurabile, nu este suficientă pentru a ne opri bătăile inimii? De ce ar mai fi nevoie în acest caz de mijlocirea geniului povestitor?

Cînd citim în paginile acestei cărţi că au existat prizonieri politici cărora li s-au scos dinţii cu cleştele de cuie, smulgîndu-li-se gingiile o dată cu dinţii;

că o femeie era călcată în picioare pînă cînd îi ieşeau plămînii prin coastele rupte; cînd citim că Elisabeta Rizea a stat legată de mîini de un cîrlig din plafon, că i-au rămas în celulă dinţii şi părul („în pat dinţii din gură, cole jos păru"), că un om valora mai puţin decît un glonte („trei lei"), cînd aflăm — din altă mărturie — că un ţăran ridicat noaptea este smuls din casă cu stîlpul casei cu tot — toate acestea, trăite, văzute sau auzite, nu constituie temeiuri suficiente pentru ca bătăile inimii să ni se oprească şi pentru ca părul să ni se ridice măciucă în cap? Ca să nu mai spunem că aceste grozăvii fac parte nu din realitatea, care s-a desprins oarecum de noi, a altor lumi şi a altor istorii, realitatea oarecum exotică a Petersburgului lui Gogol şi Dostoievski; ele fac parte din miezul însîngerat al lumii noastre, *agresîndu-ne conştiinţele şi obligîndu-ne, ca martori sau părtaşi, la o atitudine şi la un comentariu.*

Dar mai presus de orice, aceste victime mărturisitoare, care nu au avut parte de răscumpărările universalei justiţii omeneşti, au dreptul la ascultarea *noastră. Pentru că altminteri de ce au murit sute de mii de oameni în România şi milioane şi zeci de milioane în Rusia şi în ţările Estului? Eterna ţinere de minte a răului este un păcat grav, aşa cum grav este şi păcatul uitării în imediat. Nu putem uita de pe o zi pe alta de ce am rezistat zeci de ani degradării şi de ce, de atîtea ori, s-a murit în numele acestei împotriviri. Tot răul acesta care a schimonosit faţa popoarelor nu poate trece peste noi ca o simplă boare, ca şi cum nimic n-ar fi fost. Ne putem oare branşa sărbătoreşte la un Occident care vrea să ne reînveţe drepturile omului, democraţia şi privatizarea,* uitînd *pur şi simplu, sau ignorînd, suprema imoralitate care este* crima? *Părăsirea*

victimei, însingurarea ei, întreţinerea enormei ei frustrări nu reprezintă, la rîndul lor, o supremă lezare a umanităţii? Iar pentru a ne pune aceste întrebări nu e nevoie, cu atît mai mult, să fim nici Dostoievski, nici Gogol.

Ceea ce îţi taie respiraţia în aceste pagini este să vezi în ce măsură comunismul a fost o crimă organizată la adăpostul legii şi legitimată prin minciună. Comuniştii apar ca bandiţi legalişti. *Ca orice bandiţi, ei înjură, bat, torturează, omoară, numai că pentru cele mai teribile atrocităţi ei au* legi. *Dinţii se smulg în numele poporului, iar „bandiţi" şi „duşmani ai poporului" sînt cei schingiuiţi, şi nicidecum călăii. Pentru judecătorii-bandiţi, pentru anchetatorii-bandiţi, pentru gardienii-bandiţi, pentru toţi aceştia şi pentru crimele lor — nu există legi.* Ei *sînt legea şi ei comit crimele în numele legii lor. Cine apucă să scape din acest pelerinaj în infern iese cu foaie în regulă, cu vina bine precizată, încadrată atent de un complet de judecată specializat în crimele a priori comise de cel schingiuit, iar acesta, ca în cele mai bune închisori, primeşte la ieşire hainele cu care a intrat şi bani pentru tren sau „ratã". „Păi aş zbiera, doamnă, ca o vacă, nu ca un om", spune la un moment dat, în spovedania sa, Elisabeta Rizea. „Atîtea sînt de spus..."*

S-a vorbit mult în aceşti ultimi ani despre vină, iertare şi încrîncenare; despre răzbunare şi justiţie; despre cine trebuie să ierte: victimele, ceilalţi oameni sau Dumnezeu?

Elisabeta Rizea ştie foarte bine că numai cel care a suferit injuria poate acorda iertarea. Elisabeta Rizea ştie la fel de bine să distingă între răzbunare, justiţia oamenilor şi cea a lui Dumnezeu. Nici unul

dintre personajele care au populat Gulagul românesc şi au apucat să mărturisească nu a dorit răzbunarea, ci doar înfăptuirea dreptăţii. Deci nu legea insului, ci legea oamenilor. De la faimosul „Să nu ne răzbunaţi!" al lui Mircea Vulcănescu şi pînă la „să-i chinuie Dumnezeu, nu să-i chinui io" al Elisabetei Rizea, răzbate acelaşi refuz al victimei de a deveni, la rîndul ei, călău. Răzbunarea este din capul locului exclusă. Însă răzbunarea îşi pierde temeiul numai acolo unde societatea împlineşte ceea ce victima, singură, nu are dreptul să facă: adică să îşi facă dreptate. Şi victima aşteaptă, cu toată fiinţa ei, ziua cînd oamenii, în ipostaza spiritului obiectiv al legii, îi vor face dreptate şi cînd dreptatea va coborî pe pămînt. „Trei zile dacă mai trăiesc, spune Elisabeta Rizea, da vreau să ştiu că s-a limpezit lumea."

S-a limpezit oare lumea? Mai degrabă s-a ales.

De o parte a ei, regizorii ororii şi supraveghetorii ei, astăzi morţi, dispăruţi, ştiuţi, neştiuţi, ascunşi, protejaţi. Apoi cei care au smuls dinţii şi gingiile cu cleştele de cuie: Oprea şi Cîrnu, şi Marin, şi Zamfirescu, şi Vlădicuţ Tănase; şi Mecu, şi Iordache, şi Apăvăloaie, şi Maromet, şi Ivănică. Şi mulţi alţii care trăiesc printre noi dintr-o pensie de patruzeci de ani puşi în slujba torturii.

De cealaltă parte a lumii mulţi morţi (zeci de mii? sute de mii?), cunoscuţi şi necunoscuţi, cam tot ce a avut mai bun locul acesta şi care au trebuit exterminaţi pentru a face să triumfe legea banditilor. Şi puţinii rămaşi în viaţă, Elisabeta Rizea sau Cornel Drăgoi, care au mai putut vorbi şi care continuă să aştepte cele trei zile în care ar urma să triumfe legea oamenilor pentru ca lumea să se poată limpezi.

La începutul relatării sale, Cornel Drăgoi afirmă: „Faptele noastre sînt oricum destule ca să facă o istorie." Din paginile acestei cărţi răzbate zvonul acestei alte *istorii, care treptat începe să se amplifice şi să capete un loc în conştiinţa noastră. Această altă istorie, pînă de curînd interzisă, ignorată sau tăcută — istoria crimei generalizate şi a rezistenţei la crimă — rămîne să fie scrisă abia de acum înainte. Pesemne că în nici o ţară din Est nu a existat ceva asemănător cu mişcarea anticomunistă a partizanilor şi cu întîmplările povestite aici de cei doi mărturisitori. Imaginea însăşi a românilor în ochii celorlalte popoare va fi neîndoielnic cîndva reconsiderată, dar după ce noi înşine, mai întîi, vom fi căpătat* o altă conştiinţă *a istoriei noastre recente.*

GABRIEL LIICEANU
mai 1993

Cuvîntul editorului

„Faci o carte despre Rizea?" Fac. După ce am închis telefonul, au început îndoielile. Dacă nu iese? N-are ce să nu iasă, ai auzit-o la televizor, vorbeşte foarte bine... Dar dacă nu mai vorbeşte, n-a spus că-i este frică? Şi chiar dacă vrea, există posibilitatea s-o inhib cine ştie cum. Situaţia mi se părea infernală; cobor aşa, din maşină, şi îi pretind să-mi spună tot ce-a strîns în ea... Mai bine merg cu încă cineva, de pildă cu Doru. O să-i duc şi articolul pe care l-am scris despre ea în *România liberă*. Oricum, pentru primul contact trebuie să găsesc ceva care să fie, sau măcar să pară, un gest natural. Nu pot să năvălesc în casă şi să zic: am adus ziarul, mătuşă... Căutam, ca orice orăşean, gesturi fireşti.

Noroc că am avut noroc. Prima femeie pe care am întrebat-o unde locuieşte familia Rizea era fata ei. Ne-a arătat cu mîna: uite casa! Mama, unde să fie? e la ea. Noi am intrat pe uşă şi Elisabeta Rizea ne-a sărutat. Pe urmă, ca să se asigure, ne întreabă: nu sînteţi securişti? Nu sîntem, mătuşă. După ce schimbăm cîteva vorbe, scot la iveală cartea Aniţei Nandriş. A fost o ţărancă dîrză ca dumneata, care şi-a scris viaţa. Nu vrei să faci o carte? Păi cu ce să scriu eu, maică, uite mîinile mele... şi ne arată mîinile. O faci cu gura. Îţi vorbeşti cartea, şi restul ne priveşte pe noi. Gata, zice, am să vă spun toate chinurile mele... Ne-am oprit din înregistrat cînd am terminat casetele. În curte ne-a salutat un moş în cîrje care ducea o găleată la porc. Gheorghe Rizea are 92 de ani şi duce în spate toată gospodăria. La plecare am spus: revenim miercurea viitoare.

Am revenit marţi. Acum eram mai mulţi: Doru Niţu şi cu mine, Dan Dinescu pentru fotografii, Ioana

şi Radu ca să audă şi să vadă. În cameră la Elisabeta Rizea se afla un domn. Făcea ordine în corespondenţă. După *Memorialul durerii*, Elisabeta a primit zeci de scrisori. Doi dintre noi au rămas cu el şi ceilalţi am ieşit afară pentru fotografii. Cînd ne-am întors, Doru înregistra, Radu punea întrebări şi Cornel Drăgoi — adică domnul — povestea. Primul impuls a fost să spun: gata pauza, avem treabă cu mătuşa. Dar sînt adepta etnologiei „dulci", practicată fără ton autoritar, aşa că mai întîi m-am aşezat pe scaun. Am ascultat cîteva clipe şi am schimbat cu Doru o privire — asta e! Cînd transcriam casetele, la Bucureşti, deplîngeam amîndoi absenţa tonului narativ din vorbirea Elisabetei Rizea. Este cu putinţă să faci o carte dintr-un vaiet prelung? Eram în căutarea unei soluţii şi ea a venit singură: povestea Elisabetei se întregea firesc cu mărturia finului ei, Cornel Drăgoi.

Din experienţa de la Nucşoara am rămas cu cîteva cuvinte şi cu o singură imagine. Cuvintele au fost rostite de Elisabeta Rizea: „Păi cum să nu zbieri, doamnă, ca o vacă?" Imaginea priveşte satul însuşi, aşa cum l-am văzut în două după-amieze încinse de vară. Pe uliţe nici un om. Lacul, oglindă. Casele curate şi surîzătoare. Nu-mi amintesc să fi văzut undeva un loc mai senin, mai pacific. Dar ce se întîmplă aici, îţi venea să strigi, unde sînt ura veche şi ura nouă, unde sînt amintirile dureroase, aici a curs sînge! Nu se vedea nimic. Există în filmul *Oblomov* o secvenţă care face elogiul somnului — o casă care e stăpînită de un somn definitiv, o casă care doarme din temelii. Am suprapus cele două imagini şi mi-am spus: Nucşoara doarme. Oare cîţi dintre oamenii satului visează urît?

Am fost acolo, am înregistrat şi am transcris. Ce-am făcut noi n-a fost mare lucru, deşi a pretins mult lucru. Pentru astfel de cărţi principalul este să te transformi într-un canal suplu şi transparent prin care să se strecoare, cu cît mai puţine pierderi, suflul vorbitorului. Din materia informă dar vie care a rezultat, am încercat să modelăm această carte.

IRINA NICOLAU

Povestea Elisabetei Rizea

Totul a început cu o crimă

Uite pentru ce am făcut io ce am făcut, doamnă! Că sînt înaintea icoanei şi Dumnezeu aşa să mă ajute dacă mint... Mi-a omorît unchiu ăsta. Uite-l! Mi l-a-mpuşcat cînd a venit comuniştii. Văr primar cu tata, părinţii fraţi. Nu puteau face comunismul de el, d-aia l-a împuşcat. Că el era comerciant: a avut moară, maşină de lînă, manufactură, prăvălie... Avea unde munci lumea, toţi ţinea la el. N-avea copii, săracu, şi ajuta. Ajuta săracii, văduvele de la 1916, că i-a murit şi lui un frate, Nicu, în război. Doamnă, unu era Gheorghe Şuţa din Domneşti! Domn! Domn! Îi plăcea să înveţe lumea carte şi să fie vrednică, să muncească. Nu pot eu să vă spun ce om bun şi driept iera. Şi comuniştii l-au împuşcat. Uite, de asta am urît io comuniştii...

L-au omorît degeaba, doamnă... Mai de cătă ziuă, l-au ridicat din casă, l-a dus la Siguranţă şi l-a împuşcat. Şi a avut oameni domnu Mihalache, ţărănist era domnu Mihalache, învăţător la Domneşti, a avut pe cineva acolo de a putut să-l scoată de la morgă şi să-l aducă la cimitir. Da cînd a auzit că-l aduce, a ieşit din tot satu şi după alte sate, a dat şoferu jos, că n-a mai vrut să mîie maşina, şi l-a dus oamenii cu maşina mînată cu mîna. Pînă acasă la el au împins maşina... L-a dus

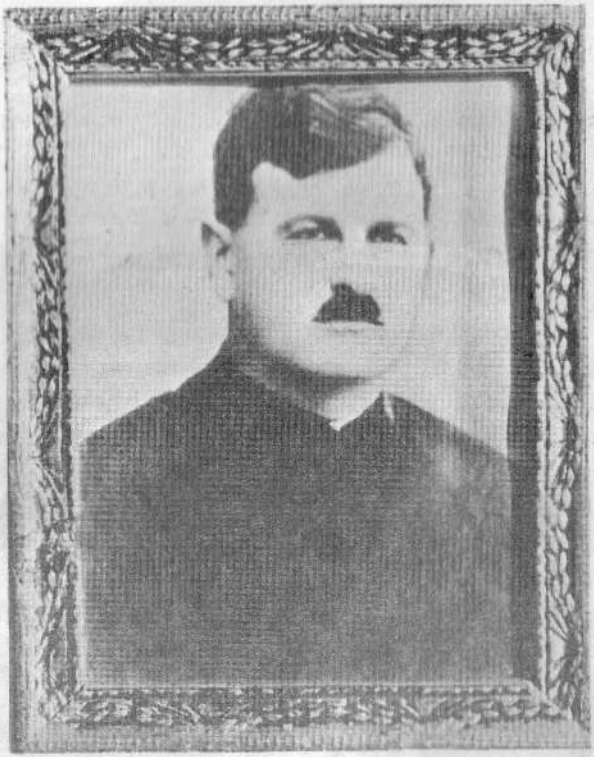

„... unu era Gheorghe Şuţa din Domneşti! Domn!"

şi l-a ţinut acasă două zile şi două nopţi şi p-ormă l-a dus şi l-a înmormîntat. Era armată, da n-a tras. Îl mai arestase de două ori, da n-a avut cu ce-l judeca. I-a dat drumu acasă, că n-a avut ce să judece. Şi l-a-ngropat, a terminat cu el.

Eu am plîns, m-am jelit, cum se spune la noi, m-am bocit dă unchiu, că ce-a făcut comuniştii cu el, că l-a-mpuşcat. Am zis alea rele. Am zis. Nu pot să zic că n-am zis! Şi a şoptit cineva la soţu mieu să mă ia de acolo, că mă omoară. Şi soţu meu 'ce — vino pînă încoa, că am să-ţi spun ceva.

M-a luat în altă parte şi m-a suit în căruţă. A pus pătura peste mine şi m-a scos din comună. Dup-aia, acasă, cînd auzeam maşină, fugeam. Aveam două uluci trase colea în grădină şi, cînd auzeam maşină, fugeam. Era în '47... Ş-apăi în '48 a început. Atunci i-a fost frică lu domnu Iancu Arnăuţoiu, la popa Drăgoi, oamenii aştia cari ierau mai cap în sat, oamenii mai deştepţi din Nucşoara.

Cum a plecat Elisabeta din Domneşti şi a ajuns la Nucşoara

Eu, doamnă, sînt de loc din Domneşti. Mă trag din neamu lu Şuţa. Pe tata mieu îl chiema Ion. Pe mama o chiema Maria. La treizeşopt de ani tata a murit de inimă şi a lăsat opt copii. Mama era de treizeşase. Era mai mică cu doi ani ca tata. A născut treişpe copii. Da pă ăilalţi morţi nu-i ştiu, îi ştiu numai p-ăi de-a trăit: Ion Şuţa, Gheorghe Şuţa, Petre Şuţa, vedeţi, Şuţa ne zice nouă, Niculaie Şuţa şi Luca Şuţa. Băieţii. Şi fetele: Ileana, Maria şi Elisabeta, ieu, Tuţa îmi zice, dar sînt scrisă Elisabeta. Aşa ie mai serios... Am învăţat şapte clase primare, nu mai multe, că n-a fost posibilitatea să merg eu la şcoală, că n-avea mama cu ce. Eram opt copii, doamnă, săraci, da ne-a crescut mama cu frica lui Dumnezeu, cu cinste, şi n-am supărat-o pe mama niciodată. Oriîncotro m-a trimes, acolo m-am dus. La vaci, la vaci. La porci, la porci. Unde m-a trimes, acolo m-am dus. Ne-a mai ajutat şi unchiu Gheorghe Şuţa. El n-a avut copii şi ne-a crescut pă noi, copiii lui văr-so. A cumpărat şi un munte să ni-l dea, da l-a cumpărat degeaba, că l-a luat statul. Şi tot el m-a măritat la opşpe ani şi m-a adus în Nucşoara, că l-a avut aicea

pă Gheorghe Rizea cu care lucra. N-a vrut mama să mă dea, zicea că sînt băieţi buni şi în Domneşti. N-a vrut fraţii mei să mă dea aicea... Că soţul meu mai ţinuse pe o altă verişoară a lui unchiu, care, cînd a născut primul copil, fata care aţi văzut-o, a murit din naştere. Copilu era de opt zile cînd a îngropat pe mama ei. Era de cinci zile cînd a murit şi cu trei, cît au ţinut-o moartă, opt. Da unchiu a făcut ca el, m-a măritat...

Nimic de zis, am trăit bine. Am muncit, am cumpărat pămînt... Care ni l-a luat! Nu mi-l mai dă nici astăzi. Nu vezi? Mi-a luat tot, doamnă. Mi-a stricat grajdu, magazii, tot ce-am avut. Nu mai am nimic. Am făcut noi o ţîr de grajduri, da cu ce... Amîndoi ologi. Eu nu poci de picioare, uitaţi-vă şi dumneavoastră cum ie picioarele mele. Uite! Ie! Le pui drepte. Uitaţi-vă cum mi s-au făcut mie picioarele, doamnă... Uite cum ie picioarele mele, că m-a băgat în lanţuri şi m-a ţinut în umezeala aia din Jilava. Nu e puţin să stai doi ani de zile la Jilava... Eram de treizeşopt de ani.

La nuntă a venit cu maşina să mă ia. Cu două maşini. După aia au venit şi altele. Nuntă în regulă. Păi domnu Şuţa, unchiul nostru, era om văzut. A fost numai fruntea satului din toate comunele la nunta mea. Am petrecut, dumnealor s-au dus acasă şi io am rămas aici. Naş l-am avut pe popa Drăgoi, care l-a împuşcat comuniştii. L-a urmărit şi l-a prins la Vîlsăneşti şi l-a arestat. Şi cînd i-a prins, după zece ani, pe ăştia, i-a dus la Jilava pe toţi şi i-a executat.

Am avut şi zestre... am avut. Mi-a îmbrăcat mama casele, da nu mai am nimic din alea. Ca să ajung unde mă vedeţi am fost la domnu Ceauşescu. Am avut eu pe cineva la Bucureşti care a umblat... Mi-a dat casa. Atît! Pămîntu e şi astăzi

la ei. A dat fata mea, asta văduvă, pământ în altă parte unuia şi mi-a dat mie lîngă casă. Ce-i în uşa casei. Nu mai am nimic. Mi-a stricat magazia, mi-a stricat grajdul, mi-a stricat tot, bucătăria, n-am mai găsit nimic.

Nimic, nimic, nimic n-am găsit. Că rămăsese o magazie, să aibă unde ţine lemnele dispensarului, şi m-am rugat de Ion Băncescu, că era la Sfat, să-mi dea mie magazia, că plătesc. N-a vrut! Da ştiţi cum a murit, doamnă? Cu gîtu pă scaun! Uite aşa a murit. Nu ie moarte de om... Vedeţi ce scrieţi, doamnă, în carte, să nu daţi de rău. Barim să trăiesc şi ieu, să am parte de moarte bună. Că eu, să ştiu că ies ai noştri, aş spune totu, driept, da nu ştiu, doamnă... şi dacă am scăpat de lanţuri şi de doişpe ani de chin, să mă omoare ei acuma? Nu mai dorm aici. De-acuma m-am mutat în camera aia. Că mă împuşcă pe aici, pe fereastră, în pat. Ne culcăm aşa: eu colea şi Gheorghe colea. Zic — barim să scăpăm unul dintre noi, să mai aibă copiii un părinte. Şi mi-e frică, mi-e frică... Că la noi, pentru pământu ăsta...

Era aşa lume cinstită şi aşa lume cumsecade... Doamnă, n-aş fi dat-o pe nimic comuna asta! Acum ei au pământul de la Arnăuţoiu, de la ăştia care au fugit, de la mine, de la ăla, de la ăla... Şi pentru pământ, ca să nu ni-l mai dea... Trei zile dacă mai trăiesc, da vreau să ştiu că s-a limpezit lumea. Că pământu, vezi, nu mi-l dă...

Ieu cried că v-a luat numărul de la maşină, aşa cried.

În ce fel au trăit şi au muncit
Elisabeta şi Gheorghe

...Eram de nooşpe ani, cînd am născut fata. Atîta, un singur copilaş am făcut. Am crescut şi fetiţa soţului de la nevasta dintîia. Cînd am luat-o avea doi, trei ani. Maică-sa murise din naştere. Cum eram eu rudă cu unchiu Şuţa era şi ea, tot la fel. Tot la fel eram rude.

Gheorghe, soţu mieu, lucra la unchiu la lemnărie. Avea oameni la buşteni de brad. Aşa era la noi, tăia din pădure, îi coja, îi tăvălea, îi ducea la fabrică la unchiu... Şi el plătea la soţu mieu pă metru cub. Şi eu eram cu magazia.

Şi în '41 a început războiu. Atunci cînd s-a-nceput războiu cu ruşii, Gheorghe avea lucrare la munte. Mai trimeteam şi fetele cu mălai şi tutun, cînd nu mă puteam duce eu, că spălam rufe ori... Mergeau fetele. Ăi din munte trebuia să aibă tot ce le trebuia. Şi atuncea s-a dus unu şi a spus că să vină acasă, că a venit ordin să plece în război. A sunat clopotu, a sunat mobilizarea. Şi soţu mieu a rămas atuncea. Oamenii luase alimente, luase bani înainte, că le trebuia să lucreze. Ei, şi care a fost să plece a plecat. Da dacă i-a luat în război, ce era să facă? Unii au mai venit, alţii nu a mai venit, cum se întîmplă în război. L-a luat şi pe soţul meu la concentrare. Am rămas eu la magazie şi încă doi, care vedea de lucrare. Şi mă duceam şi cu alte femei din sat şi copii, aşa, mai măricei, mergeam cu caii în munte să ducem alimente. Soţu mieu făcea armata la Braşov. Vînători de munte. Aşa a făcut el armata. Nici în timpul războiului nu l-au trimes pe front. Că era mai mare. Le ducea cu trenu, muniţii. De acolo mai da fuga cîte o ştearsă la deal... O vint într-o zi şi nu m-a găsit acasă. Era mama. Io ieram la pepenieră, pliveam stratele de brădui ale lu unchiu. Pliveam de buruieni. Eram dusă cu femei din sat, cari mai bătrîne, cari mai tinere. Mai scoteam şi eu încă un ban...

Dup-aia a venit Gheorghe acasă şi a luat lucrare cu un frate de-al meu. Acolo ne-a plătit unchiu meu la metru cub, că el lua buştenii. Ne dădea bani înainte de mergeam cu lucrarea. Aducea soţu mieu cu vagonu porumbu şi da la oameni. Am muncit

aşa şi ei ne-a lăsat, doamnă... Păi, doamnă, cum să nu zbieri, brie doamnă, nu poci, nu poci! Că ştiu numai eu cît am muncit! Şi poate aveam prune în Domneşti, da le vindeam gata adunate, în loc să bea şi soţu mieu un ciocan de ţuică. Că le-am vîndut să plătesc oamenii în munte, că avea un boier un pămînt aicia şi iera aproape de noi şi ziceam să luăm de la Guţă Iorgulescu pămînt. Adunam bani să cumpărăm. Băgam totu în buşteni. Ce muncesc eu, ce munceşti tale, plătim oamenii, le aducem porumb, dăm la oameni tot ce trebuie, ca să avem şi noi odată banii grămadă, că avem două fete, şi fetele fac copii. Îmi plăcea să muncesc. E, doamnă, şi ne-a lăsat de am scos jumătate pînă într-o poiană, i-am scos, i-am făcut teancuri mari şi jumătate i-am dus la fabrică la Domneşti. Şi mi i-a luat, doamnă, mi i-a luat cînd a venit naţionalizarea. Domnule, tot a luat! Tot, brie... Am muncit numai pentru stat. Uite, să nu-mi ajute Dumnezeu dacă mint. Nimic, nici un ban n-am luat pă ei. Nici cincizeci de bani n-am luat pă ei. Şi mai are acum necaz pe mine că nu tac, că vorbesc. Da numai eu ştiu cît am muncit. Că pe munte, pînă da bruma aia mare, nu mă-ncălţam. Aşa! C-atunci umbla lumea desculţă, nu ca acum. Şi mi-a luat, doamnă, buştenii: şi pe hăia din Domneşti, aduşi gata, şi pă hăia de aicea. Sînt trecuţi undeva? Nu e trecuţi nicăieri! Mi-a luat buştenii, mi-a luat pămîntu, mi-a luat tot!

În care Arsenescu, Arnăuţoii şi ceilalţi au urcat în munţi

Pe unchiu Gheorghe Şuţa l-a împuşcat în '47. Din '47 a-nceput vrajba de a băgat frica în ăştia care au făcut politică ţărănistă. Băiatu lui domn Iancu,

căpitanu ăl mare, că domnu Neluţ a murit în munţii Trata... Domnu Tomiţă era la garda regală. Făcea armata, adică era angajat acolo. Făcea şcoala aia. Ei, doamnă, de politică l-a dat afară. Da nu l-a lăsat, doamnă, nici acasă, că avea pămînt, muncea. Nu l-a lăsat. A început să-l caute. Domnu colonel Arsenescu a venit de la Cîmpulung adus de socru lu domn Tomiţă, şi l-a adus la el aici, acasă. L-a adus aicia. A plecat dacă a văzut că-i caută şi-i urmăreşte. A plecat în munţi. Da nu-i lăsa nici acolo! Aşa că au început să urce la munte din '49. Era Arnăuţoii, care era doi fraţi, cu Arsenescu trei, cu Chircă patru, dup-aia s-a băgat şi băieţii lui Chircă, s-a băgat şi Ticu Jubleanu cu femeia, Marioara, şi cu băiatu. Ăsta a rămas ultimu şi s-a împuşcat singur în bordei, acolo unde i-a prins. Aşa a fost, eu nu spun minciuni. Da nu ştiu dacă e bine să scoateţi acum cartea, doamnă, pînă nu s-a schimba...

Au plecat pe rînd. S-a dat ăla după ăla, ăla după ăla. Noi i-am ajutat. Noi n-am plecat pînă nu ne-au luat ei şi ne-au băgat prin puşcării. Pe mine m-a pîrît o ţigancă, o baragladină, cum am spus şi la televizor. A fost grieu, doamnă. Uite, am şi o gaură colea în uşă, să o vedeţi, gaură de glonţ. Şi ăştia au duşmănie pe mine că vorbesc. Păi aş zbiera, doamnă, ca o vacă, nu ca un om! Atîtea sînt de spus... Da mă stăpînesc de frică, că acum nu mai sînt de treişopt de ani. Nu mai poci fugi prin grădini, nu mai pot să merg, că vedeţi cum e picioarele mele şi vedeţi mîinile mele. Să nu moară pînă n-o sta unde m-au ţinut pe mine şi să nu... Să-i chinuie Dumnezeu, nu să-i chinui io, cum m-au chinuit ei pe mine...

Uite aşa-mi vin în minte... cum mi-au băgat ochelari d-ăştia de tablă, ferească Dumnezeu să ştiţi ce-i asta, şi m-a luat de braţ, că nu vedeam

nimică pe coridor. Şi, ori că mi-a pus el piedică, ori m-am împiedicat — că am venit pă brînci, aşa, jos. Şi el mi-a dat cu bocancu aici, în coastă. Trăieşte în Piteşti. *Oprea*. A vint o doamnă cu care am stat în celulă şi mi-a spus: să vii să vezi pe Oprea, ce burtă are. Zic: el are burtă şi eu m-am uscat, că mă vedeţi cum sînt, numai piele şi os. Sînt ca o mască acum, doamnă, de chinurile care au fost pe mine şi de inima rea pe care am avut-o. Aşa. Şi să viu acasă să nu mai găsesc nimic!! Nimic n-am găsit. Dacă mă tăiam la un deget, eu n-aveam cu ce mă lega. Tot ce-am lăsat în casă şi în magazia mea şi în curtea mea — n-am mai găsit nimic. Nu mai pot să-mi spun tot amaru care a fost în mine şi tot chinu cu care m-a chinuit hoţii ăştia...

Zece ani au stat în munte. După zece ani i-a prins. Şi nu avea stabil pe undeva. I-a cătat de-a rîndu. Avea bordeie pe toate văile şi pe toate dealurile. Cînd a născut pe fetiţa aia, i-a făcut copăiţă de coajă de brad şi au cusut-o, aşa, şi a dat-o cu răşină să nu curgă şi să-i facă baie. Pînă au făcut şi ei rost de o copaie. Şi noi le duceam cînd le puteam duce, cînd nu puteam, nu le duceam şi răbdau.

Pe urmă Chircă a fost mort în munţi, băieţii lui au fost închişi, eu închisă. Da am lăsat pe alta în locu meu. Vorbisem cu ea pînă să mă închiză. Marinico, zic, dacă cumva mă-nchide pe mine, ai tu grijă! Adică să nu moară de foame. Să le mai duci. Da pe mine nu m-a prins, doamnă, cît am fost eu de păzită, că eram păzită, vorba aia, nici nevoia nu puteam să mi-o fac cu linişte, aşa eram păzită, pe de-a rîndu. Da Dumnezeu m-a ferit şi eu am ştiut să mă păzesc şi nici nu am spus la nimeni. Şi am şi acuma multe secrete, da nu le spui pînă n-oi ve-

dea că mor, să chiem fetele să le spui, să ştie măcar ele... Că uite, doamnă, nu ştii cu cine vorbeşti şi s-aude şi te-mpuşcă. Vorba aia, am scăpat eu de primu glonţ — şi să mi-l dea ăştia, acuma?

Jurămîntul. Cîţi au făcut puşcărie din neamul Elisabetei

...Ei, şi armata, securitatea îi căuta. Se ducea la munte, în toţi munţii. Ţin minte că odată, atunci am luat legătură cu ei, a venit aici în casă şi m-a trimes după cutare, după cutare. Au venit aici şi au depus jurămîntu. A jurat pe armă, pe Evanghelie şi pe Cruce. Şi *jur pe Sfînta Cruce şi pe Evanghelie*, şi ţinea crucea în mînă, *că nu voi trăda niciodată*. Şi nu trădez acuma că vă spui dumneavoastră, că iei ie prinşi demult. Ce ştiu eu cine sînteţi dumneavoastră, puteaţi să fiţi ai securităţii şi să-i ridice... Se întîmplă! La jurămînt a fost Arsenescu, căpitanu Arnăuţoiu şi domnu Petrică. Trei. Păi eram vecini aicea... Unde-i Miliţia acum, era casa lor. Ca fata cu mama eram eu cu doamna Arnăuţoiu, mama lor. Popa era naşu mieu. Om deştept. Popa m-a mînat după frate-miu Luca şi după încă unu. A venit şi ei şi a depus jurămîntu. Eu n-am jurat atunci, că eram patrulă pă stradă, păzeam. Am jurat altă dată, în casă la dom Petrică.

Din fraţii mei trei au depus jurămîntu, Naie, Ghiţă şi Luca. Da nu mai sînt, numai Luca mai e... Luca a fugit din sat, da n-a fugit mult, dup-aia s-a predat. A stat ascuns pe la o cumnată de-a lui, mai pe acasă la mama prin podu grajdului, pe unde-a putut. Şi pe urmă s-a predat. El n-a stat în munţi.

Şi după ce l-a arestat şi a venit acasă, cînd a sosit acasă, că n-avea telefon să anunţe că vine, l-a adus de la Braşov la Piteşti şi de la Piteşti a venit el singur şi, doamnă, ce s-a-ntîmplat, femeia lui atît a putut, s-au sărutat şi a căzut pe el în jos moartă. A murit. A făcut de aia la cap. Şi pă el l-a chinuit şi în puşcării şi după aia, l-au tot purtat din închisoare în închisoare. Şi cînd a venit acasă frate-miu — mama moartă, nevasta lui a murit lîngă el, pe lîngă el în jos a căzut moartă, doamnă... După atîta amar... Nu ştie nimeni cît a fost de amărît şi de chinuit...

Din neam au făcut puşcărie o droaie, să vă spui: Naie, Luca, fraţi, cumnatu Vlădescu, Petre Vlădescu, o ţine pe Elena Vlădescu, soră-mea, Laurenţia, fata mea, eu, Gheorghe, bărbată-miu, Vasile, bărbatu lu Lenuţa, ailaltă fată, Belu îi zicem noi, Belescu, şi cu taică-su lu Belu, Ghică Belescu, socru Lenuţii. Ei?! Şi nu-i mai zic pe ăilalţi, cîţi îi lua din casă de unde dormea, noaptea, din pat, pentru cercetări. Nu ştiu cît a făcut puşcărie Luca, şapte ani parcă i-a dat, şi cînd a venit a căzut femeia lui lîngă el, atît a fost, ea l-a sărutat pe el, el pă ea şi a murit. E văduvoi pînă astăzi. Frate-miu Naie a făcut cinci ani parcă, s-a dus cu soţu mieu, că l-a ascuns. Depusese şi el jurămînt, v-am spus. Da ăia nu ştiau de jurămînt atunci, că le-ar fi dat mai mult. Şi soţu mieu a fost cinsprezece ani condamnat, da a făcut paisprezece că i-a dat drumu cu decretu din '64. Eu doisprezece, Laurenţia doi, şi ăilalţi nu mai ştiu cît, dar au făcut... Şi toţi am fost vinovaţi, fiecare a făcut, chiar dacă a tăgăduit că a făcut. Uite că mi-am adus aminte, Vasile Belu şi cu taică-su au făcut cîte trei ani. Trei ani pentru că l-au ascuns pe Gheorghe...

Cum a trăit Gheorghe ascuns. Şi poţi, bre, să ierţi comuniştii?

Cînd a născut Lenuţa, Gheorghe era ascuns la socru ei. Noaptea m-am dus călare să-l văd pe Gheorghe. Era o ascunzătoare în fîn de numai aşa am stat şi io şi el, uite-aşa, cu genunchii la gură. Podu de la grajd era plin de fîn şi numai pe unde băga fînul la vacă era o ţîr de loc, ca să te dai jos. Gheorghe cobora oleacă şi intra îndărît. Chinuit, cum nu s-a pomenit... Şi dimineaţă vine cuscru, zice, cuscre, daţi-vă jos de acolo. M-am dat io jos pe-o parte şi el pe alta. Cuscre, nu te mai pot ţine aici. Az-noapte, zice, patruzeci au arestat din Nucşoara, printre care a fost şi Lucreţia ta. Io nu te mai ţiu aici că ne arestează şi pe noi şi mi-e frică! Şi era o bîrnă pusă în grajd, un lemn aşa mare. Şi el a plecat. Trebuia să facem aşa cum zice el — nu-l mai ţine, adică să plece. Omului i-e frică, n-ai ce să faci. Şi Gheorghe către mine — ce să fac io, ia tu, zice, bîrna aia şi dă-mi cu ea în cap, omoară-mă tu, că mă omoară ăia. Ia bîrna şi dă-mi cu ea în cap! Io, cînd am auzit aşa, Doamne fereşte, mi-a dat Dumnezeu putere. Gheorghe, zic, ai putea să faci treaba asta? Stai aici că io pîn deseară te-am arănjat. Mă ştii cum sînt! Aşa... da să nu-ţi faci nimic, că eu pînă deseară te iau de aici. Jur! Uite, eu plec acuma. Am plecat, doamnă. M-am strecurat să nu mă vadă lumea că de unde ies şi să să ducă să-l prindă. El s-a băgat îndărît înapoi... Şi poţi să ierţi, brie, comuniştii?! Români nu sînt, doamnă, fir-ar ai nu ştiu cui, români nu sînt. Îi sînge de români în ei şi n-au milă? Tu să te lăfăi în toate, să trăieşti bine şi altu... Strica-le-ar

Dumnezeu, că Dumnezeu este mai mare ca toată lumea. Că-mi vine să zbier, nu să ţip, că nu mai pot....

M-am dus, m-am strecurat, doamnă, în pădure, am luat-o pe cîmpuri, pe unde am putut, şi am intrat în comună. M-am dus la Sfat şi am găsit gardistu şi am dat telefon la fratele meu Naie, la Naie Şuţa. Naie, zic, vino tu de ia buţîle, ia buţîle că io nu pot să le aduc. Buţîle iera omu meu. Dar, să nu ştie ăştia, vorbeam aşa. Da el cătă mine, că şi-a dat seama, zice: adă-mi-le tu numai pînă la Băcioiu, că io n-am timp să vin pînă acolo. Adică, pînă să treci podu se făcea o uliţă pă cîmp şi acolia iera un frate al mieu cu oile, frate-miu Petre. A murit. A dat pentru ăi din munţi şi dolmanul din spinare... N-am spus nimic şi aşa a scăpat nearestat. Acum poate să să ştie, că n-are de unde să-l mai ia, că e mort de doişpe ani, dacă nu mai mult...

Aşa, şi s-a dus cumnată-miu, l-a luat pă Gheorghe şi, dă-i pă colea, dă-i pă colea, l-a strecurat, doamnă, şi l-a dus acolo. Da frate-miu Petre a plecat cu oile mai încolo. I-a spus lui Naie, zice, uite Naie brînza, uite sloi de oaie făcut acolo, aşa-i zice la noi la carnea aia prăjită, sloi. O prăjeşti carnea pă jumătate şi pe urmă bagi ceapă în ea şi puţin ardei şi cu seu ăla. O făcea Petre roată ca săpunu. Tăia din ea — şi aşa de bun era, doamnă... Nu ca tocana, mai bun! Şi-l încălzea... că el, dacă îl lua cu el cu oile, trebuia să-l facă tare. Şi deloc nu se strică. Le-a încălzit sloi, le-a dat brînză de asta, nu telemea, brînză adusă de la munte, şi a făcut Naie şi o mămăliguţă caldă... şi au mîncat cîteştrei: Naie, Gheorghe şi cumnatu mieu. A mîncat şi pe urmă a venit cu doi cai cu şăile pă iei. Unu a încălicat soţu mieu şi altu frate-miu, Naie. Ş-ălălant a vint acasă. Pînă seara a fost arănjat. Şi l-a dus şi l-a băgat la soră-mea într-o bute şi i-a

băgat o scară înăuntru şi una pe afară. Bute de bagi prune în ea. O scară i-a pus-o de s-a suit şi una i-a pus-o ca să poată să iasă noaptea. Avea acolo o oliţă ca să facă pipi, că nu putea altfel, că-l vedea vecinii, şi dimineaţa, de cu noapte, pentru altceva mergea la veceu. Şi i-a băgat şi o cojoacă aşa, cu lînă, cum poartă ciobanii, şi o pătură, cum zicem noi poclat. Să nu-i fie frig acolo iarna. Şi a stat...

Cînd securiştii îl căutau pe Gheorghe în noaptea de Paşti şi el dormea liniştit

Era în toamna lui '49. Şi-i dădea mîncare acolo, în bute. Nu ieşea. Şi ce s-a întîmplat, că ar fi stat numai acolo, dar uite că nu s-a putut... Lîngă casa soră-mii, cum ar fi aicia grajdu mieu, lîngă casă, numai gardu-i despărţa, era un croitor. Şi, într-o dimineaţă, l-a văzut un ucenic pă Gheorghe, unu care era acolo să înveţe croitorie. Gheorghe ieşise din bute să se ducă la veceu, şi ăla a fost în grădină, tot acolo la veceu, şi l-a văzut. S-a dus şi l-a pîrît la securitate. Da vezi cum lucrează Dumnezeu, doamnă, că nu l-a prins! Era în noaptea de Paşti. Soră-mia l-a băgat pă Gheorghe în casă. Au zis că în sîmbăta Paştilor nu mai pleacă ei să-l caute. L-a scos de acolo, l-au primit în casă, şi-a făcut baie, l-a primenit, a mîncat şi s-a culcat şi el în casă, în pat. Ca să vie ca frunza şi ca iarba securitatea! Ucenicu le spusese că e la a patra casă. Da există Dumnezeu! Am aşa o credinţă mare în Dumnezeu, doamnă... cum l-a scăpat Dumnezeu atunci, că-l găsea atunci în pat şi ne lua de atunci pe toţi şi ne împuşca! Ei ce-a făcut, securiştii: omu ăla care era croitor lîngă soră-mea avea acolo şi atelieru. Era

ca o casă şi acolo lucra la maşini. În ailantă casă stătea el şi femeia şi copiii. Da atelieru era o casă cu doo camere. Şi ei au numărat patru case, a pus şi atelieru şi n-a ajuns la soră-mea. Vezi, Dumnezeu! Ei n-a văzut că în curte la ăla era doo case ale lui... n-a socotit bine. Deci au răscolit toate casele alea amîndouă. Şi era în curte snopi de coceni şi ei credeau că e băgat acolo, şi înţepau cu baionetili uite aşa, uite-aşa... Şi aveau putină cu varză şi băga sabia în varză, prin murături. Ce-a zis — o fi băgat, ascuns pe acolo. Pe de-a-rîndu a căutat, da n-a găsit nimic. Dimineaţa, cînd să scoală sor-mea... da aşa i-a amuţit Dumnezeu de i-a adormit, de n-a mişcat unu, n-a deschis uşa, n-a deschis nimic. N-a văzut ăia de la securitate nici o mişcare la soră-mea! A dormit morţi toţi. Era noaptea de Paşti, nu vine nimeni... Cînd iese soră-mea afară, spune Veroana, fata la omu ăla, croitoru: vai, ţaţă Lino, ce-a fost la noi az-noapte! Ce-a fost, Veroană? Armată ca frunza şi ca iarba. Păi de ce a venit, Veroană? De Gheorghe n-a ştiut nici un vecin, n-a ştiut nimeni, doamnă, nimeni. Veroana zice: spunea că are ticu o armă, şi tata n-a făcut nici armata. Şi a început să-i spuie cum a cătat, ce a făcut, ce scormonea. Şi pe soră-mea a ars-o inima, că pă el l-a cătat. L-a văzut cineva. Auăleuuuu.... Merge la el şi-i zice să intre în bute, că uite, asta şi asta. I-a spus şi lui ce s-a întîmplat.

Cum a ajuns banditul să legene copilul securistului

...Şi, doamnă, se duce la frate-miu Naie — Naie, ce facem, că uite, a cătat aici la noi, la croitor, o armată de la securitate toată noaptea. I-a

spus tot, cum v-am povestit. 'Ce, trebuie să-l luom de acolo. Cînd a înserat o ţîră, l-a îmbrăcat în fată, ştiţi cum, cu ie şi cu fotă, cum poartă... costum naţional. I-a pus şi o bazma în cap. Lucrurile lui le-a băgat într-o desagă la spinare. O desagă aici şi una în spate. Pleacă Gheorghe şi Naie după el, că dacă saie cineva la el, să saie ca să-l scape. Noi opt fraţi am fost, da am ţinut unu cu altu ca... Noi nu ne-am certat niciodată. N-am avut cui zice tată, da încolo... am ţinut cu toţii la mama şi a fost bine. Şi l-a dus, doamnă, pe uliţă şi l-a băgat... L-a dus întîi la o femeie dă vale, da acolo vecinii să duceau miereu la ia. L-a lăsat acolo o lună, da nu era sigur, şi l-a dus într-o

casă, chiar în faţa securităţii. Şi soţu mieu, cînd pleca cucoana securistului pe la o nuntă, la ceva, şi lăsa copilu la oamenii din casa aia, soţu meu legăna copilu ca să nu plîngă. Să fi ştiut ei că partizanu îi leagănă copilu... Da nu a ştiut! Cînd venea cineva, deschidea uşa colea şi să băga sub pat. Era o casă bătrînă. Un frate şi o soră. Nu se măritase nici fata, nici el. Mai în vîrstă, aşa. Şi l-a ţinut pe Gheorghe sub pat. Părinţii lor muriseră. Şi cînd auzea că se deschide poarta, atenţi, cînd venea cineva, Gheorghe intra în camera alaltă. Cînd pleca ăla de venise, venia îndărăt. Şi, cum vă spuneam, cocoana securităţii venea de-i lăsa copilu la femeie, să vadă de el, şi femeia se ducea

cu treburi pe-afară. Ăla plîngea şi-l legăna Gheorghe al mieu... Şi tot bun n-a fost, i-au rupt oasele! Aşa a stat din '49, '50, '51. Eu eram arestată, poate că şi '52, nu mai ştiu. El era vinovat, îl căuta că a depus jurămîntul. Era cu alimentaţia, de acum ştiau... Da chiar cum a fost cu jurămîntu s-a aflat numai acu.

Şi acolo a stat mult timp. Pînă cînd unu de p-aicea a venit la omu ăla şi bărbatu-meu era în cameră sub pat. Măi, Naie, aşa-l chema pă omu care-l ascundea, măi, Naie, zice, mă, mi-e dor de Rizea, că de multe m-a scăpat pe mine omu ăsta. Că ăsta care venise era prieten cu Gheorghe, nu ţinea la frate-su cît ţinea la el. Cîte i-a dat... Nu ştiam nici eu cîte i-a dat lu ăsta. Avia casă gria, copii. Prietenu lui ca niciodată. Nu ţinea Gheorghe nici la frate-su, nici la mă-sa cît ţinea la ăsta. Aşa. Cînd — că i-e dor de el... Ăla, cînd a auzit aşa, s-a dus şi l-a scos pă Gheorghe şi l-a adus în faţă la ăla. L-a văzut ăla, a mai stat numai cîteva minute şi a plecat. A intrat direct la securitate, adică peste drum. Şi Gheorghe a văzut că a intrat, da nu s-a gîndit pentru nimic în lume că-l spune pe el atunci. Că l-au bătut o zi şi o noapte să spuie cine s-a mai dus pînă la el şi el nu l-a spus pă Culiţă, că nu s-a gîndit. A răbdat toate bătăile şi nu l-a spus... Da ăla s-a dus, a arătat casa. Da în grădină, acolo, era două case, s-au dus mai întîi la o femeie şi au bătut-o că pînă în trei zile a şi murit. Dup-aia s-au dus în casa astălaltă şi, sigur, cînd a căutat, l-a găsit sub pat. Şi l-a scos şi l-a dus şi l-a arestat şi l-a bătut o zi şi-o noapte şi Gheorghe n-a spus deloc! Pe urmă a aflat că ei ştia de la Culiţă, ăla care a fost acolo. Asta era după ce m-a arestat pe mine...

De ce îl trimitea Cîrnu pe Gheorghe în munţi

Din '49 Cîrnu îl căta pă Gheorghe. Şi l-a mînat la dial. Nu-l iert, doamnă, pă ăsta, chiar dacă mor. Şi dacă mor, fetele mele şi nepoţii mei să nu-l ierte! Din toţi pă el nu-l iert, că p-ăilalţi... îi mai iert, hai, că te bătea cum şi-ar bătea omu femeia. Da ăla, tîlharu ăla, eu dacă-l văd... uite-acu eu dacă-l văd îi pui mîna în gît! Uite, mîinile astea uscate. Şi o să-i spui — uite, bă, eu trăiesc, şi tu... Nu m-ai omorît, vezi că nu ţi-a ajutat Dumnezeu? Barim să-i dau şi eu cum mi-a dat mie iel, o dată, de doo ori s-apuc să dau. N-am putere, da am boală mare pă ăla. Uite, să mă ierte Dumnezeu, poate că fac păcat... L-a bătut, doamnă, pe soţu mieu, nu vorbesc de mine, l-a bătut, bătu-l-ar Dumnezeu şi pă el să nu moară, cum l-a blestemat şi mama mea... Îl mîna merieu pă Gheorghe în munţi, să-i caute. Înregistrează, că asta vriau să înregistrezi!

Şi-l mîna în munţi. Şi a venit săracu într-o zi din munte... Aveam un cuptor mare în bucătăria de vară şi puneam pîine, că pre vremea aia nu era încă mămăligă. Pregăteam pîine să fie pentru doo săptămîni. Şi el lua pîinea, punea toporaşu şi raniţa în spinare şi cu cîinele după el... Doamnă, eu n-am mălai să fac azi mămăligă, da dacă am o bucăţică recie, io stau nemîncată şi i-o dau la cîine. Să văd că n-am ce mînca şi întîi cîinele. Aşa de deştiept ie cîinele! Că să vă spun cum m-a întîlnit cîinele cu soţu mieu. Uite, Dumnezeu să nu-mi ajute dacă vă mint, să nu mă ridic de pe ásta. Mă jur, cum a ieşit cîinele în faţa mea şi m-a dus unde era... Da să vă zic cum a fost.

Gheorghe venise trist din munte, supărat. Eram şi eu supărată, că eram iar bătută şi urmărită de-a

rîndu. Şi, zice, să-mi bagi tu mîncare că plec iar. Trebuia să facă ciolpani pe brad sau pe fag şi să pună ziua şi luna şi anu cînd a trecut pe acolo. Şi să pună şi numele. Ăştia a fost tirani, brie, n-a fost oameni! Tirani. Inimă de tiran. Şi aşa scria pe ciolpan: Gheorghe Rizea, în ziua de cutare. Să vadă ei unde să ducea. Şi s-a dus el de doo ori, şi el să întîlnea cu ei, da nu spunea la securitate, lor numai *nu* şi *nu* le zicea — „Nu-i găsesc". Nu zicea nimic, c-avea jurămînt. Şi să nu fi avut, doamnă, nu vindea. Nu-i vindeai, că aveai sînge de român în tine, n-aveai de tîlhar şi de bagabond din ăia care nu muncesc şi ia banii de pomană, aşa, numai pă minciuni.

Ce a văzut Elisabeta cînd i-au trimis bărbatul în munte a treia oară

Şi acum îl trimetea în munte a treia oară. Venise de la Domneşti tare trist şi zice — uite ce, zice, încălzeşte-mi tu nişte apă să fac baie. Gata. M-am dus la bucătărie, am pus cazanul, am încălzit apa repede, am adus... N-aveam baie noi, că n-am fost bogaţi. Aveam copaie mare şi te spălai ca în baie. Aşa, uşurică, era din plută. Şi i-aduc săpun bun, i-aduc izmene, i-aduc cămaşe, i-aduc maieu, i-aduc pantaloni. L-am şchimbat tot. Am uitat, încă un flanel şi... el zice — să ieşi tu afară. Eu îl mai spălam pă spate... Doamnă, m-a scos afară. Nu mi-am dat seama deloc. Am luat furca şi am luat un scaun şi m-am dus sub măr, colea, la umbră. Şi torceam. Supărată! Eram supărată, că-l mîna merieu la munte şi pă mine mă lua merieu. De cîte ori nu mă bătuseră pînă atunci... şi mie nu mi-a dat în cap, n-am bănuit deloc.

Cînd iese, dau să-i pui masa să mănînce. Zice — mi-ai făcut tu raniţa cît am făcut baie? Zice — nu mănînc, că nu mi-e foame. N-a mai putut mînca, săracu. Da, zice, hai şi tu cu mine, să mă petreci pînă la naşa preoteasa, în capu uliţii. Pă unde apuca el să să ducă în munte, acolo... M-a chiemat ca să nu intru io curînd în casă. Nici aşa nu m-am gîndit! Mă duc, doamnă, îl duc, şi n-a vrut să-mi dea să-i duc io raniţa şi nici toporaşu. A oftat de doo, trei ori. Cînd m-am despărţit de el pă uliţă, l-am luat de gît şi l-am sărutat. M-a sărutat şi el pă mine. Gheorghe, să vii sănătos acasă... Şi, zic, să ai coraj! N-a zis nimic. Şi io am venit acasă.

Cum am venit, am închis poarta şi am intrat în casă. Am azvîrlit apa, am luat într-o căldare, că copaia iera gria, abia o puteam duce aşa. Pun şi apă pă foc ca să spăl totu... şi nu găsesc izmenele. Domnule, unde e? M-am dus şi în şifonier. Acum am şi eu ce s-a întîmplat, da atunci aveam. Acum am ce am putut face cu o sută de lei pă lună, că m-a băgat la măturat. Ce, eram eu femeie să ajung la ei să mătur? Doamnă, nu eram femeie de familie să ajung măturătoare pe o sută de lei pe lună! Şi mă duceam şi cu ziua şi am făcut şi io ce să vede. Că n-aveam nimic în casă, patru ani am stat la naşa preoteasa şi din case vînduseră tot. N-am găsit nimic. Să nu-i ierte Dumnezeu... Nici ce-mi dase mama, nici ce făcusem ieu, că munceam şi mi-era drag să am. Unde-i grajdurile miele, unde-i magaziile miele, zăcători şi butii şi butoaie şi toate, da unde-i blidele mele... (plînge). Şi să ţii cu comuniştii? Nu ţii, doamnă, nu ţin. Pînă deseară dacă m-ar omorî! Poate să audă şi să mă împuşte...

Şi, doamnă, Gheorghe a plecat şi eu căutam izmenele, mă uit sub pat, în toată casa... Domne, să

nu-i fi şchimbat? Mă uit în şifonier şi văd că lipseşte o pereche. Alelalte era spălate şi una lipsea. Ce-mi dă pin cap, doamnă, desfac aicea. Aveam saltele de lînă atunci, că aveam opzeci de oi. Şi ridic salteaua, dau totu la o parte, cearceafuri... nimic. Mă duc la patu celălalt. În mijlocu saltelei... Patu ăla mi l-a dat Lenuţa cînd am stat patru ani la naşa preoteasa, că io n-am putut să cumpăr decît dormeza asta şi un recamier... În mijlocul saltelei izmenele, băgate acolo. Doamnă, cînd le desfac, numa piele, carne şi sînge. Cum îl bătuse... şi el, ca să nu văd io, le-a ascuns. Am căzut jos, doamnă. Eu eram deja bătută şi chinuită, o să vă spui, da de el îmi era şi mai milă. Că d-aia şi el a ascuns izmenele, că i-a fost frică că mă otrăvesc şi mor! Şi să nu văd.

Cîrnu — cică e prin Ardeal. Da nu închid io ochii pînă nu-l văd să-i spui, uite, io mai trăiesc, tu mai trăieşti? Ce faci? Îl dovedesc eu, că-i pus sub urmărire. Am eu şi Dumnezeu grijă de el!

Şi a plecat soţu mieu. Eu m-am sculat, am spălat...

Cum a dus-o cîinele pe Elisabeta şi ce a făcut Lenuţa

A mai trecut vreo doo zile, vine iar ăia şi mă bate în casă, în camera aia, acolo. Că unde e soţu, şi ştia unde a pliecat, că iei l-a mînat, că unde ie bandiţii, Arsenescu, partizanii. El zicea bandiţi, da io nu le puteam zice bandiţi, că nu era bandiţi, erau oameni cu carte şi oameni deştepţi, fruntea satului. N-aveai cum să le zici *bandiţi*... Dumnezeu a curăţit lumea de oameni buni. Da o mai fi din ti-

nerii ăştia, studenţi, o mai fi şi acuma un cap dişţiept să mai ducă România... Şi a trecut doo săptămîni, şi chiar în ziua aia a venit unu, parcă zis Zamfirescu, a murit pă Vîlsan ăla, şi m-a dat jos din pat şi m-a bătut şi cînd a plecat a zis aşa: să te faci gata că vin acuşi cu maşina şi te iau!

Ce-a fost pă sufletu mieu... Am aşteptat io oleacă... şi aveam doo uluci scoase la gardu din grădină şi dădeam una aşa şi una aşa şi intram în grădina bisericii fără să mă vadă ăia. Să mă duc la soacră-mea, că Sultana, cumnată-mea, avea copil mic în faşă. Şi, zic, să mă duc la ea şi să-i spui, bagă-mă în casă şi încuie-mă. Şi pune copilu în marginea patului, că, zic, dacă vine ăla să mă caute, să nu mă cunosc. Şi, cînd să mă bag la tăticu în grădină şi la soacră-mea, îmi iese cîinele înainte, căţeaua. Nea, du-te, dă-i io cu gura să fugă, da nu mi-a dat în cap că-i căţeaua cu care a fost Gheorghe în munte. A plecat oleacă căţeaua, io am mai mers o ţîră, da ea mi-a pus labele pă piept şi io — nea, du-te. Şi iar am certat căţeaua. Pînă am ajuns în dreptu unde era el, şi atunci a pus cîinele labele pă piept, ni aici sus, şi îi curgea aşa lacrimile şi cu coada aşa făcea... Uite, asta mi-e Sfînta Cruce, dacă vă mint! Şi cînd am văzut — mă, cu cîinele ăsta e ceva. A luat-o înainte, io după ea şi să uita îndărît. Pînă m-a dus în faţa lui.

Stătea jos şi raniţa lîngă el. Şi cîinele, după aia, bucuros că m-a adus la Gheorghe. De-aia io mă las nemîncată şi dau la cîine... Nu trebuia să-l cert. Dinainte trebuia să mă duc. Mă bat, zice el, ăia de la securitate, mă omoară. Cîrnu m-a bătut rău, eu nu mă mai duc. Vai de mine, ce o să faci? Şi pe mine tot atunci mă bătuse. Mă bătuse ăla care a murit pă Vîlsan. Cînd l-a omorît pe Titu Mămăligă a murit şi el. Şi, doamnă, îi zic — stai aici. Nu i-am

mai arătat că şi io sînt niagră şi bătută. M-am băgat în porumb. N-a durat mult şi aud — mico, mico... A treia oară am ieşit şi i-am făcut cu mîna să tacă. Era Lenuţa, asta care e văduvă acum. Lenuţo, zic, tac-tu a vint de la munte şi-i ascuns în porumb. Da, mamă, stai tale. Nu i-am zis fetii că şi io sînt bătută şi c-a vint securiştii. A intrat fata pe potecă-n sus şi — mamă, zic, ie-n cutare loc, vezi cum ajungi. Acu cîinele era tot cu el acolo, poate te-a duce cîinele şi pe tine. În fine, fata l-a găsit. Dacă a ştiut că-i acolo, l-a găsit. Cînd, doamnă, se duce fata, da n-a putut să-l ia, dacă lui i-a fost frică să plece... A venit fata îndărăt. Mamă, zice, tata, zice, nu vrea să meargă. Io mă duc la deal să-i cumpăr ceva, o băutură tare, să-l ameţesc o ţîră, că i-e frică lu tata. Că ştia ce-l aştepta, săracu... Cînd, doamnă, ce să vezi, aia s-a dus şi i-a luat o ţîră de băutură, zău i-a luat. Prin grădini, a trecut prin pădure, a trecut prin rîu, unde-i spitalu Brădet şi are în dosu spitalului o grădină... Şi l-a lăsat acolo pînă se întunecă bine. Da nu l-a văzut absolut nimeni. Nimeni nu l-a văzut! L-a lăsat acolo pînă a înserat şi s-a dus şi l-a luat şi l-a dus la ea acasă. De acolo l-a luat călare pe un cal şi l-a dus la un grajd unde i-a făcut ascunzătoare. Era podu plin cu fîn. Da pă unde băga fîn la vită a smuls aşa, dă i-a făcut lui cît să stea, uite aşa. A stat acolo multicel.

Cum a fost pe urmă v-am spus.

Poezia de puşcărie a Laurenţiei Belu

Intră pe uşă Laurenţia Belu, fata mai mare, care a făcut şi ea doi ani de puşcărie.

Elisabeta Rizea: Spune, mamă, poiezia, spune-o s-o puie doamna în carte. Spune că cum ai scris-o.

Laurenţia Belu: Păi ce, am scris-o? A fost la puşcărie şi n-am scris-o deloc. A trecut patruzeci şi doi de ani, da tot o ţin minte. Cum am păţit, aşa am făcut-o, cum ne-a luat, cum ne-a dus, cu mintea mea, ce-am putut... Şi mai era o doamnă Marinescu, mai bătrînă. Zicea ea, ziceam io, iar mai ziceam io. Şi le ţineam minte. Ziceam cu fereală, că ne asculta în puşcărie. Una, săraca, era ardeleancă, avea trei ani pentru cîteva strofe, că nu ştiu cum a zis — *ne-a luat pîinea de pă masă*... În fine, nu ştiu cum spunea. Şi nevasta la domnu ministru Hudiţă ne mai întreba — ce-aţi mai făcut la poiezie? Şi mai era şi doamna lui ministru Krupenski, era prinţesă, şi Elena Ghica. Erau multe doamne, a lu cutare, a lu cutare... Poiezia am ţinut-o minte, că o spuneam cînd mergeam pă drum singură. Mă duce gura, s-a obişnuit s-o spun:

Într-o zi, pe neaşteptate,
Ne văzurăm arestate
Şi la dubă aranjate,
La Piteşti transportate,
La Piteşti, la securitate,
Unde criminalii bate.
Acolo cînd am ajuns,
Ochielari la ochi ne-a pus
Şi la birou iar ne-a dus.
La birou la cercetări
Ne-a pus multe întrebări.
Cîrnu la noi că zbiera
Şi Marin se-ntuneca,
Zamfirescu executa,
Cu lemnu cu dungi dădea,
Inima mi-o sfîşia.
Trecea zilele cu greu,
Tot trăind în aşteptarea

Clipelor de-nfiorare
Că ne ia la cercetare.
Telefonu că suna,
Inima mi se bătea.
Auzeam paşii mergînd,
Vedeam uşa deschizînd
Şi ne lua iară la rînd.
Trăiam viaţă chinuită
Între zidur'le-nchisorii;
Ne culcam cu groaza morţii
Şi visam amaru sorţii.
Libertate, libertate,
Odor scump al vieţii mele,
Astăzi în securitate
Te zăresc între grădele.
Soare blînd şi luminos
Numai tu mai eşti voios,
Îmi trimeţi rezele tele
Să ne vezi printre grădele.
Cînd credeam c-am terminat,
A vint alţii şi ne-a luat.
Comisie specială
Venită din Capitală.
Şi din nou iar întrebări,
Şi din nou iar cercetări
Cu bătăi şi chinuri grele,
Vai de păcatele mele!
Într-o zi la ora opt,
Toţi la dube, cot la cot,
Şi ne-a dus, ne-a ocolit,
La Jilava ne-a oprit,
La Jilava cu pămînt
Unde n-am fost de cînd sînt.
Toţi cei alungaţi de soartă
La Jilava bat în poartă.
Miliţienii ne descuie

Şi ne-aşază-n grea robie.
Şi-n pămînt ca-ntr-un bordei
Zăceau mii, bărbaţi, femei.
Ne da masă zeamă de caş,
Cu tineta stam la nas.
Tu, Jilavă blestemată,
Pentru ce-ai fost destinată?
Pe recele tău ciment
Ţinea ţara armament.
Azi sub zidurile tele
Zace floarea ţării mele.
Cei ce-au simţit românește
Astăzi greu se chinuieşte.
Tu, Jilavă, cu fiori
Ai pus gînd să mă omori?
De cînd am intrat în tine
S-a topit inima-n mine;
Zi de zi care-o trăiesc,
Tot mai greu mă chinuiesc,
Că-s de tine-nfometat
Şi mereu persecutat.
Prin grădelele de fier
Vedeam stelele pe cer,
Se uita la noi cu jale
Fără nici o alinare.
Zgomotele-n miez de noapte —
Mă cuprind fiori de moarte
Că nu ştiu ce să petrece
Peste zidul greu şi rece.
La baie cînd ne ducea
Miliţienii ne-aşeza,
Ne-aşeza doi cîte doi,
Santinele după noi.
Ne băga pă sub tunele,
Ne trecea prin santinele
Şi cu mare greutate

Pînă ne vedeam spălate.
Tot cu duba-ntunecată
Ne ducea la judecată.
Şi-acolo persecutaţi
Şi cu mulţi ani condamnaţi,
Şi mai mulţi şi mai puţini
După planu lui Stalin.
Într-o seară la culcare
Ivănică cu registru
Ne-a strigat pe fiecare
Şi ne-a dus la izolare.
Toată noaptea-am aşteptat,
Nimenea nu ne-a chiemat,
Tocmai a doua zi ne-a luat,
La dubă ne-a aranjat,
La gară ne-a transportat,
Şi la tren ne-a aşezat.
La celule cîte şase,
Cu ferestre-ntunecate
Şi cu uşile-ncuiate.
Trenu merge-n libertate,
Numai noi înstrăinate,
Undeva-n ţară departe.
Aproape cînd înser a,
Am sosit la Cîmpina.
Miliţianii ne-aştepta,
Ne-aştepta, doi cîte doi,
Santinele după noi.
Ş-am pornit la drumu mare
Cu bagajele-n spinare.
În oraşu luminos
Cînta radio frumos,
Lumea se plimba pe-afară,
Noi cu garda militară.
Striga să stăm adunaţi
Că de nu vom fi-mpuşcaţi.

Era noapte şi tîrziu,
Sufletu ni-era pustiu,
Că-n locu unde mergeam
Tot mai mult mă-ndepărtam
De sătucu meu iubit
Care-acum l-am părăsit.
Valea Prahovei frumoasă,
Pentru min-eşti dureroasă,
Căci pe meleagurile tele
Îm-îngrop zilele mele.
Nu ştiu de mai scap vreodată...
Dragii mei părinţi şi fraţi,
Io vă rog, nu mă lăsaţi,
Să mergeţi la avocaţi
Procesu să-mi uşuraţi;
Să nu uitaţi pă vecie
Că noi sîntem în grea robie.
Că sînt azi tare străină
Arestată cu grea vină... (am uitat aici...)
Stau la Mislea, la-nchisoare,
Gîndu zboară-n depărtare
Peste munţi şi peste văi
La cei dragi şi scumpi ai mei,
C-au rămas înstrăinaţi
Şi de tot persecutaţi.
De cînd sîntem arestaţi
Casa mi-e în sat pustie
Ş-io-s la casă de robie
În frumoasa Românie.
Clopotele că sunau,
Visul meu mi-l alungau.
Deschiz ochii şi privesc,
Tot la Mislea mă găsesc,
Tot la Mislea-n puşcărie,
Fără nimeni şi-n pustie.
Dar a fost un vis de noapte

C-a venit cu gînd de şoapte,
Doru mieu să mi-l aline,
Să-mi duc viaţa de-azi pă mîine.
Nu ne plîngem de mîncare,
Da noi vrem eliberare
Să fim liberi şi stăpîni
Că doar sîntem buni români.
Şi dac-o vrea Dumnezeu
Mă duc iar în satu meu.
Clopoţelu va suna,
Muscelu ne va chema
Pe toţi fiii lui iubiţi
Care-acum sînt răspîndiţi.
Clopoţelu a sunat,
Muscelu ne-a adunat
Şi pe tineri şi bătrîni
Şi nu sîntem nici azi stăpîni!

...Cum m-a învăţat ura, aşa am spus. Că pe mine m-au scos din nuntă la douăşunu de ani. Şi soţu meu a fost pe front şi cînd a venit... numai necazuri din astea. După ce s-au terminat şi astea, uite, am trăit şi noi aşa, mai înghesuiţi. Am tăcut şi-am trăit. Da, uite, că acum alţii vin...

Foarte greu o să dăm lumea înapoi, dar noi să nu ne răzbunăm — zice Laurenţia

... Şi-acum uite ce vă mai spui io: care o hi, care o ieşi, noi n-avem treabă, numai să nu iasă comuniştii, că ni-e destul. Cînd au venit, eram măruţă, căsătorită de curînd. Ţiu minte cum striga lumea atunci, ha, eram îngroziţi, vin comuniştii, vin ruşii,

ne ia pămîntu, ne duce la colhoz! Eram speriaţi că o să mîncăm la cazan. Şi fel de fel de vorbe ce nu le ştiam, că să zicem *tovarăşe, sfat* — noi ştiam de primărie —, *rate, cote, aprolacta*... Ni se sucea limba-n gură! Ei, şi cu încetu, cu grieu, cu grieu, ne-am obişnuit. Am trăit. Am trăit şi bine şi rău. Am făcut copii după ce am ieşit din puşcării. I-am ţinut la şcoală. Am trăit în felu ăsta... şi e atîtea generaţii... atîtea generaţii, doamnă. Foarte grieu, foarte grieu o să mai dăm lumea înapoi. Că au trăit şi au văzut numai aşa. S-au obişnuit în felu ăsta. Şi nu mai ai încredere în nimeni, toţi spun că fac şi dreg, da sînt crescuţi în regimu ăsta şi nu se îndreaptă. Studenţii, poate. Şi nu ştii pentru cine să votezi. Pe bătrîni lumea nu-i place. Ăia tineri au avut toţi carnet roşu. Şi-atunci ce să facem decît să trăim să iasă generaţiile de acum? Regele ar fi bun, da la unii le e frică că vin boierii şi-i fac iar slugi. Eu le-am spus băieţilor mei, le-am spus tot ofu meu. Socru-meu a fost bogat şi l-a băgat la chiaburi şi cîte a păţit... Şi cînd i-au luat ultima vacă din bătătură soacră-mii, a căzut jos şi a murit. Şi am îngropat-o, şi cîte am păţit şi noi... Da am tăcut.

Dacă-l aducem, să-l aducem să fie rege. Altfel, mai bine să rămînă acolo, la treaba lui, să nu se mai amestece cu noi în castronul ăsta. Şi dacă ar fi să-mi ceară mie cineva părerea, cînd or ieşi lucrurile altfel, să nu ne răzbunăm. Noi pă iei să-i ridicăm, noi pă iei să-i ajutăm...

Elisabeta Rizea: Dracu i-o ajuta. Io nu! Nu, doamnă, că nu merită!

Laurenţia Belu: Şi băieţii mei ştiu că am făcut puşcărie, ştiu că sînt în organizaţia asta, că am carnet. Da ei, mai uşurel... Le-am spus aşa, să nu vă luaţi vun angajament, să v-apucaţi de politică, că

dracu v-a luat! Voi n-aţi ştiut de politică pînă acum, că a fost dictatură. Staţi la număru vostru şi vedeţi-vă de treabă.

Elisabeta Rizea: Da parcă băieţii o ascultă pă ea, am vorbit io cu ei... Nu vrea s-o supere, da ştie ei ce ştie... Da la Bucureşti mai ies copiii ăia, mai strigă?

Cum a ajuns Elisabeta să mănînce porumb copt cu Regele

Aicea, în casele lui Arnăuţoiu, a fost casele la un boier mare şi le-a dat la un doctor în Cîmpulung şi doctoru le-a dat lui domnu Iancu. Şi în casele ăştia au vint studenţii şi studentele în timpu toamnei. Era aici Fundaţia Regală. Aşa să zicea. Asta ce vă spun era toamna, că era porumb copt.

Atunci, într-un an, a venit şi domnu Rege. Să făcea şezători în curte. Au dormit studenţi şi aici la mine, că aveam ce-mi trebuia. Ce-am putut şi eu, am făcut. Şi domnu Rege a venit la casele alea, de-acolo. Şi pă stradă trecea garda regală, aşa, frumos, cu coifuri de alea pe cap. Patrula. Să mai fi ştiut ăia că io am dormit păzită de garda regală, ce mi-ar mai fi făcut! Da n-am spus de asta... Şi-a făcut şiezători. Tot satu a venit, brie, c-a fost sat de oameni cumsecade. Cine era domnu Iancu înainte şi popa Drăgoi şi fruntaşii satului? Unu şi unu. Da i-a omorît, doamnă, i-a omorît. I-a omorît, le-a luat şi copiii în puşcării... (plînge)

Şi tot satu a ieşit şi a făcut foc mare în curte. Lună pe cer, lumină... Şi cocea oamenii porumb, să i-l dea. Fără cenuşă, fără nimica pă el, ca pentru domnu Rege. Şi eram şi io cu bărbatu-mieu.

Aveam pă Lenuţa făcută, Lenuţa era de vreo doi ani. Doamnă, şi să zicea ghicitori şi le ghicea oamenii. A spus şi domnu Rege una, zice, de ce purceii suge la ţîţă cu ochii închişi? N-a răspuns nici unu. Da bărbată-miu îmi şopteşte mie — că le e ruşine, că ta-su-i porc şi mă-sa-i scroafă. Da io aşa, din lume, să trăiţi Majestate, vorbeam altfel atunci, acum nici să mai vorbesc bine nu pot, nu mă mai ajută limbajul, Majestate, le e ruşine că ta-so-i porc şi mă-sa-i scroafă şi dă ruşine ţine ochii închişi! A rîs Regele. Şi m-a scos, m-a dus oamenii că io nu voiam să ies, m-a dus acolo şi m-a aşezat lîngă dumnealui. Mi-a rupt porumbu lui driept în doo. Îl mănînci! Eu dint-al mieu, domnu Rege din al lui...

Am auzit că a venit în ţară şi ziceam la fete — auăleu, de ce nu mă pot duce cînd vine, că aş fi fost prima acolo, în faţa lui. Înaintea dumnealui cu flori eram! Da ăştia mă face strîmbă... *Stă strîmba pă sală şi face politică.* Că io le spun cu cine să voteze. Ce să fac?... Şi dacă mă împuşcă, am trăit opzeci de ani, am trăit destul.

Cînd căpitanul Cîrnu a legat-o pe Elisabeta de cîrligul din plafon....

Aşa, să-ţi povestesc toate chinurile mele, doamnă, cînd m-a luat domnu căpitan Cîrnu şi m-a bătut.

După ce a văzut că-i caută securitatea, a început să urce în munţi. Era şi unu Chircă, dezertor, care a stat în munţi şi cînd a venit ruşii l-a ieliberat şi i-a dat drumu. Ăsta cunoştea munţii, că a stat atîţia ani. Şi el i-a luat cu el de-i conducea. Şi au stat ascunşi pînă i-a prins. Şi pe noi ne bătea. Soţu

mieu n-a mai putut şi s-a ascuns. Io i-am alimentat cum am putut pînă m-a luat la puşcărie şi încă doi ani după ce am ieşit, pînă să mă ia iar. Le-a mai dat şi fata şi ginerele Belu, Baiazid, aşa îl ştie toţi... Acum a murit. Dacă trăia el aveam şi noi acum un stăpîn.

Cînd m-a bătut cel mai rău Cîrnu, m-a dus la miliţie, într-o cameră. A tras o masă. Avia un cîrlig mare la mijloc acolo. Şi io n-am ştiut că e unu, Geantă, într-o cameră alături. N-am ştiut. Miliţia era ţinută în casele lui Arnăuţoiu. Şi a tras Cîrnu un scaun lîngă masă, m-a legat cu mîinile la spate după spătar, cu frînghie, aşa, după aia a suit scaunul pe alt scaun şi, aveam coadă, aşa ca a dumneavoastră, doamnă... şi a urcat scaunele pe masă şi mi-a legat coada acolo sus în cîrlig. Şi era un lanţ şi a băgat lanţul aici, după frînghie, cum eram legată la mîini. Şi mi-a fost frică, doamnă, că atunci eram şi eu grăsuţă, nu prea tare, da nu eram slută ca acum, şi stam şi ţipam şi spuneam — domnule, împuşcaţi-mă, tăiaţi-mi capu, scoateţi-mi ochii, tăiaţi-mi limba, nu ştiu de ei, nu mă întrebaţi, că nu ştiu! Nu mă chinuiţi, nu mă lăsaţi fără mîini, mai bine împuşcaţi-mă! Geantă m-a auzit din camera ailaltă, că după vreo trei zile a venit la mine, pe unde-a putut, prin grădini, şi mi-a spus — naşe (îi botezasem un copil), zice: naşe, ce-ai păţit? Şi i-am povestit, cum vă povestesc şi dumneavoastră. Cînd m-a urcat de tot acolo, mi-a dat drumu la coadă, mi-a dezlegat păru şi m-a lăsat numa-n mîni. Da păr tot nu am... Şi după aia, doamnă, m-a dat jos, m-a dezlegat la mîini, era o căldare de apă pă sobă acolo şi a muiat un sac în apă, l-a stors, mi-a luat fota aia după mine şi-a pus sacu aşa, peste mine. Şi a băgat pă mîna dreaptă un d-ăla dă cauciuc, aşa, cu şnur... Brie, doamnă, şi

m-a făcut toată numai dungi groase cît mîna... Cum ziceţi să-l iert? Pot? Nu pot! M-a dus patru soldaţi acasă... Şi era fata asta aici. Îmi pare rău c-a plecat, să vedeţi că nu mint. Cum le-aş scoate io de la mine, aşa? Maichi-tii, a zis colonelul Nedelcu, maichi-tii îi trebe un pat moale şi un ceai cald. Ba nu, asta cu ceai cald e cînd m-a bătut atunci, peste pat... Acum m-a luat de acolo şi m-a dus acasă. M-a dus şi m-a pus în pat. Şi m-a ţinut zece zile acasă, doamnă. Şi-au spus că să coacă pîine şi s-o prăjească pă maşină şi s-o stropească cu vin şi să mi-o puie pă faţă. Aşa a făcut fata. Am stat zece zile acasă. Mai rămăsese la ochi, aici, ca cum dai cu ceva, aşa, oleacă de vînătaie. Da aici în jos eram dungi şi niagră ca bluza dumneavoastră. Şi dungi făcută, dungi cît mîna! Ce să fac? Am răbdat. Am răbdat.

...Şi mama ei l-a blestemat la icoană

După zece zile, doamnă, m-a dus la spital. A venit o maşină de lemne la poartă. Cine să-mi aducă mie lemne? Maşină la poarta mea, cînd io aveam cai, îmi aduceam io. Gheorghe fugit, io bătută şi chinuită, amaru pă noi era, cine să ne aducă lemne? A venit nişte soldaţi şi m-a luat. Era d-ăştia, miliţieni din sat. Eu aş cinsti şoferu ăla, da nu ştiu cine a fost. Nu-l ştiu. Nici azi nu ştiu cine a fost şi nici el nu mi-a spus, că el o fi ştiind, da nu spune. N-am trecut a treia casă şi a început, doamnă, o ploaie cu nor, o ploaie că dacă mă ducea pînă în Domneşti muream pă lemnele alea. Da văz că se opreşte maşina şi să suie un om cunoscut. Era Ion Roşu, îl ştiu, era tot din Domneşti.

Roşu îi zicea cum îmi zîce mie Rizea. Ş-a oprit la el. La şofer cred că i-a fost milă de mine şi s-a dus la ăla. Da şoferu nu s-a arătat la mine deloc. Că i-a fost frică... Îi spusese ăia unde să mă ducă şi n-avea treabă, trebuia să mă ducă. Îi dase ordin căpitanu Cîrnu. Şi mă pomenesc acolo, cum stam să mă plouă, că zice — amărîto, amărîto, de trei ori a spus şi a pus un nailon peste mine. Dumnezeu să-i hodinească ţărîna unde e, că vezi, era optişpe kilometri pînă la Domneşti! Ş-aşa mă chisa ploaia aia mare prin nailon. Da am stat udă cît m-a udat trei kilometri, nu optişpe...

Acolo m-a dus la spital. Da n-a fost doctoru Papahagea să mă interneze. Ce să fac, unde să mă duc? Şi i-am spus — mă duc la fratele mieu Naie. Am zis la fratele mieu Naie, că era aproape de securitate. Să mă vadă ei că sînt acolo. Că mi-era frică de acum. Din ce scăpasem...

M-a dus la frate-miu Naie şi cînd m-a dus cumnată-mia m-a băgat sus, în casă. I-am spus io aşa, zic — mă duci în salon, că aici mai vine mama şi nu vreau să mă vadă. Şi n-am văzut-o pe mama de atunci. Da n-am voit să mă vadă, că ea ne-a crescut, opt cîţi eram, şi a fost tare supărată să mă vadă aşa...

Frate-miu Luca era închis. Amărîţi toţi. M-a dus la salon, doamnă. De unde pînă unde, domnu Papahagea a venit în ziua cealaltă. Am stat o zi şi-o noapte la Naie. Ziua alaltă m-a dus la spital.

Pînă să mă ducă, vine mama la mine. Şi dă plapuma aşa, după pat, şi cînd m-a văzut niagră şi cu dungile ca mîna, doamnă, a căzut jos. A îngenunchiat. Şi avea frate-miu Naie o icoană cu Maica Domnului şi Isus în braţă. Sta aşa în genunchi mama — să nu dia Dumnezeu şi Maica Domnului să nu moară (şi să închina), pînă nu şi-o vedea

„Pînă să mă ducă, vine mama la mine..."

copiii cum mi-am văzut şi io copilu! Io acum nu eram copil mic, da aşa a zis ea. Copilu mieu... „Mi-am crescut cum Dumnezeu ştie opt copii şi io nu i-am bătut. Da să nu moară pînă nu şi-o vedea copilul..." Şi a ieşit pă uşă şi bun a ieşit. Şi dup-aia m-a internat. Şi acolo mi-a pus pază. Numai frate-miu Naie a mai venit o noapte în camera lui domnu doctor Papahagea. Da mama a venit, m-a văzut şi a plecat. Şi s-a dus jelindu-se că io nu mai scap. Mai bine muream de mică, să nu mă vadă ea aşa, ori murea ea cum a murit tata, să nu mă mai vadă pă mine bătută. Astea cuvinte zicea mama.

Şi a venit într-o dimineaţă doamna Şuţa, coana Marioara, şi cu băiatu lui Petre Vlădescu, Petrişor

Vlădescu. La spital am ajuns din ordinu lu Cîrnu, că vedea că mor. Şi datorită lui domnu doctor Papahagea mai sînt, brie, io. Păi dacă mă vedeaţi atunci cum eram... Că, vorba lui domnu doctor Papahagea, după şase ani cînd am venit — Rizea, ai avut vînă bună de te mai văd şi acum. Aşa mi-a spus, Dumnezeu să-l ierte...

Şi mă duc, doamnă, sus şi mă iau surorile alea şi mă urcă pe o masă, mă dezbracă numai în chiloţi. Şi cînd a văzut... Mi-a spus înainte aşa, că dacă spun că m-a bătut mă împuşcă. Şi io, domnule, nu spun, să mă împuşcaţi dacă spun. Nu spun nimic, domnule căpitan Cîrnu... Mă duce, doamnă, mă suie pă masă şi doctoru, cît era dă deştept, m-a văzut că-s bătută. Ce-ai făcut? Domnu doctor, m-am dus cu căruţa cu cai în pădure, la lemne, şi s-a speriat caii în pădure, m-a strivit lemnele. N-am suflat, doamnă, nimic. Cînd colo, cried că a înţeles, că zicea — mînca-i-ar lupii, lupii, lupii să-i mănînce de cai. El a văzut!

Ce a mai pătimit Elisabeta la spital şi cum a ajutat-o doctorul Papahagi

Am mai stat doo zile după ce m-a băgat acolo şi mă pomenesc cu maioru Marin şi cu căpitanu Cîrnu. Şi era cu ei o baragladină, Constanţa, ţiganca. Au adus-o la mine acolo. Eram pusă în pat. Numai io ştiu cum şedeam, doamnă. Ea zice — spune, cocoană, spune că mi-ai dat sacu dă mălai şi l-am dus. Cît a putut ea duce, trei duble, trei baniţe din alea. Le-a dus, le-a băgat în podu grajdului, a pus fîn peste ele... Şi ăia, cînd a venit noaptea, a luat mălaiu. Eu ce-am făcut, doamnă, că io n-am recunoscut nimic, zic — fir-ai a dra-

culuí de baragladină (de faţă cu Cîrnu şi Marin), fir-ai a dracului de baragladină, pentru un ciur de mălai tu bagi tot satu în puşcărie! Şi am scuipat-o şi am drăcuit-o. A scos Cîrnu pă Constanţa să o ducă afară. Domnul doctor Papahagea îmi dase un ceai cald. Că mie n-a putut să-mi facă injecţii. Pă unde băgai seringa ieşea sînge... N-a putut. Şi îmi aducea domnu doctor ceai de acasă. Avea o soră în străinătate... Şi el, cîte zile am stat eu, numai o zi, doo n-a venit la mine. Doamna doctoră, mama lu domnu doctor, îmi băga ciocolată pă sub pernă. Da venia atunci cînd erau femeile din cameră duse la tratament. Încolo, cînd mă bătea, mă ducea, cum se zice, la rezervă. Să nu mă vadă în spital că mă bate... Şmecheri, ăştia! Domnul doctor, cînd mi-a dat ceaiul ăla, mi-a pus, frumos, perini la spate. Că nu puteam să stau nici pă stînga, nici pă dreapta. Zece zile am stat numa-n frunte şi genunchi, că nu mai puteam de dureri... Văd că vine căpitanu. A dus ţiganca şi a venit să mă bată. Şi cînd m-a apăsat aici, pă piept, colcotă a ieşit tot ceaiu pe care-l băusem. L-am murdărit pe haină. Zic — acuma mă ia mai rău la bătaie, că l-am murdărit... După aia mi-a pus mîinile în gît, uite aşa! Că eu, vezi, pă Marin îl iert. Cîrnu mă ţinea de gît şi eu n-am mai putut respira şi Marin i-a luat mîinile din gîtu mieu. Uite, nu mint! Maiorul Marin trăieşte şi o trăi şi Cîrnu, da nu ştiu pe unde o fi. Da cried că e şi el în Piteşti...

Au plecat. A mai stat vreo doo zile şi iar a venit. Doamnă, cînd îi auzeam gura şi vocea pe coridor, avea o voce groasă... Şi cînd mi-a pus mîna în gît, am pus mîinile amîndouă să i-o iau de acolo şi n-am putut să i-o cuprind. Şi mîinile miele nu era ca acu, eram de treişopt de ani, da nu i-am putut cuprinde mîna. Aşa era de solid. Ieşea inima

din mine dacă nu sărea ălălalt! Şi m-a lăsat zece zile la spital şi m-a îngrijit bietu domnu doctor, Dumnezeu să-l ușureze, că eu l-am pus la pomelnic, da îi zic altfel, numai eu ştiu cine e... Doctoru a cerut să înfieze o fată a lui Lenţia, fata mea, da ea nu a dat-o. A înfiat pe urmă o nepoată de la nevasta lui... După aia m-au luat într-o bună zi, era de Lăsata Secului. Mi-adusese cocoana lui unchiu Şuţa un pui fript întreg, să dau din el şi la femei în cameră. Să mănînc eu şi să le dau şi lor. Păi ce să pot io să mănînc...

Felul în care voia să-şi scape Nae sora

Da mai înainte, într-o noapte, la spital, mă pomenesc cu Naie. În camera doctorului. Că în vremea aia nu era casili care le avea acuma, sta la spital. Mă băgase la o rezervă. Şi m-am pomenit cu Naie la doo noaptea. A îngenunchiat lîngă pat şi m-a văzut cum sînt de bătută şi a spus aşa — soră, io la noapte viu şi te iau, viu, zice, şi te iau în spinare, te fur de aicea. Te duc io undeva, să nu te ştie nimeni. Naie, zic, să nu vii că nu pot. Nu pot, c-o vînează pă mama şi vă ia pă voi toţi, vă ridică. Gheorghe era fugit, nu era prins atuncea şi am zis că nu merg.

Şi mi-a mai făcut o figură odată Naie, tot aşa, eram la securitate, hai să spun asta ca să nu uit. Casa lu frate-miu era despărţită de securitate cu un gard. Şi-ntr-o zi, cînd s-au dus ăia la mîncare, Naie a pus pe casă o scară înaltă. Da mai întîi i-a dat lui Dodan, singuru care rămăsese paznic, o juma de ţuică. I-a făcut semn cu mîna să vie şi a venit, că îi plăcea să bea. Io eram încuiată sus, da geamu era deschis. Şi pune Naie scara şi mă po-

menesc cu el la geam. Eu stăteam lungită jos, stăteam pe pardosele. Mă pomenesc cu el că-mi aduce brînză cu mămăligă, caldă, aşa, şi o bucată de pastramă. Naie, nu le mănînc! Naie, nu le mănînc, ia-le, nu-mi trebuie mîncare! Le-am băgat în sobă prin uşa sobii. Le-am băgat acolo să stea aşa. Cînd a venit unu, Gheorghe, care era de la securitate, i le-am dat lui, zic — mă, mănîncă, io nu pot să mănînc. Era din comună, mă cunoştea. Era băiat bun. Cînd m-a bătut pă mine maioru Chicoş, ăsta, cînd a văzut că mă bate aşa... atunci cînd luam primele palme, nu bătaia de moarte care a venit pe urmă. Aia a fost prima bătaie, prima anchetă... Şi cînd am plecat din Domneşti i-am văzut aproape pă toţi, da nu într-un loc, răspîndiţi, şi soră-mea Lina mi-a făcut semn aşa, cu mîna, că să tac. *Şi am tăcut, nu spun nici azi tot.* Ceauşescu a murit şi a început să nu ne mai fie frică, da tot mi-e frică şi acum, tot mai ţinem, nu spunem tot...

Ce i-au propus securiştii la Jilava şi ce-a răspuns Elisabeta

Şi m-au luat, doamnă, la Cîmpulung şi m-a bătut iar unu şi a dat Dumnezeu că seara au venit şi ne-au luat la Piteşti. Numa o zi am stat acolo, şi nici ziua aia întreagă. Şi m-au dus, doamnă, la Piteşti şi la Piteşti ne-a ţinut pînă s-a terminat ancheta şi ne-a dus la Jilava. Un an ne-a ţinut în anchetă, ne-a judecat, ne-a dus la Tribunalul Militar, în Bucureşti, cu o dubiţă d-alea. La securitate, acolo. Ne-a dat şase ani. Atunci nu mi-a confiscat nimic. Deşi n-am spus nimic, tot mi-a dat şase ani, că zicea că ştiu tot, da nu spun. *Că io n-am vor-*

bit nimic. N-am spus nimic. Atît, ţigăncii i-am spus că, dacă îmi mai pîri fata, ţi-l bag şi pă Costică şi pă Aurica. Era bărbatu şi fata ei. Dacă îmi mai pîri fata... că ea îmi băgase fata în puşcărie pentru un sac de mălai!

Şi făcusem patru ani în Jilava şi mă pomenesc cu un domn, mă ia de la atelier. Un locotenent. La atelier lucram covoare persane. De la covor persan m-a luat atunci. Eram cu zeghea de puşcărie înnodată peste şale, că eram în atelier cu spatele drept în uşă. Şi uşa, cum era sute de femei acolo, toată ziua se închidea şi se deschidea... Că atunci nu era tineta unde era războiu, că era maistra şi vo doo, trei de-astea. Cu tineta stam în celulă, în dormitor, unde eram numai deţinute. Acolo, la atelier, era veceu în curte şi femeile tot mergea. Şi uşa se deschidea şi se închidea tot timpu, ba pentru una, ba pentru lînă, ceva. Şi venise gerurile, era iarnă, doamnă, şi o zăpadă mare... n-oi uita cît oi trăi. Şi mă duce. Zice — Rizea, ia ce aparţine de dumneata şi dă-i drumu. Aşa am făcut. N-am ştiut unde mă duce. Văz că mă scoate pă poartă, mă scoate pă poarta ailaltă, mă scoate şi pă poartă afară, unde am intrat prima dată. Mai fac trei paşi. Nu eram condamnată la moarte, nu-mi era frică. Da am bănuit... zic — a prins pe careva. Şi-mi face locotenentu, să-i dea Dumnezeu sănătate, zice, că mai e şi oameni buni, zice — Rizea, vezi că eu te duc undeva. Mi-a dat timp să mă gîndesc pînă acolo. Şi, Doamne, mă rugam, întăreşte-mă, întăreşte-mă să nu spui nic! Şi am făcut Sfînta Cruce cu limba în gură pînă acolo. Întăreşte-mă, Doamne, cum m-ai întărit pînă acum, întăreşte-mă, mai bine să mor aici. Doamnă, că m-ar fi mustrat conştiinţa să-i spui, să ştiu că i-a împuşcat pentru mine... Uite, îţi spun din

suflet, aşa sînt! I-a împuşcat, i-a împuşcat, m-a împuşca poate şi pă mine, da să nu hiu io vinovată.

M-a dus departe. Acolo, cînd am ajuns, o măsuţă mică şi dosaru mieu pe masă şi un domn colonel de la Interne. Şi io iau poziţia de drepţi, ciocăn la uşă şi zice: poftim. Deschiz uşa, să trăiţi domnule colonel. Bună ziua, cum te numeşti? Rizea Elisabeta. Pentru ce eşti aici? Pentru partizani. Cum îi chiamă? Arnăuţoiu. N-am zis de Rizea io, de bărbatu mieu. Aşa... Şi cîţi ani eşti condamnată? Şase. Şi cîţi ai făcut? Patru. Zice — uite, informîndu-mă în comună şi cercetînd dosarul,

eşti omul lor de încredere. Şi nu mai faci doi ani, rămîi cu patru, da să ni-i dai în mînă. Să-i dau să-i prinză... Doamnă, cît mi-era de frig, că eram cu bocancii ăia cazoni, d-ăia de umblă militarii cu ei, şi în picioarele goale pe gieru ăla şi aveam în sus un flaneluţ şi bluza şi fusta de puşcărie, am simţit că iau foc. Că io aveam ciorapi, îmi trimeseseră în pachet, cînd am pornit din Jilava la Mislea mi-a trimis pachet, da domnişoara miliţian nu m-a dus să-mi iau pachetu de-acolo şi am stat cu picioarele goale de sînt azi cotonoagă şi rîde ăştia de mine că sînt strîmbă... N-am fost strîmbă, io vă arăt fotografia, am fost femeie ca lumea! Da te duce

Dumnezeu în toate chipurile... Şi atît am transpirat, cu toate că era gier, atît am transpirat acolo la anchetă...

Şi i-am spus — domnule colonel, nu-i am în buzunar că acum i-aş scoate şi vi i-aş da. Nu ştiu de ei, domnule colonel. Mi-e dor de mama, că e bătrînă, mi-e dor de mama că ne-a crescut, opt copii... Da n-am plîns. Deloc. Mi-am ţinut firea, să vorbesc ca lumea. Şi de copii îmi pare rău, domnule colonel. Cum nu m-aş duce io acasă la ei? Nu ştiu, domnule, unde sînt. Dacă ştiam vi-i dădeam în mînă şi n-ajungeam aici la dumneavoastră. Da, zic, am făcut patru ani şi, dacă trăiesc, îi fac şi pe ăi doi care mi-a rămas şi dumneavoastră mă eliberaţi de aicea. Dacă mor, dumneavoastră mă îngropaţi aicea. Că de unde să ştiu? Şi, al doilea, eu sînt păpuşă de cîrpă, nu pot, sînt păpuşă de cîrpă, sînt bolnavă, nu pot. Da el, cum? Păi dumneavoastră nu mă vedeţi, inima, sufăr de inimă, mijlocu mă doare că am răcit, uite cum stau cu zeghea... Decît să văd iar maşina şi să văd tresele alea roşii io caz jos, îmi stă inima şi mor. Şi cu mine n-aţi făcut nimic! Da dînsu îmi răspunde — uite ce e, venim numa noaptea şi te învăţăm cum să ni-i dai în mînă. Aşa mi-a spus. Adică noaptea nu vezi tresele la poartă. Mă învaţă dumnealor: vin civili, vin... Domne, oricum aţi veni, io tot n-am de unde să vi-i dau. M-a ajutat Dumnezeu să nu tremur de frig, puteai să storci cămaşa de pe mine. Aşa m-am încălzit! Locotenentu care m-a băgat a şi plecat înapoi. Am stat acolo. Dup-aia ăla a văzut că n-are cu cine, că nu ştiu şi nu ştiu şi nu ştiu. Şi m-am lipsit şi am făcut şase ani. „Dacă spui în temniţă cuiva te împuşc. Dau ordin cuiva să te împuşte." Eram obişnuită cu asta. „Nu sufli nimic unde ai fost." Nu suflu, domnu, şi n-am suflat...

La ce-mi slujea să suflu? Am ieşit. Doamne, mergeam pe urmele dumnealui numai făcîndu-mi crucea. Mulţumeam lui Dumnezeu că am scăpat de nu i-am spus. Nu i-am spus că io ştiam unde e bărbată-miu. Aşa crediam eu, că ştiam, da el era în puşcărie...

Despre puşcărie şi femeile închise acolo

Lucram la atelier lîngă o moldoveancă. A vint pe la mine fata aia. S-a măritat, e în Arad. Şi atunci m-a întrebat şi io i-am zis că n-am spus nimic şi m-a pupat. Era tînără, de optişpe ani, Genia. Arestată şi ea politic. Făcuse manifeste şi le-a pus la 23 august la gară, pe trenuri. După mine, intră locotenentu şi ia altă femeie de la noi, Florina Coste. Aia n-a mai venit îndărăt, şi-a luat bagaju şi i-a dat drumu. Săraca, i-a fost frică... da io n-am putut. Mi-a dat drumu după şase ani şi puteam să fac numai patru. Nu-mi pare rău.

Cînd cu Ana Pauker, cînd a căzut Ana Pauker a fost aşa... Vine domnişoara asta, Genia, şi-mi spune — ţaţo Tuţico, ţaţo Tuţico, zice, fă cumva şi ieşi cu căruciorul afară, cu gunoiu, şi să te uiţi pă fereastră, dacă nu e miliţience, să vezi dacă mai e Ana Pauker pe perete. A doua zi mă rog de o miliţiancă — ia-mă domnişoară şi pă mine, că sînt tînără şi pot merge. Păi, zice, cum să te iau, că ai şase ani. Păi ce, zic, cine-mi citeşte dosaru? Spui că am şase luni. Că spre gunoi treceai pă lîngă casele alea unde era ei. Una trăgea la căruţ şi alta împingea din urmă. Eu pă partea unde era casele. Miliţianca mergea înainte. Şi io, fuga, pui mîinile aşa-n perete şi mă uit. Era ăia toţi, aia nu mai era.

Ana Pauker nu mai era! Fug la căruţ înapoi şi împing. Fug după aia la Genia şi-i spun. Da n-a fost atît.

Într-o zi mă scoate de la atelier. Rizea, zice, cari mai mergeţi să vă suiţi sus. Io mă cocoţam, nu mă dureau picioarele, de toate alea făceam. Ne-am suit sus acolo, doamnă, pe scară, şi, cînd să mă uit, văz o ramă mare şi aruncată în pod pă brînci. Am întors-o, pînă să se suie alalalte, am întors-o, am văzut şi am pus-o la loc. Era retezată aşa, parcă o văz, să uita cu un ochi. Mă duc jos — domnişoară Genia, i-aruncată-n pod cu faţa-n jos! Tot aşa am pus-o şi io.

Şi cînd a murit Stalin, am auzit tot aşa, prin domnişoara asta — ei, dacă a murit ăsta ne dă drumu acasă. Da nu am simţit nimic în puşcărie. Aveam pe atunci o directoare, a fost o femeie cu inimă-n ea. Cînd îi auzeai vocea, toată te cutremurai. Da, în schimb, făcea — să mîncaţi salată, aşa, şi cu cotor, c-are vitamine-n iele. Aia a fost cam de partea... Nu numai de partea legionarelor, care i-au făcut sărbătoare, ţinea cu toate care am fost închise. Că ce da lor mîncare ne da şi noo, că ele nu era rele, de ce să mint, muncea frumos, respecta, n-avea nimic, diferenţe, da ele între ele era altfel. Mai unite! Doamnă, vedeai acolo fiel de fiel. Cînd am văzut io doamne de ministru cu acu făcut din nuiele de mătură, cu aşa un ac să coasă ciorapii găuriţi... Dar am făcut şi ac de os. Dădeam în bobi cu bobi făcuţi din miez de pîine... multe făceam.

La ateliere făceam covoare. Depindea de lăţime. Noi lucram în rînd opt. Fiecare cinşpe centimetri pe juma de metru. Lucram şi la asta şi la alta, că mai uitam necazu, nervii. Io am învăţat repede şi făceam. Da io eram la început la croitorie şi era

mai bine. Şi una a fugit, că era cu spatele drept în uşă, şi a venit locotenentu şi m-a luat. Rizea, hai la război, zice, c-a fugit una, s-a îmbolnăvit. Aia, deşteaptă, a scăpat, io m-am dus, că mi-a fost ruşine să refuz. M-am dus după el acolo şi, cînd am văzut că-mi înţepeneşte mijlocu, am legat zeghea aşa, peste şold. Şi cu picioarele goale, că ciorapi nu aveam... Era domnişoara Geni, moldoveanca care m-a sărutat cînd n-am spus, şi ea zicea — noi le facem covoare să calce pă moale şi-ai noştri rabdă de frig şi stau nemîncaţi în munţi! Aşa mi-a spus.

Şi io la lucru mă ceream miereu, miereu. Într-o zi, moţ io la uşă să mă ia. Şi asta m-a cunoscut că ieşisem toate zilele, nu, că dumneata ai muncit destul, să iasă cucoanele. Şi n-a vrut să mă ia să spăl, să iasă cucoanele! Şi una, doamna Olaru, îmi face păru pe moaţe şi-mi face o basma şi o leagă aşa, pă sub păr, să mă facă cocoană. M-a făcut, da miliţianca — nu, că dumneata ai fost mereu, să iasă cocoanele. M-a făcut cocoană, zău, am şi martori...

Doamne, şi era doamna Mihalache, am stat cu ea la Mislea la atelier. Luora, torcea, ţesea, cheptăna cînepa doamna Mihalache. Da era unele cocoane, ce să ştie ele, nu ştia nici cum să ţină cheptenele cu ţepi. Săracile nu ştia, brie. Da doamna Mihalache n-a lipsit din atelier de la noi.

Cînd s-a îmbolnăvit Elisabeta de icter şi cine a îngrijit-o

Şi-odată m-am îmbolnăvit de gălbenare. Cînd am văzut, m-am dus la cumnata lui Nel Preda — ia vezi? Am văzut că nu mai îmi place să mănînc deloc. Cînd ne scotea să ne ducem de la atelier la

masă io puneam zeghea jos şi stam întinsă după biserică, lungită la soare, că nu mîncam. Mă duceam îndărît şi munceam. Cînd, o doctoriţă, deţinută de-a noastră, zice — măi Rizea, să te duci la dispensar, să te ceri, că ţi-a ieşit gălbeneală la ochi. Să ştii că eşti de icter, zisă către mine. Păi de ce, m-a durut ceva? Diseară, cînd ieşi la raport, te ceri. M-am cerut. Cînd m-am dus acolo, am început să tremur. Era seară, becu aprins. Să trăiţi! Ce-i cu dumneata? Zic — uite, am venit aicea, zic, că mîncarea... am dulapu plin, da nu pot să mănînc că n-am poftă de mîncare. Nu ştiu ce am că nu pot să mănînc deloc, ies la atelier, ies la apel, lucrez, da nu pot să mănînc. N-am venit pentru regim aicea, doamnă doctor, altă dată mîncarea nu-mi ajungea şi acum mîncarea-mi rămîne. Nu pot să mănînc. Da dă ce n-ai venit mai demult, c-ai ajuns în halu ăsta? Şi eu am stat pă scaun în dreptu becului şi mi-a făcut la ochi aşa, şi zice — are icter! M-a băgat la infirmerie. Nu m-a mai lăsat să mă duc la atelier. Şi am stat acolo cu doamna Mihalache, era şi dînsa. Şi venia doamna Mihalache la mine, că mă cunoştea, cînd i-am spus de avocatu Şuţa şi de Gheorghe Şuţa. Că a fost şi domnu Mihalache acolo în casă, şi la mine în casă. Atuncea aveam orice să dau. Nu ca acum, că mi-e ruşine... Şi doamna Mihalache tot timpu cu apă caldă — bea, Rizea, bea. Tuţa-mi zicea — bea Tuţa, bea. Cum să beau, doamnă Mihalache, apă caldă? Io nu beau, că mie nu-mi place. Nu beau! Că io munceam mult acasă, da eram trăită bine. Ce-am păţit io, doamnă, ce-am păţit io... Mînca mama la băieţii Arnăuţoiu coji din gunoi, din lada de gunoi. Le lua şi le înghiţea aşa! Curăţitură de-aia, de la cartof. Era o femeie voinică, înaltă, unde să-i ajungă mîncarea? Mama lui Tomiţă Arnăuţoiu, mama băieţilor...

Şi mi-a făcut tratament, şi doamna Mihalache mă îngrijea... Doctoriţa era Eugenia Donici din Suceava, acu-i măritată Focşa. A venit de la Arad la mine cu fata ei, care-i la Sibiu. Şi, ca să beau apă caldă, doamna Mihalache îmi topea acolo bucăţele de marmeladă. Îmi da prietenele marmelada lor, toate mă ajuta. C-a zis că-mi trebuie să beau apă şi dulce. Aşa se spală ficatu. Bea că-ţi spală ficatu, şi-mi făcea cu marmeladă şi-i dam drumu pe gît... Şi m-a ajutat Dumnezeu şi m-am ridicat.

Ce a făcut Elisabeta cum a ieşit din puşcărie

Cînd am ajuns la Domneşti, după ce m-am liberat, cînd am ajuns la Domneşti, cu picioru driept ieram pe asfalt şi cu stîngu pă roată, driept în faţa bisericii, cînd popa Constantinescu m-a binecuvîntat cum fac popii şi mi-a spus că băieţii sînt bine sănătoşi şi mă aşteaptă. Atît a trebuit să-mi spună!

Şi m-a văzut frate-miu, Naie, din curte, şi era şi Zenobea cu fata lui, care — tată, uite, tanti Tuţa! Am coborît din camion, că nu ştiu ce să întîmplase cu rata şi era camion. Şi io mă uitam, cum să nu mă uit, eram după şase ani în Domneşti... Şi Naie m-a dat jos peste oblon, m-a dat jos în braţe şi m-a pupat şi — uite, mă fată... Şi m-am dus la frate-miu şi acolo am auzit de mama că a murit. Că io, cum am intrat, nu mai stau, nu mai stau, că mă duc la mama, şi ei — că sucită, că învîrtită, nu vrea să ştiu de biata mama. Şi io mă frămîntam, că voiam s-o văd după şase ani, na! Cînd am văzut-o amărîtă atunci, cum se închina şi plîngea la icoane, cînd eram io bătută la spi-

tal... Şi nu mi-a spus. Da p-ormă a început să-mi zică. Mie mi-a venit rău şi a venit o fată de peste drum dă ei, era asistentă, şi mi-a făcut o injecţie, că am leşinat dă tot cînd au zis: a murit mama. A început p-ormă să mă îmbuneze şi m-a dus la cimitir ş-am aprins o lumînare.

Am stat oleacă acasă, vreo cinci zile, să împletesc nişte ciorapi de lînă, doo, trei perechi de ciorapi, îmi dase şi frate-miu, Petre, un dolman căptuşit cu piei de oaie. Nici Naie, nici Luca n-a ştiut de dolman! Am strîns şi nişte brînzeturi din astea, adunate de la fata mea din Brădet, şi poate că m-am lipsit pă mine şi eram gata. Le-am băgat într-o desagă să le duc. Şi i-am zis la fata mia, Lenţia — hai la maşină, mamă. De la maşină nu era mai mult ca de aici la Sfat. Şi, ca să mă duc la casa lui văru-mieu, treceam gîrla şi şoseaua. Era un văr din partea mamei, a lui Băşoiu. Nici lui Laurenţia nu i-am spus ce am în cap. Stai tu, Lenţie, culcată, că nu putem să plecăm acu noaptea acasă. Că, zic, io ies pînă afară. Am luat desagii la spinare, cu dolmanu, cu ciorapii şi brînzeturile, am ieşit la şosea şi am trecut vreo doo case. Acolo pă vale venea Petrică şi domnu Tomiţă, ei amîndoi... Şi am luat băgaju şi l-am dat. Şi ei mi-a spus — casa poştală, căsuţa, tanti Tuţa, mama noastră... că numai mamă îmi zicea. Orice, auzi, orice pună la căsuţa poştală. Ştii, acolo, groapa cu crăci, unde să pui.

N-am suflat o vorbă nimănui. I-am ajutat iară, doamnă. Şi am fost şi la Bucureşti pentru ei, aşa, da nu mai spun... Da n-a vrut Dumnezeu, că îi salvam atunci şi nu se mai întîmpla. Cînd am fost la Bucureşti m-a învăţat cineva cum să mă încalţ, cum să pun în cap o aia niagră cu franjuri şi să mă încalţ cu opinci, cu ciorapi, aşa, să stau pe bancă

unde... e casa de informații, mai încoace de linia întîia. Numai... *să tăcem. Vorbesc altădată.* Așa, doamnă, i-am ajutat încă doi ani și i-a prins.

Cu securistul nebun și glonțul care s-a oprit în perete

Da nu v-am spus că, pînă să-i prindă, mi-au băgat în casă pe unu care a zis că-i nebun. Stătea în patu ăsta, ni, și mînca la ei, la Miliție. Da toată ziua sta aici. Zicea că a venit aici la aier, da n-au unde să-l pună. Era securist din Interne. Făcusem șase ani, acuma știam și eu... Și, într-o zi, mi-era foame rău, doamnă, și aveam aici în dulap niște unt. Aici îl aveam închis. Pîine aveam dincolo, da am zis să vin să iau niște unt. Să pui să mănînc, că mi-era foame. Că atuncia cînd mai pleca el puteam să intru și io în casă. Da dacă am văzut că nu mai pleacă, am zis c-o fi culcat, intru să-mi iau untu, să mănînc. Și el odată sare din pat, așa, și mă întreabă că de ce am io cîrligu ăsta acolo sus. Știți, să cried ieu că ie nebun... Da tot m-am speriat. Știți, că îmi spusese alalalt, maior, mă-sa-n cur, ce era, că-i nepotu lui și s-a zăpăcit la cap. Să nu cried ieu că ie securist! Era să cad acolo jos. Da i-am spus că cîrligu e pentru leagăn, că de el am legat leagănu, cînd aveam copilu. Am zis și am ieșit. Am căutat oleacă de apă și de zahăr. Că mă gîndeam... și dacă-i nebun, mă strînge de gît. Auleu, să nu-i ierte Dumnezeu! Nici pă ăsta să nu-l ierte! În toate chipurile s-a făcut, doamnă, cît a stat aici. Eu am trecut prin alea grele, nu știe nimeni, doamnă...

Afară de nebun, mai sta aicea doi. Și io, doamnă, peretele era subțire și puneam o cană în camera de

unde stam şi auzeam ce vorbeau ăia doi de la Interne. Securişti. Stau la masă, în mijlocu casei, cu domnul şef de post Ionescu. Şi, ce auzeam io că se vorbeşte în casă, scriam la căsuţa poştală, care era pe Valea Morii. Ei stătea aici, mînca colea, da nu mă interesa pă mine. Eu eram dincolo, îmi încuiam uşa. Aveam şi pază în podu grajdului, pe de-a rîndul. Era şi o femeie, pusă de pază să le recunoască vocea dacă vin. Ori vocea lui popa Drăgoi, ori vocea lui Arnăuţoiu. Şi eu le transmiteam tot la căsuţa poştală. O scorbură de salcie... Aşa ziceam noi, căsuţa poştală. Acolo băgam io bilete. Le-am spus atunci — vedeţi că în muntele Zănoaga au găsit păr lung de femeie şi au găsit căldare şi ce-a mai găsit, ceva. (Nu-mi aduc aminte.) Fugiţi de acolo! Iar cînd puneam ceva de mîncare scriam — vă duceţi să luaţi. Io eram păzită, urmărită, da vezi, cu toată paza lor nu m-a prins! Că m-a ferit Dumnezeu şi am ştiut să mă păzesc.

Le dădeam din puţinu care-l aveam. Soacra lui Suceavă mi-a dat mie, aşa, să mănînc, mîncare de post, prune, că nu prea aveam. Da nu ca să le dau lor...

Şef de post era domnu Ionescu atunci, că pe urmă a făcut şi el puşcărie. Că cum a făcut, doamnă... Era doi la masă aici şi ăla de afară a strigat. Io ieram cu cocoana şefului, că şefu stătea în altă parte, da cînd s-a însurat şi a vint cocoana m-a rugat să o las să stea aici. Să-i dau o cameră. Io m-am bucurat, că, zic, nu mă mai păzeşte dacă e cocoana aici, vine şefu pe aici... M-am bucurat. Că nici chirie, doamnă, nu i-am luat, că pentru mine era bine. Şi strigă într-o seară de la poartă. Şefu de post era aici, cu dumnealor, cu şefii ăia doi, nu securişti de-ai noştri. Aşa... Îmbrăcaţi ci-

vil. N-ai fi zis că e securişti. Da, bine, dacă am făcut io puşcărie nu-mi mai scapă, îi cunosc după mişcări, după orice. Şi striga. Fata asta a mea, Laurenţia, nu-şi făcuse încă casă, stătea cu mine în casă. Şi a ieşit în... Eu am auzit de prima dată strigînd, da am zis că e unu din sat de acia. Cînd să ies, a treia oară, am auzit uşa încet. A ieşit domnu Ionescu, io în prag.

Fusese ei şi mai înainte, da io le spusesem că e securitatea în casă. Şi a fugit. Cînd a văzut că fuge, poc, după el. Marinescu, doctoru, din grădină, pac încoa. Ele amîndouă cînd au auzit foc de arme au ieşit amîndouă pe coridor aici, în faţă, unde am io acuma lîna pusă. Şi io, pă pragu uşii. Mi-a spart glonţu peretele. Mi-a sărit var pe faţă. Laurenţie, mi-a scos ochii! strig. Ei era cu burta la pămînt, securiştii doi şi cu domnu Ionescu. Marinescu a tras ca să apăre pe ăla de-a vint încoace. Partizan era ăla de-a venit la poartă, Titi Mămăligă, avea nume conspirativ. Şi eu aveam nume altfel, nu-mi zicea Rizea, îmi zicea Profira. Profira, aşa iera numele mieu. Din tot ce-am uitat io, parola am uitat. Aia am uitat-o şi vreau să mi-o aduc aminte, da nu mai pot. Parola care mi-a spus-o domnu Tomiţă, aia am uitat... Aici îmi zice şi Tuţa Rizea. Aşa îmi zice în Nucşoara, Tuţa Rizii.

Şi ăla a tras de l-a apărat pă al lui şi-a lăsat pistolu lîngă gard. Înăuntru, în grădina aia. Că ăsta, cînd a văzut că ăştia a tras, a tras şi el de acolo. Marinescu. Şi i-a pus pe securişti cu burta la pămînt. A stat o oră aşa. Ăla s-a ridicat cu alant şi a plecat la partizanii lor. Da noi am stat. După aia, doamnă, n-a trecut o oră şi jumătate, cînd a sosit atîtea maşini... Zicea că a devastat postu. Aşa a spus ei. Securitate, armată a venit. Şi m-a întrebăt. Io — că nu ştiu nimic, nu ştiu nimic, nu ştiu ni-

mic. A venit bărbată-tu şi cu pŏpa Drăgoi, că le-a fost ciudă că noi stăm în casă. Şi m-a bătut, doamnă, m-a bătut... Tot d-ăştia, securişti, nu d-ăştia de-ai noştri. M-a bătut şi a plecat. Armata făcea cu Aro uite aşa, uite-aşa prin grădină. Şi cînd am văzut, doamnă, că se apleacă jos şi ridică ceva, zic — vai de mine, o fi omorît unu. Auăleu, acu ne împuşcă! Cînd colo... noi n-am ştiut, noi n-aveam cum să ştim ce au luat de jos, că n-aveai cum să ştii, noaptea... Şi tremuram toată. Cînd m-am dus driept la scorbură a doua zi să pun bilet, am găsit biletu lor, că să stai liniştită, că nu sîntem morţi nici unu. Ei a scris şi l-a băgat acolo, ca să stau eu liniştită. Şi zicea să le scriu unde m-a lovit. Zicea să mă duc la spital. Ei, cînd a auzit că io strig *mi-a scos ochii*, n-a mai tras. A tras un glonţ şi a plecat.

A mai durat un pic, ne-a lăsat. Da tot aşa, cu chinuri. Soţu era arestat. Într-o seară, au vinit ăia şi vorbea că i-a prins. Cînd a venit, aveam un geam deschis şi perdelele ridicate, să aud ce vorbeşte. Am venit aşa, desculţă, să nu mă audă, şi zicea că nu s-a bucurat de cît i-a prins pă ei, cît s-a bucurat de arhivă. Că acolo, adică, ne găsea pă toţi.

Că mai înainte, uite c-am uitat să vă spui, mai înainte a luat un cioban dă pă munte... şi cu securiştii ăia zicea că e partizani din Ardeal şi să să unească. Da ei era securişti şi le zicea la ai noştri să se predea. Marinescu şi ăia au tras în ei şi pă ăla care s-a predat l-a lăsat. Nu l-a omorît. I-a dat un picior în fund şi, zice, să te duci la securitate şi să nu mai umble cu fleacuri din astea. Securiştii a fost cinci şi cu o femeie şase. A avut şi ei o femeie. Ăla care a scăpat a ieşit cu securitatea. Au luat pă morţi. Doi a fost ceva mai mari, că cică i-a îngro-

pat cu muzică, cu alai mare. Şi după aia a ieşit securiştii prin munţi şi i-a bătut pă ciobani. A fost anii ăia grei... Şi, săracii, nu mai venea la mine acasă, că ştia că sînt păzită, ştia cum stă ăia în casă.

A doua oară la puşcărie

Şi m-a luat de-al doilea la puşcărie. M-a dus la Piteşti. Aici nu m-a mai bătut deloc. M-a luat, doamnă, la o lună după ce i-a prins pă ei. M-a luat la Piteşti fără să mă bată. Stăteam în cameră. În ăştia doi ani mai făcusem şi io ceva pin casă, mai îmi dase şi fata, am muncit. Ce s-a întîmplat, doamnă: cînd m-a luat a doua oară a fost cu confiscare.

Era dimineaţă, aşa, în zori. M-a sculat din pat, m-a îmbrăcat, mi-a încuiat uşile, mi-a pus sigiliu la uşi şi — să-i urmez. Şi eu m-am dus fuga şi am deschis uşa la grajd, că-mi luasem vacă, îmi dase fata vacă. Şi am dat drumu şi la găini. Stătusem şi io doi ani acasă. Începusem să fac... Io am muncit. Gheorghe era închis.

Am fost la el o dată la vorbitor, la Braşov. A venit de la el scrisoare la fată, că ce ştiţi de mama. Cînd m-am dus la el la vorbitor l-am încorajat. L-am încorajat: să-ţi fac rejudecarea, că eşti nevinovat... Atît i-am văzut, capul. Ia, atît, că era un gard de liemn într-o cameră şi i-am zărit capu. Şi zic, Gheorghe, stai liniştit, că eşti nevinovat, că o să umblu la Bucureşti să-ţi fac rejudecarea, să vii acasă. Cîteva minute m-a lăsat. Aia a fost văzuta atunci. Am plecat. Ne-am întîlnit să stăm împreună după cinşpe ani. O viaţă de om!

Şi am deschis la găini, să nu stea închise să rabde de foame, că fetele nu ştia că mă ia. Am plecat

unii înainte, io şi alţii după mine. M-a suit în maşină. M-a dus la Piteşti şi aici nu m-a bătut deloc. Chinurile ăle mari a fost dintîi. Cînd m-a dat jos acolo, m-a băgat pe un coridor. Ce era de sînge pe acolo... Da n-am auzit de Cîrnu, de Marin, de Zamfirescu, nu i-am văzut. Era unu, Vlădicuţ Tănase, că ştiu cum îl chiamă, deşi nu i-am văzut semnătura. Am întrebat pe fata domnului Arnăuţoiu cum îl chiamă, că tare aş dori să ştiu cum îl chiamă. Zic: are dantura frumoasă, e înalt, brunet, cu păru creţ de zici că-i făcut cu maşina. Ca la vreo cîteva zile a venit în celulă. Dacă a venit în celulă, fata domnului Arnăuţoiu mi-a făcut semn din ochi, adică ăla e, ăla e anchetatoru. Şi am făcut şi io cu ochiu că am înţeles. Aşa am ştiut cum îl chiamă. Cînd, zice, p-asta o anchetez io. Acum era alţii, vezi... Alţi anchetatori. Şi mă bagă acolo...

Povestea cu ţapii şi cu glonţul de trei lei

Cînd mă bagă, doamnă, mă întriabă, zice, ce ştii de bandiţi? Nu ştiu nimic, domnule. Ce ştii de bandiţi? Nu ştiu nimic. De vreo doo, trei ori. La urmă mă întreabă — ce ştii de ţapi? Şi făcea cu mîna, aşa, la bărbie, ca cum ar mîngîia barbă. Da io cătă el, ca să mă fac că sînt proastă, să mă fac că nu înţeleg: nu ştiu, domnule, că a trecut şi capre şi ţapi, dacă io nu ştiu ale cui sînt... Ţapi era popii, aşa le zicea, ţapi. Că popa poartă barbă, de-aia îmi făcea aşa la bărbie. Doamnă, şi cînd am zis de capre şi ţapi, că nu ştiu a cui sînt, s-a sculat de la masă de acolo şi, cînd mi-a dat aşa un pumn, m-a dat jos şi am văzut stele. M-a bătut! Da io cum să spun de naşu Drăgoi, de popa Constantinescu... Naşu Drăgoi m-a cununat şi popa Constantinescu

m-a binecuvîntat atunci, la maşină, cînd veneam din puşcărie. El m-a binecuvîntat şi mi-a zis că băieţii sînt bine. Şi mi-a zis iar că îi prindea cu doi ani înainte dacă îi spuneam io... Şi a fost şi doi ani cît am stat io acasă. Dacă spuneam io, lua pă popa şi popa îi ducea la bordeie, că popa ştia unde. Îi prindea ori vii, sau morţi. Vii nu-i mai prindea, că trăgea şi ăia şi gata... Şi m-a bătut, doamnă, iar, că n-am spus cum e popa. Da mai hodinisem şi doi ani, nu mai luasem bătaie doi ani, şi am putut suferi.

Cînd mă lua la anchetă îmi punea tinichele la ochi. Atunci am căzut io jos. Nu ştiu, m-am împiedicat sau mi-a pus Oprea piedică să cad, că am venit jos şi mi-a dat un bocanc driept aici. Şi mi-a spus — fir-ai a dracului de bandită, acum te-aş împuşca, da costă glonţu trei lei. Eu nu costam nici trei lei, brie, doamnă... vezi, cît costă un glonţ. Eu nu făceam un glonţ! Păi, numai averia pă care mi-a luat-o, buştenii ăia, că am muncit desculţă şi vindeam tot ca să plătim oamenii şi să luăm pămîntu la cocoana Milica... Să aibă fetele mele, să găsesc şi io gineri bogaţi. N-am apucat să-l iau, că mi-a luat statu tot ce-am avut. Să spuie iei dacă nu mi-a luat tot! Aşa... a zis aşa de glonţ şi io n-am zis nimic.

M-a dus la anchetă. Să trăiţi! Şi, zic, domnule anchetator, dumneavoastră nu vă gîndiţi că io nu mai judec? Împuşcaţi-mă, domnule, omorîţi-mă! Scrieţi ce vreţi dumneavoastră acolo. Eu nu mai mi-aduc aminte nimic, nu ştiu cu cine m-am întîlnit cînd m-am dat jos din rată. Da ştiam că cu popa, n-am uitat, vezi, că nu le uit. Nu le uit! Nici atunci nu uitasem. Da să ocolesc, să nu spui io pă nimeni...

Şi ştiu că m-a dus o dată cu ochelari la ochi să mă vadă cineva. Şi atît am auzit, zice: da. Şi cred că a fost popa şi, ca să nu-l văd io, mi-a pus tenechelele.

El m-a recunoscut cum ieram io jos în costum. Şi a zis da. O dată. Şi am zis — domnule anchetator, dumneavoastră scrieţi cum vrieţi în dosar, pentru că eu nu mai judec. Nu vă gîndiţi, după atîta suferinţă, după şase ani de puşcărie? Brie, io nu mai judec, nu mai ţin minte nimic, nu ştiu cu cine m-am întîlnit. Nu ştiu ce-am făcut, nu ştiu nimic. Da dumneavoastră scrieţi acolo! Nu m-a mai bătut. Uite, vă spui, de ce să mint, nu m-a mai bătut, nu m-a mai bătut.

Şi m-a luat mai tîrziu, vară era, m-a luat pe mine şi pe Victoria Arnăuţoiu, asta era după ce ne dusese la Arad. Ne-a luat la Arad, ne-a judecat, ne-a condamnat şi a prins şi pă Arsenescu şi noi eram la Arad în puşcărie, lucram acolo. Şi mă ia, doamnă, pă mine şi pă Victoria Arnăuţoiu şi ne duce la Piteşti. Doamne, ce-o mai fi? Pe Arsenescu l-a prins la urmă. La acesta depusesem noi jurămînt. Da n-apucasem să spui acolo dă jurămînt. Nu m-a mai confruntat cu Arsenescu. Că io am luat pă *nu ştiu* în braţe. Aşa am ţinut de cînd m-a luat pînă mi-a dat drumu, n-am recunoscut nimic.

Sub duşul rece

Ne-a luat de la Arad şi ne-a dus la Piteşti. Acolo era, doamnă, unu... ne ia în cameră pe mine şi pe Victoria Arnăuţoiu. Nu-mi aduc aminte cum îl chiema pă ăla care ne-a luat. Şi ne bagă, doamnă, la spălător la un duş. Pă mine într-o cabină, pă ea în alta. Ba nu, asta era înainte să-i prinză... Am minţit, am greşit! Da scoateţi dumneavoastră. Eram în celulă, tot la Piteşti. La anchetă pentru ăştia. Cu ţapii, cu popa... atunci. Şi ne-a luat într-o

zi pe Victoria şi pe mine şi zice — acolo vă dezbrăcaţi şi vă băgaţi sub duş. Şi am intrat amîndouă, da nu într-o cabină. Şi io am crezut, doamnă, că nu trebuie să ies de sub apa duşului. Criedeam că trebuie să stau numai în apă. Că am zis, dacă mă vede că mă dau la o parte, mi-e frică... că cine ştie ce aparate are şi mă înregistrează ce fac. Am stat numai sub duş. Apă rece. Cred că mai sînt în registru la spital cînd m-au dus. Mă găseşte scrisă. Şi am stat... Cînd m-au scos de acolo eram vînătă. Cînd mi-a descuiat, să uită — auăleu, te-am uitat. Da eu cried că a minţit. Cum să mă uite?! Alaltă, Victoria, era în celulă, o scosese la vreme. Ea nu s-a îmbolnăvit.

Doamnă, trei zile a durat, s-a pus o temperatură pă mine şi o tuse, doamnă, de alea nu putea dormi. Doamna Pelinescu, din Argeş, nu ştiu dacă mai trăieşte, a vint pe la mine, după puşcăria dintîi... Acum n-a mai venit. Era bătrînă. Şi ea era la spital în Argeş de făcea preţurile la cheltuieli. Şi ea era tot politic, pentru o scrisoare cu nişte preoţi... c-a trimis în străinătate. Doamna Pelinescu a bătut la uşă — domne, faceţi ceva, faceţi ceva cu femeia asta, ori o mutaţi de aici, ori ne mutaţi pă noi. Toată noaptea nu putem dormi. Tuse mare! Şi-a venit ăla să mă ducă sus. Şi cînd m-am dus io tuşiam. Zice — asta ţi-a venit de hac, te termină. Du-o jos. Aşa sufla pieptu mieu... Hîrîia, aşa. M-a ţinut ăla să nu cad pă scări şi m-a băgat în altă celulă. Şi a venit unu mai tîrziu să-mi facă o injecţie. Unu într-un halat alb. Cînd mi-a făcut injecţia a zis aşa: nici soacră-mii nu-i făceam injecţia asta. Ce injecţie... cried că era bună.

Noaptea, spre seară, aşa, mai tîrziu, a venit şi m-a luat unu din ăştia dă pă sală, paznic. Unu mai solid, aşa, m-a luat în spinare şi m-a suit în

maşină. Eu spun ce-am păţit, nu le scoţ de la mine! Şi acolo n-am văzut cine e lîngă mine în maşină, că era întunerec beznă. Atît, cînd să ne controleze, am văzut că e un om legat la cap, aşa... Nu l-am cunoscut, legat la cap. Nu l-am cunoscut deloc. După aia a făcut nişte acte să ne ducă la spital în altă parte. Ne-a suit în altă maşină, ne-a băgat în dubiţă. Acolo era lumină şi am văzut că e învăţătorul Marinescu, tatăl doctorului. Domnu Marinescu, învăţătoru, băiatu lui era ăla care a tras atunci, v-am spus. Doctoru era tînăr, păcat dă el, ce ar fi făcut el dacă trăia... Doamne, mai bine muriam eu, să scape el! Domnule Marinescu, mi-am pus io gura la urechea lui ca să nu ne audă ăia doi dinainte, n-ai aflat de Gheorghe al mieu pă undeva? Da, zice, l-am lăsat la închisoare la Gherla. La Gherla! De-acolo m-a luat pă mine acum. Atît a zis. Da aşa am ştiut că nu l-a împuşcat şi mi-a fost mai uşor. Am auzit că trăieşte şi l-a lăsat la Gherla...

Şi, doamnă, dacă ne-a dus, l-a pus pă domnu Marinescu într-un pat şi pă mine în altu. N-avea locuri dă femei. Şi a pus o pază lîngă mine, cum ar fi el acolo, io aici. Aproape, aşa, de mine. Şi cînd îmi venia să adorm, uite aşa îmi scutura cotu. Toată noaptea numa aşa mi-a făcut. Cînd să se lumineze, s-a umplut camera de colonei. Iei avea nevoie de mine vie, nu moartă, să le spun. Ce faci Rizea? Iaca, domnule colonel, am vrut şi eu să adorm, da nu m-a lăsat, uite aşa m-a mişcat miereu. Păi l-am trimis io, noi l-am pus. Că azi nu mai aveam cu cine vorbi, că nu mai erai azi dacă dormeai. De ce o fi zis aşa? Eu cried că îmi stătea inima. Că vezi, aşa am fost io de grav bolnavă, că mi-a făcut imediat injecţia. Îmi venia, cried, de la inimă ceva... Şi nu m-a lăsat, m-a mişcat toată

noaptea. Să nu dorm deloc, să nu dorm deloc. Nu m-a mai bătut. Pă ăilalţi din cameră nu i-am mai întrebat de Gheorghe, că dacă am ştiut că e la Gherla... Ăla stătea lîngă noi cît am stat, zece zile, acolo. Numai eu eram femeie între bărbaţi în salon. Nu era locuri. Şi ne păzea să nu vorbim. Pă ăştia, deţinuţii politici, îi păzea să nu intre cumva în vorbă, să vorbeşti politică. După zece zile m-a dus îndărăt la securitate. Şi mi-a triecut, doamnă, uite, sînt şi azi... Da asta înainte de să-i prinză pă ei.

In ce lanţuri a fost pusă Elisabeta la Jilava şi cu cine a stat în celulă

Cînd ne-a judecat ne-a dus la Jilava. La Jilava cînd am ajuns... La Jilava erau preotesele amîndouă. Şi era nişte grămezi într-o curte acolo, cum e purcoaiele de fîn pe cîmpuri, aşa, da nu era fîn, era lanţuri şi fiare. Şi spune comandantu... da să nu-l ierte Dumnezeu şi să-i cate şi lui p-ălea mai groase să i le puie la picioare, cum a spus să cate pă ăle mai groase să mi le puie mie! A luat o preoteasă. Zice — cu asta-i altceva. Pe mine m-a pus într-o haia mică, ca o cocină de porci. Am stat acolo, era nişte paie acolo. Am stat ghemuită pă paiele alea. Şi am auzit eu ciocănind mereu. Am zis — aştia are şi potcovari aici, potcoveşte caii puşcăriei. Cînd colo, punea lanţuri la picioare...

Cînd m-am dus, zice — pune-te pă spate. M-am pus pă spate jos. Zice: întinde picioru driept. Am întins picioru driept. O nicovală de aia, de fier. Am pus picioru aici. Mi-a pus verigile alea groase, aşa, ca mîna de groase. Şi a băgat un nit gros şi l-a nituit. Le-a pus şi la stîngu. Tot cu nit, nu cu şurup,

să poţi scoate şurupu. Le-a nituit! Şi — ridică-te! Nu m-am putut ridica, m-am dat numa într-o parte şi m-am ţinut aşa, în mîini, şi m-am ridicat în sus. La urmă am ieşit la mal... Şi mă ducea, cum mergeam eu cu picioarele la distanţă, dă-i, dă-i, dă-i, dă-i... Trece unu într-un halat alb şi zice la mine — iapă împiedicată, iapă împiedicată! Să dea Dumnezeu să-l împiedice şi pe el cum ieram ieu iapă împiedicată...

Mamă, Doamne... cînd mă bagă într-un coridor, aşa, în pămînt, şi numai cu un bec. Un bec acolo sus. Şi curgea apă pă dedesupt. Şi te băgai acolo pă nişte scări. M-am dat şi io jos cum am putut şi, cînd a deschis uşa, era acolo Maria Plop, mama Ioanei, fata lui Tomiţă, fata crescută în munţi. Că ei a avut o fetiţă mică. Şi pă fetiţă o dusese, nu mai era cu ea. O cunoşti? N-o cunosc, domne! O cunoşti? N-o cunosc! De trei ori s-a răstit la mine aşa. Să ai grijă, zice, că asta te strînge de gît, te omoară, cum şi-a omorît şi copilu. Io am cunoscut-o cum am văzut-o. Da cum era să spui? N-o cunosc! Gata! Dacă am apucat de nu, nu cunosc pă nimeni, nu ştiu nimic, nu le-am dat mîncare, nu nimic... Astea a fost toate ale mele. Da zic — nu, domnule, domnule comandant, copilu n-a murit, nu l-a omorît pă copil, că ne-a spus la proces că fetiţa o are. N-am zis nici fetiţă, nici băiat, am zis copilu, să vadă că nu ştiu. Da io ştiam de la Tomiţă, cînd am vorbit cu el. Cînd m-am întîlnit a doua oară cu ei, am o fetiţă, spune, şi-o chiamă... Îi pusese şi Muntenica numele şi îi pusese şi Laurenţia, numele mă-sii, şi Ioana şi mai avea multe nume... Ştiam că era fată, da n-am vrut să spun că ştiu.

Aşa că m-a dus acolo peste ea, doamnă, a tras uşa, m-a dat pă scări în jos. Am vrut să întorc ro-

gojina. Rogojina era şi ruptă şi udă. Uite, a uitat rogojina afară! Ce să ştiu io ce era acolo, ce umezeală... Vai de mine, doamnă, simţeam cum intră umezeala aia, cum simţi... ca cum simţi că suge copilu, simţi pă vinele alea cum vine laptele. Aşa simţeam cum intră umezeala aia în mine. Doamnă, ne da pe sub uşă mîncare şi era o bucată de turtă aşa, din mălai. Cînd ţi-o da dimineaţă, pînă la dooşpe se făcea pă ea ca muşchiu, ca lîna. Mucegai să făcea, aşa. Umezeală mare! Zic — aicea gata, aicea îmi am sfîrşitu, şi legată... că nu mai stasem legată. Am stat, am stat, n-am vorbit nimic cu Maria, că, zic, are aparate, ceva. Vorbeam numai la ureche, de frică.

O tinetă, acolo. Un butoi în doo furci, aşa, de aluminiu, cu o ţîr de apă în el. Tineta era murdară pă jumătate de la cine a scos de acolo şi ne-a băgat pă noi. Eu în lanţuri. Maria dezlegată. Am stat io acolo...

Acu, nu că mi-era că Maria e dezlegată şi io legată... Şi i-am zis unuia — domnule, ce rău am făcut io, pă cine am omorît io, de ce mă băgaţi în lanţuri? Am stat io zece ani în munte? Am făcut io crimă? Spuneam aşa, cum vă spun dumneavoastră. El la vizetă, io înăuntru şi în picioare cu lanţurile alea groase. Da el s-a dus şi a raportat. Şi odată să deşchide vizeta şi am văzut cîteva capete cu tresele alea, roşii. Numai d-ăştia de la securitate. Şi — ce e? Păi... le-am spus şi lor tot aşa. Şi ei mi-a zis: dumneata eşti din tulpină şi rădăcină de neam de ţărănişti şi liberali. Auzi!? Liberal a fost numa socru lui soră-mea. În timpu liberalilor a fost deputat la Bucureşti. Da io ieram copil atunci. Ce îmi mai băga şi liberalii? Barem să hi spus numai ţărănişti, că era de unchiu meu, ăsta

de aici, Gheorghe Şuţa. Şi ar hi fost şi tata mieu. Da nu de liberali! Să nu hi zis aşa! Nu m-am supărat că a zis dă ţărănişti, Doamne fereşte, că aşa iera...

De ce a auzit Elisabeta sentinţa Mariei Pop şi care a fost propria ei sentinţă

Pă Maria a scos-o de acolo şi a dus-o între femei la camera patru. Şi pe mine m-a ţinut acolo, în lanţuri, pînă mi-a venit sentinţa. Aşteptam sentinţa acolo. Mi-a căzut dinţii, doamnă, un dinte nu mai am în gură, ăsta mai e, ălalalţii e puşi. Mi-a căzut, doamnă, păru... Cu ce mi-a căzut cînd m-a spînzurat de cui, cu ce mi-a căzut acolo, în groapa aia, nu mai am păr în cap. Am o băsmăluţă pe dedesupt şi, uite, cîteva fire. Mi l-au smuls, doamnă, şi cică să tac. Da poţi să taci, doamnă? Nu pot, nu pot! Îmi vine să zbier ca o vacă, prin cîte am trecut... (plînge)

Cînd a venit sentinţa Mariei, cam peste o lună şi ceva... Dacă mă mai ţinea un pic mă duceam. Nu mai duram. Ştiam că te ţine acolo şi pînă la urmă te duce şi te împuşcă. Io am fost condamnată la moarte. A fost un procuror... De trei ori avocatu, să-l ţie Dumnezeu, de trei ori m-a apărat. Că mi-au luat avocat de afară. Şi de trei ori a spus la procuror — scoate-o din 207, aliniatu 1 (era pentru împuşcat!) şi băgaţi-o în 209, aliniatu 3, doozeci şi cinci de ani. Nimic! Şi ăla iar zicea... Pînă cînd, a treia oară, i-a pus dosaru pă masă şi l-a trîntit, aşa. Şi procuroru zice — vrei să intru în locu ei? Procuroru de trei ori a spus la avocat — vrei să intru în locu ei? I-a dat la avocat fata mea patru mii. I-a împrumutat, că era bani patru mii

atunci şi nu a avut, că socru-su era închis şi noi, părinţii şi sora, toţi eram închişi, de unde să aibă fata? Cine era ei să-i aducă acasă? A făcut rost de pe la niamuri, pă la prietene. M-a scăpat. M-a scos la dooşcinci de ani, 209, aliniatu 3, cu confiscarea totală a averii. Adică nimic să n-am... Pielea doar! Şi cămaşa lor de puşcărie mi-a luat-o cînd mi-a dat drumu. Cu care m-a arestat, cu aia am venit îndărît. Şi n-am găsit nimic acasă. Am stat patru ani la naşa preotească. Patru ani nici casă, nici nimic. Pînă la pielea asta goală, uite aici... Tot mi-a luat, doamnă, tot! Nu pămînt, nu haine, nu vite, nu nimic. N-aveam ce mînca, n-aveam ce îmbrăca. Brie, păi cum să nu zbieri... Da chiar aşa, brie doamnă? Nimic, nimic cu ce să trăiesc? Păi pot să tac?! Iei digeaba zice că di ce vine maşini la mine. Barim moartă, da mi-am zis şi io ofu! Şi mor liniştită, doamnă... dacă aţi auzi că am murit, să vă paie bine că m-am spovedit acum. Acum m-am răcorit. Şi cum mi-a rupt ei oasele... Îi iert eu, da nu-i iartă Dumnezeu!

Da să nu uit, că e mai multe... Cînd m-a scos de acolo, uite aşa era grămada de păr şi de dinţi. În pat dinţii din gură, cole jos păru. Şi ăla n-a ştiut că a scos-o pă Maria, că nu intra nimeni la noi. Că p-aia o scosese şi pă mine mă lăsase singură. Şi a dus-o la femei, că a zis că ea e basarabeancă, din Basarabia, şi a fost servitoare, a fost de doisprezece ani cînd a venit la noi, da io sînt tulpină şi rădăcină... v-am spus cum a zis. Şi cînd s-a deschis uşa io nu am spus că nu sînt Maria. Am tăcut. A cetit sentinţa Mariei Pop. Era să mă bată şi atunci... Da răbdam atunci o bătaie, că tot aflam cum a condamnat-o. Că ea era la început condamnată la moarte, ca mine...

Şi cînd i-a cetit condamnarea pe viaţă fără driept de muncă, m-am gîndit aşa, mă, dacă io care n-am fost în munţi, n-am făcut crime... poate că mă condamnă şi pe mine la fel. Şi rămăsesem cu un şoc, doamnă. Aveam atunci un şoc, acum nu-l mai am, da l-am avut. Că, vezi, dacă îmi spusese că voi fi executată prin împuşcare, io am zis că mă împuşcă şi cît am stat în lanţuri făceam uite-aşa, îmi sărea mîna din umeri, uite, asta stîngă, aşa... Că, zic, aicea îmi trage, în inimă pă undeva! Îmi trage glonţu. Deci cu şocu ăsta am rămas mult timp. Uite aşa făceam, ia! Da mi-a dispărut.

Şi cînd am ajuns şi a spus condamnată aşa, păi, zîc, nu io sînt Maria! Vai, doamnă, ce mi-a zis, ce mi-a mai făcut... Ei n-avea voie să-mi citească mie sentinţa ei. N-am avut voie să ştiu io. Şi, vai, ce mi-a făcut! Şi a închis uşa. Şi io am rămas înainte acolo. Trecuse o lună, cam o lună, şi am stat încă o săptămînă în lanţuri. Cînd a venit sentinţa mia, nu mi-a cetit-o acolo. Nu. Săracii, n-au putut nici să intre acolo, să vadă unde am stat. Să fi văzut unde m-au ţinut. N-a intrat. M-a scos de acolo, zice — ia ce aparţine de dumneata şi dă-i drumu. Io n-aveam nimic. Doamnă, nu-mi dase îmbrăcăminte, nimic. Cu ia şi cu fotiţa aia pe lîngă mine, fără bete, c-or fi zis că mă spînzur... Aşa atîrna fota şi o ţineam. Cînd vine şi-mi deschide uşa, a sunat aşa... a urlat aşa. Uşă înţepenită...

A mers oleacă cu mine şi m-a băgat într-o haia, făcută aşa, ca o carceră. Stai cu faţa aici! Să nu mişti, să stai aici. Eu am zis că atunci mă împuşcă, şi cum oi fi arătat cînd m-a scos de acolo... El s-a dus şi, cînd vine, de ce arăţi aşa? Nu te împuşcă nimeni, de ce eşti aşa? Că io am zis — să-mi daţi în spate, să nu-mi daţi în faţă, să nu-mi tragă prin faţă să văd şi io... Nu te împuşcă nimeni, femeie,

nu te împuşcă nimeni, de aia eşti aşa? Nu ştiu cum mă schimbasem la faţă. Şi mă duce la un infirmier acolo şi îmi citeşte. Întîi îmi face o injecţie. Mi-a făcut întîi o injecţie şi după aia mi-a spus. Zice — uite... am cunoscut grafieru care ne-a judecat. Gata, sentinţa. Doamnă, scap de lanţuri, ori cu glonţ ori cu alminteri. Am cunoscut grafierul. Tocmai a început să spuie, zice — uite, noi, Tribunalu, ne-am gîndit să-ţi comutăm pedeapsa... şi a început dup-aia să citească. Mi-a citit dooşcinci de ani de muncă silnică, confiscarea totală a averii, tot, tot, nimic să nu rămîie. Nimic! Şi zece ani de interdicţie. Şi driept la recurs. Şi eu am zis, aşa cum stam cu mîinile driept, aşa, la iei, vă mulţumesc, să trăiţi Onorată Instanţă şi domnule colonel, sînt mulţumită de pedeapsă şi nu mai fac recurs. Că m-am gîndit io că dacă fac recurs tot aşa rămîne... Nu mai fac recurs! Nu, că ai drieptu, zice grafieru, ai drieptu. A venit a treia zi să-mi facă recurs, da tot aşa a rămas, cu confiscarea averii şi dooşcinci de ani. Da io le-am mulţumit că nu m-a împuşcat şi că mi-a dat dooşcinci de ani. Da Dumnezeu a fost mai bun ca ei şi am făcut numai şase ani, doamnă, şi mi-a luat Dumnezeu anii ăia mulţi, de sînt şi astăzi în faţa dumneavoastră...

Cum a ajuns apoi la izolare cu „haia neagră"

Şi pe urmă m-a dus la cameră şi mi-a pus picioru la nicovală şi mi-a dat jos nitu. Da io n-am putut să-i mulţumesc lu ăla, că, cînd mi l-a tăiat, era miliţianca aia ria. Hai, bandito, că acum îţi dau un picior, mergi, bandito! Pîrli-o-ar Dumnezeu cu foc, cum eram eu de amărîtă... Mi-a

tăiat lanţurile şi pînă în cap am simţit aşa, ca un foc. Mai întîi la picioru driept... Am simţit ceva în cap cald... aşa... Mi-a tăiat nitu ăla de fier gros cu o daltă şi a sărit verigile alea groase şi am rămas dezlegată, fără lanţuri la picioare, şi m-a dus la camera patru.

Patu mieu iera lîngă tinetă. Tineta aici, unde e scaunu, şi io acolo. Şi ani de zile nu mi-a ieşit... şocu a triecut, da trei, patru ani nu-mi ieşea mirosu ăla de tinetă din cap. Numai aşa îmi mirosea. Mă întorceam io, da în paturi încăpeam numai pe-o dungă. Aşia puteai să stai. Şi io nu prea puteam să stau pă inimă. Mă mai dam şi pă spate... da mai mult pă driapta.

Am stat la camera patru. Da acolo ce-am făcut... Era o preoteasă din Constanţa şi ea să ruga mereu. Că avea fata... S-a eliberat un legionar dă pă la Aiud. Şi ăla venia la preoteasă acasă. Avia băiatu student şi fata ieşise atuncea doctoriţă. Era săraci, îi ţinea vara desculţi. Era singură. Zice — mîncam cîte o căpăţînă mare de peşte, făceam o mîncare şi mîncam. Şi mă duceam pă la cocoane, pliveam strate, săpam. Ce putea şi ea, ca să ia un bănuţ, să mănînce, şi ca să termine copiii şcoala. Şi a venit legionaru la ei şi a arestat şi băiatu şi pă fată şi pă preoteasă că le-a spus de el, le-a spus de popă, că trăieşte şi că e în închisoare, e în cutare loc. El a fost urmărit... I-a ridicat pă toţi de acasă. Preoteasa a murit la Arad... Şi ce-am făcut: ea să ruga, da io, de colo, i-am spus aşa, zic — coană preoteasă, bagă-te la tinetă sau roagă-te în gînd, că, zic, asta a supt ţîţă comunistă şi spune din cameră. Am zis! Am zis, da am tăgăduit c-am zis. Da io am zis. Am fost vinovată. Aşa am zis: a supt ţîţă comunistă, dă-o dracului,

aia te spune, nu te lasă nici să te rogi, roagă-te în gînd. Eu aşa am zis cătă doamna preoteasă, că mi-a fost milă de ea...

Doamnă, cînd o fi pîrît, cînd o fi şoptit, că mă ia să mă bage la izolare. Gata, m-a băgat şapte zile. Da n-am făcut decît trei. Acolo, cîte o ţîr de apă caldă. Atît. Aia era mîncarea. Da m-a scos camera de acolo afară. Toate au sărit, că n-a zis, că n-a zis, a tăgăduit toate şi m-a scos afară! Zicea — aia minte cu neruşinare! Erau mai multe. Era doamna Mihalache, era doamna Hudiţă, era a lu ministru, doamna Romaneşti, ministru de aier. Doamnă, toate mă iubea, că io nu pîram. Pe toate le ocroteam. Toate bătrînele alea amărîte... spălam pentru ele tinetele, măturam în locu lor... spălam caldarîmu ăla de pe jos, unde stăteam în celulă. Le făceam io la alea bătrîne. Îmi plăcea să fac mişcări, să muncesc.

Şi mă bagă acolo la izolare. Doamnă, şi cînd văd o haia, uite aşa, na, şi cu o coadă lungă... Să plimba prin celulă. Doamne, zic, jos stau pă ciment, acolo nu era pat, nu era nimic, izolare, stau acolo şi... Şi dormiam numai liegată aşa, cu basmaua peste gură, aşa, na. Că, zic, dacă mi-e somn şi dorm pă ciment şi-mi intră aia pă gît? Nu era şobolan, era lungă şi subţire. Io nu ştiu ce-a fost. Niagră şi lungă, aşa, cu ghiare... Şi, zic, asta-mi intră pă gît! Uite aşa am stat. Ziua nu, că o vedeam unde e. Mai dam cu picioru mai încolo, mai dam cu picioru mai încolo. Stam pe ciment acolo pă jos, mai mă ridicam în picioare, mă rugam lui Dumnezeu mereu. Cînd, văz că mă scoate... Nu m-a lăsat şapte zile. M-a scos.

Cine a hrănit-o cu linguriţa pe Elisabeta la ieşirea din izolare

Şi cînd m-a dus acolo era fata lu generalu Stupcanu. Doamnă, asta aş vrea eu tare, să aflu de ea. Ea a fost acolo la puşcărie pentru un grec. El a fost la ambasadă şi ea i-a lucrat ceva de mînă. Şi cînd a avut el o anumită zi, de ziua lui, i-a dat cadou ăla. Ăştia a închis-o... Şi mie mi-aducea mîncare, da io refuzam. Nu puteam mînca. Mă făceam io că mănînc, doamnă, puneam lingura pe deasupra mîncării, că, zic, să mor io mai bine decît să mă împuşte ei. Că mi-era frică rău de împuşcături... O feliuţă de pîine de trei ori pe săptămînă, aia îmi era mîncarea. Cu atît am trăit. Încolo, io mîncarea nu o mîncam. O băgam în tinetă. Mă făceam că mănînc ca să nu mă vază şi să-mi bage cu furtunu pe gît. Mi-era frică şi aşa...

Aşa am trăit, rău, rău am trăit, doamnă. Spui driept, nu mint! Că m-a ţinut acolo cu şobolanii şi ce-o hi fost haia. Cum m-am dus în cameră, femeile care m-a scos m-a pupat. Toate, doamnă. Şi o vint mîncarea. Şi fata lu domnu general Stupcanu — hai, că-ţi dau io cu linguriţa. Nu pot să mănînc, nu pot mînca nici cu linguriţa. Da cu linguriţa pe gît mi-a dat ea. Mie mi se închisese stomacu. Nu mai, nu mai... Nu mai aveam foame. Cînd ne-a scos cu pătura să ne ducă la inventar, eu n-am mai putut să-mi duc pătura în braţe şi mi-a luat-o tot fata aia. M-a îngrijit fata aia... m-a îngrijit... Mi-a scos chiloţii dă pă mine, mi-a dat ea alţii şi mi i-a spălat. Mi-a dat o bluză de-a ei. Mi-a spălat ce-am avut io pă mine. Că o lună, nimic. Cînd îmi făceam nevoia, dam io jos pantalonii cum puteam, da nu îi puteam scoate de lanţuri, nu

puteam să-i scot. Doar cît îi dam aşa, pă picioare (să mă ierte oamenii). Şi m-a salvat fata aia mult pă mine. Şi, zicea, să nu-i luaţi nici una mîncarea, că i-o dau io pă gît. Io vreau să trăiască, io vreau să trăiască, nu vreau să moară Rizea, nu vreau să moară! A scăpat de împuşcat, a scăpat de lanţuri şi să moară aici? Numai să nu-i mîncaţi mîncarea, eu îi dau şi din porţia mea, eu îi dau şi cu lingura... Cu forţa mi-a dat pînă cînd mi s-a deschis iar pofta de mîncare.

Am stat la Jilava pînă m-a judecat şi pe urmă ne-a dus la Miercurea Ciuc.

Cum a cunoscut-o Elisabeta pe doamna Antonescu la Mislea

La Mislea era una, Pădureanca, unguroaică care fusese pusă la izolare, la secret, să audă ce vorbeşte doamna Antonescu, legionarele, să le spună la ăia. Da ele era deştepte şi noi, de afară, le făceam semne. Cu semne ştiau tot, aşa că nu a vorbit nimeni şi nu a luat-o nimeni în seamă.

Şi una a găsit doi cartofiori mici, de i-a băgat într-un colţ la o saltea ruptă, şi aia a pîrît. Doamnă, la doişpe noaptea ne scoală pă toate. După ce lucrai doişpe ore la covoare şi erai obosită şi ţi-era foame... Abia puteai să urci scările alea de foame. Şi aia găsise la gunoi doi cartofiori şi i-a băgat... Io am văzut unde i-a băgat... Deschide uşa. Io nu eram lîngă uşă, eram mai înăuntru, în margine, către fereastră. Uăleu, doamnă, m-am dus fuga şi cu degetu i-am scos şi i-am băgat în tinetă. Doi cartofiori, brie, găsiţi în lada de gunoi... Şi a făcut percheziţie

la toate saltelele. Că a spus că e băgaţi în saltea... N-a găsit nimic. Da nu toate unguroaicele era rele. Asta era rea.

În puşcăria dintîi o unguroaică mi-a citit în palmă. I-am făcut rost de o ţigare şi mi-a citit în palmă şi mi-a spus că mai îmi cade o puşcărie mare. Şi le-a spus pă ungureşte că mama a murit, să nu-mi spuie mie, că ajunge că sînt în puşcărie. Da io, ce-am zis, că am făcut doo luni înainte şi cu şase ani, prima puşcărie, ei, zic, asta e aia mare. De unde să ştiu că mai vine una de dooşcinci de ani? Şi, doamnă, Pădureanca pîra. Alelalte era cumsecade, da ea nu era. Asta cried că avea ceva în sînge. Ce-am păţit pînă a mutat-o de acolo...

Cu Pădureanca asta am stat la puşcărie şi întîia dată, la Miercurea Ciuc. Şi acolo a stat cu legionarele, sus. O să vă spui io şi cum am vorbit cu legionarele şi cu doamna Antonescu. Că era a lu Codreanu, a lu Moţa, a lu Marin... O băgase şi pă doamna Antonescu cu ele. Toate într-o cameră şi era secret acolo. Cînd am auzit de ele... parcă m-a muşcat ceva cînd am auzit. Doamna Antonescu era în rochie niagră şi cu păru cărunt. Că pe legionare le-a băgat cu haine penale. Şi zic la miliţiancă: doamnă, luaţi-mă şi pă mine. M-am rugat dă ea... O dată m-a scos şi pentru Ana Pauker, v-am spus... Am fost şmecheră şi în puşcărie. Grieu să ajungi acolo, da am avut răbdare.

Şi m-a luat miliţianca într-o zi cu hîrdău. Io mergeam înainte, că eram mai scurtă. Însă acum m-am scurtat de tot, acum am rămas cît un nod... Şi miliţianca aia era înaltă şi umbla în urmă. Cînd am urcat un rînd de scări... l-am urcat şi pă al doilea, cînd, zic — doamnă, îmi era gata să-mi scape cum o chiamă, da nu spui, nu spui încă, să

nu fac rău, doamnă... Vă chiamă cineva. Voce de bărbat. Pînă s-a dat ea jos pă scări, io am sosit la uşă. Am bătut, cine e aici? Zice — sînt doamna Antonescu; Antonescu a zis, atîta. Dumneata cine eşti? Eu sînt Rizea din Nucşoara. Pentru ce eşti? Pentru partizanii din Nucşoara, din munţi. Io sînt Rizea... Zice — n-ai ceva să-mi dai de lucru? Zic: n-am aţă, c-aş avea de lucru, că am doo fete, şi n-am aţă. Aici de unde să iau, că n-am voie la pachet. La ce lucrezi? Lucrez la croitorie. (Atunci lucram la croitorie, pe urmă m-a dus la covoare, la mai grieu.) Scoate margine de cîrpă, destramă, că tot o tai degeaba. Şi am desfăcut margine, fire, şi am făcut doo gheme mari. Le-a făcut la amîndoo fetele şi chilot croşetat frumos, cu model, şi bluză. O are Lenţia păstrată, o ţinem aşa... Ş-am zis că tot mă duc odată la doamna Antonescu, cu vreun nepot, să mă ducă cu maşina. Să mă vadă şi ea, să o văd şi io. Şi, zic, unde le pun, cum ţi le dau? Zice — nu merge rezervoru la apă, jos la veceu, şi cînd ne scoate la plimbare caut acolo. Gata, domnule, i-am făcut ghemele, le-am pus acolo. După aia, suplimentu meu nu-l mai mîncam, bucăţica aia de pîine cu marmeladă, o înfăşuram într-o bucată de cîrpă curată şi o puniam acolo sus. I-o puniam sus la doamna Antonescu. Şi ea mi-a pus chiloţii şi bluziţîle. Cînd s-a eliberat Constanţa, am trimes la fete cu Constanţa şi chiloţii şi bluziţîle făcute de doamna Antonescu. Le-a dus la fete de acolo, croşetate. Nu i-am spus la Constanţa că-s făcute de doamna Antonescu, cu mînuţele ei... Cu ea am vorbit, dumneaiei îi dădeam. Dumneaiei mi-a spus unde să pui. Că le-a hi dat dumneaiei şi la alelalte legionare, nu ştiu... Io, cînd m-am eliberat după şase ani, am lăsat-o la Mislea.

Pădureanca apare din nou,
dar Elisabeta o demască

După ce m-a arestat a doua oară n-am mai văzut-o pe doamna Antonescu, da am găsit-o pă Pădureanca. Şi era una care s-a îmbolnăvit... Da era Pădureanca asta... A liegat o femeie cu mîinile de pat. Da n-a legat-o cît am fost io acolo. Înainte. Maria Frăcea, asta de a legat-o, era tot pentru nişte fugari, din Aninoasa, şi zicea — m-a legat de pat, uite aşa. Cine brie? Zice — asta. Taci din gură, zic, să se adune mai multe. Pădureanca aia care pîra la Mislea pe alea de sus! Şi nici n-a avut ce pîrî, pentru că alea n-a vorbit şi n-a luat-o în seamă. Spioană, băgată spioană. Brie, nu mint, să criedeţi! Toate lucruri adevărate. Şi, doamnă, ce s-a întîmplat... Pădureanca ne punea... Noo ne dădea ăştia săpun, eram femei, trebuia să ne spălăm, eram tinere atunci. Şi cu săpunu şi mătura de nuiele ne punea zilnic să spălăm podeaua. Tot săpunu şi apa, o ţîr de apă cît aveam, să ducea pă podea. Era pă jos de puteai să mănînci, aşa de curat. Da, toate zilele trebuia să speli aşa, să făcea şi umezeală. O pusese şefă de cameră. Da i s-a înfundat, că Dumnezeu n-a mai răbdat-o. Cu mine i s-a înfundat! Îşi făcuse un pat cu trei saltele... Divan! Aşa avea patu. Pături buuune... Şi noi, amărîte. În loc să ne spălăm corpu, rufele, spălam pardoseala cu mătura de nuiele. Chin, nu viaţă. După ce că era frig, să mai pui şi apă pă jos. La Miercurea Ciuc să ai toată podina spălată! Dacă aş prinde-o, aş mînca-o pe Pădureanca aia! Tot ca pă Cîrnu. Da nu i-a ajutat Dumnezeu... Să vezi ce a făcut. Era o femeie bolnavă, v-am spus, care zicea — sînt bolnavă, sînt bolnavă, domnişoară, scoateţi-mă. Dormea sus. Io în partea asta şi ea în

partea aia. Stătea cum am stat io bătută, numai în frunte şi genunchi, numai aşa sta de dureri de burtă. În genunchi şi în frunte. Toată noaptea nu dormea. Io am văzut. N-am putut să tac. Ai raportat-o, zic la Pădureancă, raportează! Da Pădureanca spunea din gură pe ungureşte altfel.

Într-o zi, doamnă, a fost un moldovean, un miliţian, săracu, să-i dea Dumnezeu sănătate... Zic — doamna Pădureanu, ia raportaţi lui domnu locotenent. Aia nu a mai putut să spună pe ungureşte că aia nu e bolnavă. Că se face şi nu e bolnavă. Şi opria mîncarea. Noi nu apucam să gustăm şi ea... Ceea ce iera nu să împărţa. Îi umplea, doamnă, avea acolo o oală pusă după aia şi avea acolo şi perdeluţă. Ei îi era oalele pline de mîncare, ei de toate, terci destul... La noi, mîncarea... Din porţia noastră lua mereu. Păi mai puteai să mai rabzi? Pe noi nu mai putea nici să ne scoată la aier şi ea să-ngrăşa. Mînca mîncarea şi la ailalte. Cum putea face aşa? Tu ce om eşti? Păi io din bucăţica aia a mea am dat la cine nu putea să iasă să muncească... Din aia pe care o aveam io... şi dam şi pe la bătrîne, la izolare. Uite, d-aia m-a scos Dumnezeu şi mă ţine şi az. Mă ţine şi az! Că am făcut şi acolo milostenie din porţia aia mică. Eram mai tînără. Era însă bătrîne care nu putea munci şi sta numai închise.

...Aşa. Cînd raportez la ăla a vint doi. Şi ea n-a putut să spună că aia nu e bolnavă. Şi am luat io, doamnă, poziţia de driepţi şi am vorbit în faţă cum vorbesc acuşilea. Am spus tot. Domnule, doamna şefă de cameră, zic, are patu cum îl vedeţi că e, săpunu cari ni se dă să ne spălăm corpu spălăm cu el pă jos, că ne pune ea, da noi sîntem femei şi trebuie să ne spălăm. I-am dat drumu, aşa, fără ruşine. Aşa, zic, uite ea ce ne-a făcut: cînd

raportează minte, io-te, îi bolnavă, stă numai în genunchi şi în cap, uite aşa să îmi ajute Dumnezeu dacă n-am văzut-o aşa noaptea cu ochii mei! Io dorm în patu ăsta, ea în patu ăla şi o văd, stă numai aşa. A raportat că e bolnavă, da doamna şefă de cameră vorbeşte numai pă ungureşte şi noi nu ştim ce vorbeşte, da nu vine nimeni să întrebe de bolnavă. Duceţi-o la spital. Că a şi murit la spital... A avut cancer. Cînd a adus-o într-o zi de la baie, a venit de la baie toată galbenă ca lămîia. Doamnă, tot sîngele a curs din ea! Să mă ducă la Miercurea Ciuc, de faţă, că io nu mint. Io vorbesc ce e. Da trebuie să să ştie. Ce, mai e acuma închisoarea de atunci? Că io zic să scape, să scape toată lumea de închisoare, doamnă, n-am nimic cu nimeni, să fie dieparte relele de lume, toate rielili. Da am suferit multe...

Cînd a auzit miliţianu şi aia cu mîncarea... Din mîncarea noastră, zic, uite, căutaţi în oalele alea! Am spus pă faţă. N-am mai putut răbda. Şi, zic, uite pe Maria Frăcea, legată de pat. Cum? Şi iese aia la raport şi spune cum a legat-o. Io o cunosc din Mislea, zic, şi o cunosc ce poate face. Şi io, dacă oi sta dooşcinci de ani, oi avea zile să trăiesc cu ea aşa? Să mănînce mîncarea şi la aia, şi la aia... Ea să sparge de grasă, şi noi — uitaţi-vă cum sîntem...

Doamnă, din ceasu ăla a luat-o. Nici n-am mai văzut-o. Pe noi ne-a mutat la lucru, da pe ea n-a mai mutat-o la lucru. N-am mai văzut-o şase ani pă nicăieri...

De la Miercurea Ciuc ne-a dus la Arad. Şi am lucrat la Arad. Cînd l-a prins pă Arsenescu m-a dus la Piteşti. Şi m-a ţinut la Piteşti pînă a venit decretu.

A venit decretu şi eram mai multe, doamnă, acolo. Şi o doamnă am văzut că a chiemat-o o dată, de doo ori. N-am spus nimica în cameră. A fost ordin de mult să ne dea drumu, da io, dacă am avut pedeapsă mare, mi-a dat drumu cu ultima serie. Am avut dooşcinci de ani. Şi a chiemat, a chiemat... şi ultima am fost io. Cînd a venit Aurica Milea, comandaşu, cînd a venit nu mi-a spus nici una nimic, că pleacă acasă. Că zicea că io am dooşcinci de ani, că nu-mi dă drumu şi să nu-mi facă inimă ria... Da aia, cum sta pă tinetă (să ierte oamenii şi dumneavoastră), cum sta pă tinetă, spune — ştii că io mă duc acasă? În gîndu mieu, asta a fost păsărică, mai turna aia. A fost păsărică şi poate că îi dă.

Cînd... io spălam tineta. Nu era rîndu mieu, da era la alta, săraca, şi am spălat-o io. Lasă, sînt mai tînără. Am spălat-o, am vărsat-o la veceu, am limpezit, am spălat-o bine, am pus şi deteteu şi vine unu şi ne ia. Zic — mă mută la altă puşcărie. Nu mă gîndiam. Ieram singura cu dooşcinci de ani. Amaru care era pă mine... Intru. Să trăiţi, domnule colonel! Şi zice: cum te numeşti? Rizea Elisabeta. Cîţi ani ai condamnare? Doozeci şi cinci de ani şi confiscarea totală a averii, zic. De ce să mint, să mă ducă la închisoare mai mică şi pe urmă să mă mute? Să umble cu mine zdrăngănind prin tren, cu lanţurile la picioare? Zice... vai, săracu de el, colonel era, da nu mai ştiu cum îl chiamă, mai e şi oameni cu suflet bun, mai e, doamnă, mai are oamenii suflet, Rizea, zice, ştii că pleci acasă? Eu, domnule colonel? Cum să plec io acasă, cînd am dooşcinci de ani! Da, Rizea, să te îmbraci frumos cu ce ai mai bun, îţi dau şi maşină

să-ţi calci hainele, că nu mai e p-afară ce-ai lăsat. Adică lux, civilizaţie... Eu, nu mi-a venit să cried. Da, da, Rizea, uite, îţi dăm drumu să te duci acasă. Da io zic — domnule colonel, îmi daţi voie să stau jos...? Uite, vă spun sincer, cît am fost de tare... dar... Şi zice — da, da, stai. Era o băncuţă acolo, de-astea de şcoală. Era şi gaura unde pui călimara, uite, o am în ochi. Şi dumnealor la o masă, amîndoi. Era în picioare amîndoi. Şi după aia mi-a spus — te duci la magazie şi îţi scoţi hainele şi le calci frumos... A dat voie la ăia să ne ducă la cameră. Şi a vrut să ne scoată şi la aier. Da n-am putut, m-am cerut să stau jos. Şi aia mi-a dat voie să stau în cameră în pat. Şi a venit o doamnă şi mi-a făcut o injecţie. Că puteam să mor atunci! Acum io nu ştiu de ce, de bucurie, nu ştiu, am avut un şoc. Am stat în pat. Între timp a venit mîncarea. Ţine aicea, Rizea, vino să iei mîncare. Da io — luaţi-o care vreţi, că mie nu mai îmi trebie mîncare. Io mă duc acasă şi nu-mi mai trebie mîncare.

Domnule, mi-am revenit. Am stat aşa vreo doo ore... Am mai stat. Şi mă scoate, doamnă, şi gradaţii ăştia încep să stea de vorbă cu mine. Zice unu: dumneata ai liceu? Şi am spus — domnule comandant, zic, dacă dumneavoastră nu aveţi încredere în mine, daţi telefon la Domneşti la şcoală, daţi la Nucşoara să vedeţi că am făcut numai şapte clase... Da ei de ce criezi că mi-a făcut asta, să vază dacă io mai am memorie, dacă judec, dacă pot să stau în picioare, să nu mor pe drum. Şi mi-a zis altu — să-ţi iei bagaju, să te duci pe acolo, pă sus... M-am dus. Şi, zic, vai, domnule, ce m-oi face după ce m-oi întîlni cu soţu mieu, ce m-oi face, că, zic, faţa la perete... Rîdia ăia să moară şi făcea glume. După aia — hai să-ţi dăm cît costă rata, cinşpe lei. Nu-mi daţi, domne, nici un ban.

Zice — să nu-ţi iei bomboane cu ei! Zic — nu-mi daţi. Păi cu ce te duci pînă acasă? Sînt în Piteşti, cunosc oameni din Domneşti, din Nucşoara, tot o să cunosc io pă cineva, nu-mi daţi că nu-mi triebe nici un ban. Mi-a dat bani, da mi-a zis să nu-i dau pă bomboane, parcă îmi ardea de bomboane... Aşa că am plătit rata şi ne-a scos de acolo. Ne-am călcat halea frumos, ne-am îmbrăcat frumos...

Un cuvînt mai greu ca o bătaie

Cînd să ies însă pă uşă, doamnă... nici p-ăsta nu spui cum îl chiamă, m-am văzut cu el după ce m-am liberat, da nu spui că e mai bine aşa... odată i-oi spune-o... Ies pă poartă, şi ăsta nu m-a anchetat, nu m-a bătut, nu nimic, da mi-a spus un cuvînt care a fost mai grieu ca cînd mi-ar fi dat o bătaie. Zice — vezi, Rizea, cînd te duci acasă şi-i trece pe lîngă casa ta, să tragi capu în altă parte, adică să nu mă uit, *că alea nu mai sînt ale tale...*

Mărturia lui Cornel Drăgoi

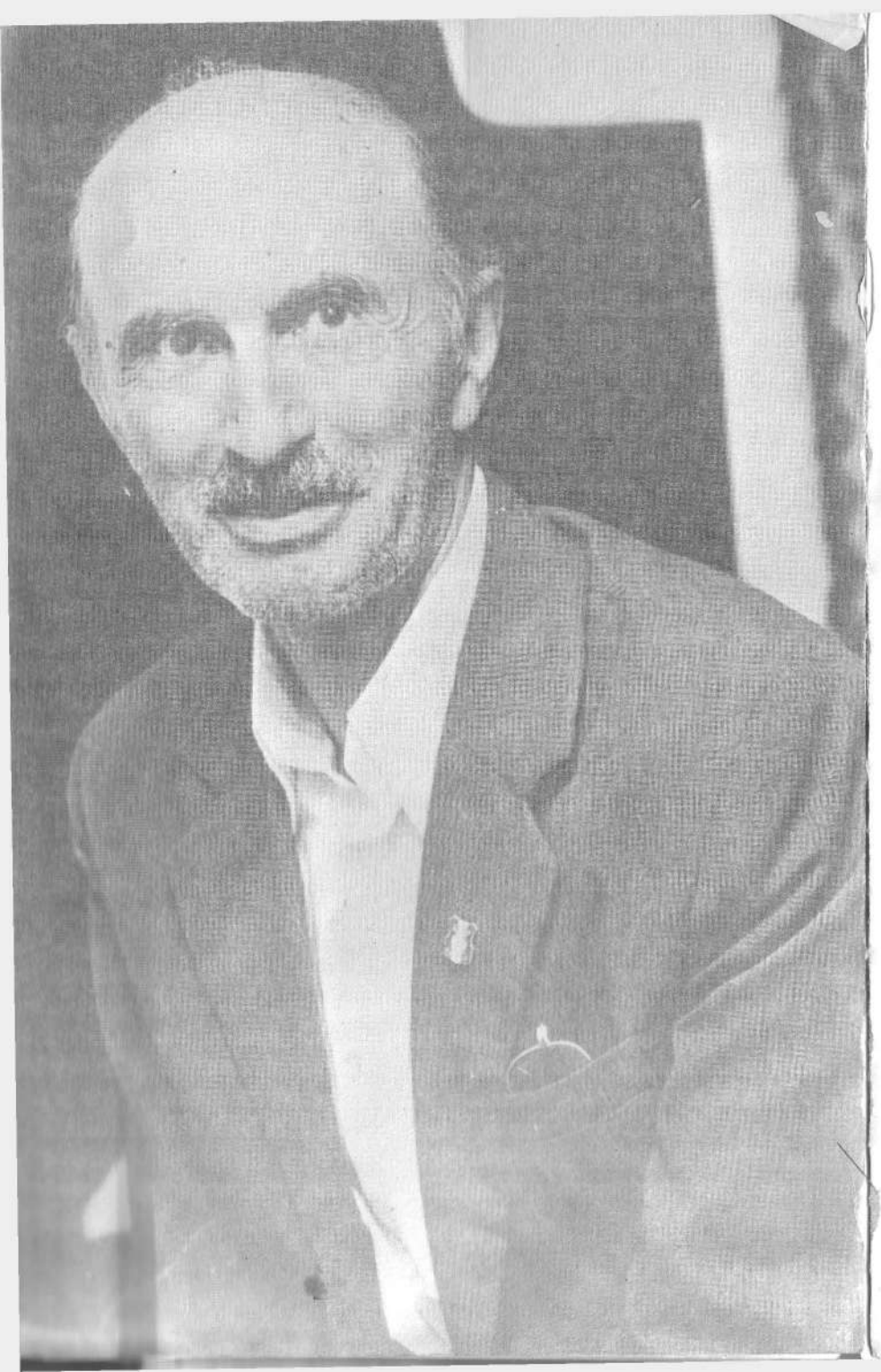

Inceputul

În 1946, prin august, pe la 9 august cred, cînd țărăniștii s-au dus la Tribunalul din Pitești ca să depuie listele de candidați pentru alegerile din noiembrie '46, au fost urmăriți de o bandă de terorişti fabricată de partidul comunist şi condusă de un oarecare — atunci oarecare — Dorobanțu. Mai tîrziu a ajuns ofițer de miliție şi comandant de penitenciar. Ziua-n amiaza mare i-au urmărit pe fruntaşii țărăniști care s-au refugiat în Tribunal. Unul dintre ei a intrat chiar în cabinetul primului preşedinte. Atunci învățătorul Popescu, dintr-o comună de lîngă Pitești, a fost împuşcat, omorît în Tribunal, iar avocatul Gheorghe Mihai, originar din comuna Vîlsănești, județul Argeş, a fost împuşcat, pe lumină, între Tribunal şi Administrația Financiară. Port pe umeri, şi pe stîngu' şi pe dreptu', sîngele lui Gheorghe Mihai pe care l-am dus... am fost unul dintre tinerii care l-au dus la groapă. Ei au fost primele victime de la noi şi al treilea a fost, în '47, Gheorghe Şuța din Domnești, unchiul lui Elisabeta Rizea.

Oricum, trebuie spus că județul nostru era județul lui Mihalache. Aici majoritatea erau țărăniști. Mihalache fusese învățător. Făcuse Şcoala Normală din Cîmpulung, fusese coleg cu bunicul meu dinspre mamă, Gheorghe Burlănescu. Şi, pe

lîngă învăţător, Mihalache mai fusese şi ofiţer în rezervă. Decorat... nu ştiu, mi se pare că avea „Mihai Viteazul". Făcuse primul război mondial alături de ţărani şi şi-a dat seama că pentru ţărani trebuie făcut ceva. De aceea a înfiinţat Partidul Ţărănesc. Din Topoloveni făcuse un sat model, o grădină.

Unirea cu Partidul Naţional din Ardeal a fost, consider eu, o greşeală. Dacă rămînea singur era mai bine.

Haiducii Muscelului

În ce priveşte organizaţia asta de partizani, Haiducii Muscelului, ea a fost înfiinţată de Arsenescu. El a fost ofiţer de carieră, şef de stat major. Locuia în Cîmpulung şi avea o casă chiar lîngă Regimentul 30 Dorobanţi. A fost, se pare, şi comandantul regimentului. După părerea mea, un om deosebit. Perspicacitate nemaipomenită. Bun ochitor. Nu ştiu să vă spun nimic despre activitatea lui din '48. Discutaţi cu prietenul meu, Sandu Alexandrescu. Important este să spunem numai ce ştim sigur, nu este nevoie să strecurăm... să hiperbolizăm. *Faptele noastre sînt oricum destule ca să facă o istorie.*

Deci eu l-am cunoscut în 1949, primăvara, în casa lui Iancu Arnăuţoiu, în Nucşoara. Se spun neadevăruri, că ar fi fost criminal de război. N-a fost deloc criminal de război... a fost, ca atîtea mii de ofiţeri, deblocat. Dat afară din armată. Cum a fost, de altfel, şi ofiţerul de cavalerie Toma Arnăuţoiu.

Organizaţia lui Arsenescu, cea din '48, bătea zona Cîmpulung, Bran, Rucăr. Am stat la Piteşti

în celulă cu cîţiva care au făcut parte din ea; de exemplu inginerul Radu Rosetti, băiatul generalului, inginerul Bosie, părintele Cotenescu de la Stoeneşti, părintele Muşatescu, fratele lui Tudor Muşatescu... Şi, pentru că securitatea nu i-a dibuit în părţile Cîmpulungului, ei au zis — ce să ne mai complicăm iarna cu aprovizionarea, cu frigu', cu toate astea, ne retragem la casele noastre. Aşa că, în iarna lui '48, Arsenescu a venit la Bucureşti. Acolo, la Bucureşti, cred că prin avocatul Dumitrescu, prin învăţătorul Niţu de la noi, din Nucşoara, s-a întîlnit cu fostul locotenent de cavalerie Toma Arnăuţoiu, care fusese, v-am spus, şi el deblocat. Luptase pe front...

În est luptase şi fratele lui mai mare, Neluţ, care a şi murit. Am stat la închisoare cu maiorul Săvoiu, fostul lui comandant de escadron. Plîngea şi povestea, îi povestea lui tata, părinte, zicea, n-am pomenit un om să fie mai bun şi cuminte şi deştept ca Neluţ. De călare spunea — uite, acolo e o mină, şi de călare scotea sabia şi smulgea mina şi o arunca. Şi cînd a primit şi el o permisie să vie acasă, cînd mergea pe jos spre aeroport, că venea cu avionul în ţară, a călcat pe o mină şi l-a făcut zob. Şi doctorul Martoiu, care-i de-aici, din Nucşoara, acuma-i la Ploieşti, spunea: părinte, eram în zonă cînd am auzit că l-a rănit şi am venit să-l văd (că era chirurg). Şi n-am avut ce face, că era sfîrtecat tot şi a murit. Şi a fost făcut căpitan post-mortem. Ăsta era băiatul cel mare al lui Iancu Arnăuţoiu.

Al doilea era Toma, al treilea este Anton şi îmi pare rău că despre Anton nu s-a spus nici o vorbuliţă. E un băiat nemaipomenit. A fost în '44 elev la Şcoala militară de ofiţeri şi în 24–25 august a fost băgat, cu toată şcoala, pe linia Podului Băneasa, să apere Bucureştii. Două schije de

Brandt au intrat împreună printr-un umăr, s-au despărţit, nenorocitele, şi au traversat ambii plămîni pe trasee diferite şi au ieşit în partea ailaltă. Una s-a oprit în coastă. Şi pe urmele celor două schije a făcut tuberculoză, şi în '49 era în sanatoriul de la Moroieni. Altfel ar fi intrat şi el în hora asta. A scăpat şi trăieşte la Sighişoara, mi se pare. Da' e bolnav, de-abia suflă. Culmea e că nu l-am întîlnit din '49, cînd eram prieteni buni. Am sperat că vine la Nucşoara. Al patrălea băiat al lui Iancu Arnăuţoiu, cel mai mic, era Petre...

Şi în primăvara lui '49 au venit ei la Nucşoara. Avea o casă Arnăuţoiu în partea mai de sus a satului şi aproape, unde este poliţia acuma, era curtea, conacul boieresc al boierilor Iorgulescu. Au fost două familii de boieri în sat, Paul — a murit în Costa Rica sau prin Salvador, după ce a făcut şi el închisoare, a fost luat în '48 cu domiciliu obligatoriu — şi boierul Iorgulescu, care plecase mai demult. Casa a cumpărat-o bătrînul Arnăuţoiu şi cam aici era şi comandamentul.

Oamenii s-ar fi strîns cu sutele şi cu miile, dar ne-am zis aşa, n-are rost să ne complicăm cu aprovizionarea şi cazarea şi cu toată treaba asta. Facem un grup de comandă care va sta la munte, în diverse locuri ascunse, iar restul, voi, respectiv vorbesc de mine, că eram atunci student la Litere, la Bucureşti, rămîneţi pe acasă. Că eu eram student, da' cînd am auzit că fac treaba asta, am şi zbughit-o la ei... Aveam 22 de ani. Nici nu făcusem armata, dar am fost, ca să zic aşa, un fel de ofiţer de legătură. De aici, de la Nucşoara, pînă la Domneşti şi Petroşani, pe Rîul Doamnei şi dincoace, pă partea astălaltă, la Brădet şi Vîlsăneşti, cunoşteam pe toată lumea. Luam legătura cu cine

credeam eu de cuviinţă pentru aprovizionare, pentru tot şi, mai ales, pentru momentul în care s-ar fi putut declanşa operaţia. Că de fapt eu ştiu de la Arsenescu... că el zicea: semnalul îl va da Banatul, Semenicul. El spunea că este generalul Carlaonţ la Vîlcea, este colonelul nu ştiu care, este colonelul Uţă pă Semenic, este... Şi în Dobrogea au fost. În închisoare am avut ocazia să mă întîlnesc cu mulţi.

Deci noi aşteptam semnalul de la Timişoara. Ei erau cei mai aproape de sîrbi. Sîrbii reuşiseră să iasă din tutela rusă şi aveam speranţe de acolo. Adevărul este, şi istoria trebuie să consemneze, că a existat o dată fixată pentru Banat, dar a eşuat datorită trădării. A fost trădată securităţii casa în care urmau să se întîlnească toţi agenţii de legătură. Şi pe urmă, încet-încet, ne-au decimat. Da' decimat... ştii cum, nu unul din zece, nouă din zece. Ne-au prăpădit.

Dar este bine să se ştie că în 1949, cînd a fost organizată propriu-zis gruparea Haiducii Muscelului, *toţi intelectualii satelor* au aderat la mişcare, fără să ţină seamă că sînt ţărănişti, liberali sau legionari. *Această mişcare nu a fost nici ţărănistă, nici liberală, nici legionară, ci anticomunistă şi antirusească.*

Ţineam legătura unii cu alţii. Cu unii mai mult, cu alţii mai puţin. Aveam spre apus grupul profesorului Dumitru Apostol, profesor la Liceul Brătianu din Piteşti. Organizaţia lui avea centrul în dreptul comunei Şuici. Acţionau pe Argeş şi Topolog. Acest profesor a fost condamnat la 25 de ani de închisoare sau de muncă silnică pe viaţă, dar în primăvara lui '50, într-o zi, a fost scos din închisoare, dus în marginea comunei Şuici şi împuşcat.

În aceeaşi zi a fost luat, necondamnat, de la penitenciar şi împuşcat în marginea comunei Izvoare Traian Marinescu, zis Geagu. Fusese student. Un tip de atlet. Să vă spun cîteva lucruri despre dînsul. Acţiunea lui anticomunistă a început la alegerile din '46. Toată lumea, marea majoritate, a votat atunci cu ţărăniştii, ca să fie un partid mai puternic. Cînd a văzut el că se măsluieşte urna, a intrat în şcoală, unde era centru de votare, peste toţi soldaţii ăia care erau în faţă şi îl somau. Şi-a rupt cămaşa la piept şi a strigat — trageţi, măi, voi sînteţi tineri ca şi mine, băieţi ca şi mine, trageţi, măi! Şi nimeni n-a tras. Şi el a intrat în şcoală, a luat urnele, a ieşit cu ele afară, le-a spart în mijlocul curţii şi a văzut că toate sînt măsluite cu „soarele". Atunci a dat foc la urne şi a jucat Hora Unirii acolo. Şi de atunci el era urmărit, da' n-a fost prins pînă în '49...

Din '48 el făcea parte din zona lui Arsenescu — Rucăr, Bran. În primăvara de care vă ziceam, era prin martie, a trecut omu' pe acasă să se schimbe, să mai ia ceva de mîncare, dar casa era supravegheată. L-au lăsat să intre şi, cînd a ieşit, dintr-o casă vecină, au deschis foc asupra lui. El a băgat mîna în centură şi a tras o grenadă pe care a aruncat-o pe fereastra casei din care se trăgea. Fiind distanţa mică, grenada n-a făcut explozie, s-a dat de-a dura după ce a căzut pe jos şi a intrat drept sub un pat care era în peretele opus. Făcînd explozie sub pat, nu i-a omorît pe cei doi care erau în cameră. A fost salteaua, a fost plapuma, cine ştie ce o mai fi fost acolo... Dar el a mai tras o grenadă de la brîu şi a ţinut-o în mînă, să vadă dacă mai mişcă ceva, s-o arunce şi pe asta. Da' n-a mai aruncat-o, pentru că nu a mai fost nevoie. A ocolit cîteva case prin sat, pe acolo, şi a plecat spre un

loc mai înalt, aşa, s-a aşezat undeva, lîngă un pom, să supravegheze casele şi împrejurimile, să vadă dacă vine cineva şi ce se mai întîmplă. Fiind obosit şi surescitat de toată întîmplarea asta, mai era şi un soare călduţ de primăvară, a aţipit.

Cînd a aţipit, i s-a deschis mîna încetinel şi grenada defensivă i-a făcut explozie în mînă, da' nu l-a omorît. I-a băgat un dinte în gură, zice — am scuipat de două ori, o dată schija şi o dată dintele. O schijă i s-a înfipt în arcada ochiului drept, una pe piept, le-am văzut, avea urmele de la trei pătrăţele din grenadă, picioarele tot aşa... Dar a scăpat cu viaţă. Însă, ducîndu-se la un dispensar prin împrejurimi, ca să-l panseze, a aflat securitatea de el şi l-a prins acolo. Deci necondamnat, n-apucaseră să-l condamne, să-i facă dosarul pentru Tribunalul Militar, a fost luat de securitate, dus la marginea satului şi împuşcat, într-o dimineaţă...

Mi-a spus cineva cum a fost. Relatarea aparţine unor ţigănci care erau pe acolo. Au văzut cum securiştii i-au spus — eşti liber, du-te! Şi el nu, domne, că ştiu că mă împuşcaţi. Împuşcaţi-mă măcar din faţă, pentru ce să mă împuşcaţi din spate? Au mai spus ce au mai spus şi au tras asupra lui. Cînd au văzut cum se zvîrcoleşte, şi era numai piele şi oase şi urme de la cătuşe, ca să nu se asmută satul, s-a dus unu' de i-a tras un glonţ în cap şi l-a terminat.

Deci cam aşa mergeau lucrurile atunci... De aceea spusese Arsenescu: numai grupul de comandă stă în munţi, voi să faceţi ce credeţi că e mai bine. Aşa că eu vorbeam cu el, îi spuneam ce aveam de spus şi el zicea — gata, s-a făcut. Am eu grijă să vă anunţ cînd trebuie.

În fond, contribuţia mea la activitatea grupului de partizani a fost scurtă şi fără importanţă.

Consecinţele, pentru mine, au fost mai lungi. Doisprezece ani, şapte luni şi cinci zile de detenţie, plus o viaţă stricată. Atît.

Şi nu vreau să mă laud, să mi-o ia cineva aşa...

Da' nu ştiu ce inspiraţie am avut eu atunci, nu ştiu ce mi-a venit, ce m-a îndemnat la prudenţă, că nu am ţinut legătura decît cu Arsenescu. Asta i-a salvat pe mulţi. Dacă n-aş fi făcut aşa, mulţi ar fi intrat în horă, că ş-aşa sîntem din Nucşoara şaizeci-şaptezeci care am avut necazuri, din Nucşoara şi din împrejurimi.

În munte s-au adunat aşa: colonelul Arsenescu, Toma Arnăuţoiu, fratele lui, Petre, Benone Milea şi celebrul dezertor din Nucşoara, Nel Chircă. La noi, în partea locului, diminutivul de la Ion este Nelu şi Ionel; pe ăsta îl chema Ion Chircă, da' toată lumea îi zicea Nel Chircă sau Dezertoru.

Şi într-adevăr a fost dezertor. Luat în armată prin '32, '33, n-a avut acasă, săracu', nici boi, nici cai şi l-au dus la cavalerie. I-era frică de cai! Şi acolo a avut un major rău. Îl bătea de-l smintea şi el i-a zis — dom' major, eu fug, dezertez! E, dezertezi, şi l-a bătut şi mai rău. Şi a fugit. Au venit şi l-au prins şi l-au dus înapoi. De ce-ai fugit, bă? Domnule colonel, mă bate dom' major şi mie mi-e frică de cai, mi-e frică, ce să fac, mi-e frică! Colonelul, om cumsecade, l-a cam pedepsit pe major şi majorul mai tare l-a persecutat. Şi a fugit. Şi-a stat aproape zece ani în munţii ăştia. Da' şi-a crescut şi cinci copii din pescuit, din vînătoare. Pescuia păstrăvi, vîna cerbi... Aici la noi vînai capre negre, urs, cerb, mistreţ. Şi acum este vînat, s-a înmulţit vînatul de te împunge la drumul mare. Şi mi-aduc aminte că venea cineva la vînătoare de la Piteşti sau de la Cîmpulung sau de la Bucureşti, îi

trimitea vorbă lui Chircă, spunea la nevastă-sa: spune-i lu' Nel că ne întîlnim mîine la Piscu Lung sau unde ştia ăla...

Era un dezertor oficial, cunoscut. Şi, domnule, cu cîteva luni înainte de a împlini zece ani de cînd nu mai fusese arestat, deci se prescria, scăpa de necaz, l-a arestat un şef de post de la Corbi, o comună mai jos. Era în '44, înainte de 23 august. Un pîrlit de şef de post de la Corbi l-a arestat, că un drac de băiat din Slatina pă care Nel îl ajutase mult, se ducea cu el la vînătoare, l-a vîndut. L-a arestat şi l-a dus la Ieşalniţa. L-au condamnat. Şi în '44, cînd au venit ruşii la Ieşalniţa, i-au dat drumul. Şi l-au luat ruşii, şi cînd au văzut cum trage cu puşca i-au dat o puşcă cu lunetă şi l-au pus pe treabă. A plecat cu ei încolo, cred că cu armata rusească, pentru că în '45, prin martie, a venit cu un maior sovietic. A venit în ţară prin Tatra, prin Ungaria, nu ştiu pe unde a venit, nu se terminase încă războiul. A venit cu rusu' înapoi şi s-au despărţit la Ploieşti. I-a zis rusu' — du-te tu la Nucşoara şi adă-ţi nişte acte, nu ştiu ce acte i-a cerut, şi eu mă duc la Bucureşti şi ne întîlnim poimîine sau răspoimîine aici. Ne întîlnim! Şi cînd a ajuns aici, el a zis — hai să mă duc puţin în munte, că ştia el că mai are ascunsă o flintă nu ştiu în care scorbură de fag şi mai are, între nu ştiu ce pietre, o carabină. Şi s-a dus.

Da' cînd s-a dus nevastă-sa la primărie să scoată ceva acte, ce i-a trebuit, a aflat şi şeful de post. Şeful de post mai avea un ajutor, un plutonier care era după la Muşăteşti, undeva pă valea Vîlsanei, care fusese pe undeva în armată prin Bărăgan şi nu ştia toată povestea cu Dezertoru, ce fel de om e şi cum e. Şchiopu, aşa îl chema pe şeful de post, i-a zis — du-te la Nucşoara la Primărie, iei gar-

distul, omu' de servici', şi te duci la Slatina la Dezertoru, vezi c-am auzit că e acolo, şi îl arestezi. Sau poţi să-l faci scăpat de sub escortă şi să tragi în el. Tragi în el! Ăsta vine de dimineaţă la Primărie, ia pă nenea Iancu Voican şi pleacă, trece prin pădure direct, patru kilometri, şi se duce. Casa lu' Dezertoru o singură cameră avea. Atît. Cu o prispă în faţă, oleacă de curte, un petec de grădină şi Valea Căpriorii, cu sălcii şi arini şi cu mesteceni. Nu departe, peste cîteva sute de metri, Valea Căpriorii se vărsa în Rîul Doamnei şi dincolo de rîu — pădurea de brazi şi Munţii Făgăraş pînă dincolo, la Sîmbăta...

Cînd se lumina de ziuă, plutonierul cu un caporal şi cu nenea Ion Voican, omu' de la Primărie, cînd se lumina de ziuă, au venit. Unul din copiii lui Nel a ieşit afară să-şi facă nevoia, şi el. A văzut pe jandarmi şi — ticule, ticule, jandarmii! N-a avut bietul Nel timp decît să pună mîna pe o carabină, avea o carabină ungurească Steier fără gheară extractoare. Dar avea o vergea. Trăgea, băga vergeaua pe ţeavă, scotea tubul şi băga altul. Pune mîna pe carabină şi stă aşa. Plutonierul apare în uşă, pune puşca la ochi, o ridică în sus şi trage. Fără avertisment, fără nimic, doar aşa îi spusese şeful de post. Vezi că-i periculos, tragi şi gata. Şi n-a luat foc! N-a percutat. Pînă a manevrat cel de-al doilea cartuş plutonierul, Nel al meu zice — am făcut, dom' Cornel, un pas la stînga şi cu un glonţ l-am luat şi pă plutonierul din uşă şi pă caporalul din curte. Că ştia că nu mai are timp să manevreze al doilea glonţ. Bietul plutonier, Dumnezeu să-l ierte pă el, n-a avut timp să zică nici mamă, pentru că glonţul i-a retezat aorta abdominală şi pă caporalul din curte l-a lovit la picior. Caporalul s-a retras, parcă-l

văd şi-acum, de la poarta lui mai spre încoace, înapoi, cam trei-patru metri, era un păr sălbatic, şi trăgea de lîngă părul ăla... Trăgea în casă. Şi am strigat, dom' Cornel, la el — băi nenorocitule, nu mai trage că-mi omori copiii! Că glonţul de zebeu trecea prin peretele de lemn al casei. Şi nu găseam, zice, era întuneric, nu găseam vergeaua. Am pus copiii pă brînci, i-am pus pe brînci acolo, şi mi-am găsit vergeaua, am scos tubul şi am băgat al doilea glonţ şi uite pe colea, pe colţul ferestrei, i-am zburat capela din cap. Am zis — să nu-l mai omor şi pă ăsta, dă-l la Dumnezeu să-l ia... Da! Aşa trăgea, domnule, ca-n filme. Că, mai tîrziu, am stat la o discuţie cu el şi cu Arsenescu. El îl lăuda pe Arsenescu, zice — trage dom' colonel cu pistoalele în mîinile amîndouă, ca la nu ştiu ce... Da', zice Arsenescu, lasă că şi el trage! Cînd ţi-o pune Nel carabina la ochi şi cînd ţi-o lua din picioare prundarul (e o pasăre), sare fulgii de pă prundar. Cînd ţi-o pune Nel carabina la ochi, îi sar fulgii... Aşa, şi a ochit şi i-a sărit capela de pe cap. Şi atunci ăla s-a lăsat păgubaş.

Da, domnule, cîte minute sînt de cînd îţi povestesc io? În faţa casei, peste Rîul Căpriorii, era un deal destul de abrupt, zice — şi cînd mă uit la bietu' nenea Ion Voican, odată îl văd în vîrf pă dealul Rogoazelor, în cîteva clipe, cît ţi-am vorbit eu. Cînd a ajuns acolo, nu ştiu. De frică, săracul, cred că sărea şi trei metri deodată. Şi aşa s-a compromis reabilitarea bietului Dezertoru. Şi-a luat iar calea codrului, că nu avea de ales.

Şi cînd au venit ăştia în '49, Arsenescu şi ăştia de-au organizat treaba, nici nu puteai găsi o călăuză mai bună decît Dezertoru, care cunoştea toţi fagii şi toţi brazii de aici şi pînă în Făgăraş. Era nemaipomenit. N-a făcut un rău nimănui şi

toată lumea l-a ajutat. Dacă venea o poteră să-l prindă, aha... se ducea imediat vestea pînă la el. Nu l-au prins niciodată, asta era legea lui.

Şi deci... grupul de comandă care s-a format îl număra pe Arsenescu, pe locotenentul Arnăuţoiu, pe fratele lui Petre, pe Benone Milea şi Dezertoru. Cînd am auzit de Benone Milea, cînd l-am văzut în organizaţie împreună cu ei, i-am spus lui Arsenescu — domnule colonel, ăsta-i informatorul securităţii. Ştiam noi ceva. Tatăl lui Benone Milea, Nae Milea, fusese pădurar. Mai avea o fată măritată pe aici pe undeva, prin Domneşti, şi aia ştiam că are legătură cu şeful securităţii de la Domneşti. Mai spunea cineva — vezi că l-am văzut pe Benone cu locotenentul... nu mai ştiu cum îl cheamă. Şi eu cînd i-am spus lui Arsenescu, zic: domnule colonel... uite, zice, las' că ştiu. Las' că ştiu. Uite ce i-am făcut. Şi cînd mă uit la Benone... îi pusese tresă de sublocotenent pe umăr şi era foarte mîndru Benone. Făcuse el liceul, mi se pare, da' era mai aşa, mai sărăcuţ cu duhul. Şi era foarte încîntat de tresa lui de sublocotenent. Îşi luase rolul în serios, rolul de haiduc. Şi nu mai dădea informaţii la ăilalţi, nu mai da nimic. Arsenescu zice: pentru orice eventualitate, zice, eu i-am pus şi o coadă. Unul dintre băieţi nu trebuia să-l lase niciodată singur.

Confruntări cu securitatea

Prima confruntare a fost în 19 iunie 1949, cînd ei au organizat o grozavă pieptănare a munţilor noştri. Ziceau că trebuie să-i prindem noi pe bandiţi. Au adus batalioane de vînători de munte

de la Făgăraş, pe ăştia de la Cîmpulung, batalioane de securitate de la Găeşti şi toţi membrii birourilor de securitate din zonele Cîmpulung, Piteşti, Curtea de Argeş, Oneşti, Rîmnicu-Vîlcea şi de dincolo de Braşov. Cîteva mii de oameni. Dimineaţă erau întinse aparate, telefoane pînă în vîrf şi peste tot. Şi grupul de comandă era colea la colţ, la o sută de metri. Adică la Arnăuţoiu. Ei au făcut totuşi o chestie cu cap. S-au împărţit în grupuleţe de patru, cinci soldaţi şi unu, doi subofiţeri sau ofiţeri — sublocotenenţi, locotenenţi, maximum căpitani —, ca să controleze pe la casele bandiţilor. Cînd zic *bandiţi* pun întotdeauna ghilimele...

Şi a venit un grup şi la noi acasă. Tata zice decuseară: eu, dimineaţă, înainte să mă duc la slujbă, mă duc pă izlaz şi aduc un cal, să te duci să o aduci pă maică-ta de la Brădet. Mama era la fratele meu, care era atunci la liceu. Şi tu n-ar fi bine să mai dormi la maică-ta mare, că e chiar în centru. Tata, cine ştie pe unde dormea şi el... Nu ştiam, nu ne spuneam unu' la altu', ca să n-avem complicaţii. Dacă mă întreba pe mine unde-i taică-tu? nu ştiam. Ce era să fac? N-ar fi bine să mai dormi acolo în centru, poate te vede cineva. Numai în noaptea asta mai dorm. Şi, într-adevăr, numai în noaptea aia am mai dormit. A venit un grup care a căutat acasă. Cînd căutau ei în casă, tata venea cu calul după izlaz, era pe-o uliţă. Şi o vecină zice: părinte, nu te duce că-i securitatea... Tata a băgat calul în grajd şi s-a dus în măgură, acolo sus, măgura care se vede din mijlocul satului. La circa o sută de metri deasupra nivelului satului este măgura. De-acolo poţi să controlezi tot. Negăsind pe nimeni acasă, au plecat aceşti şase-şapte oameni, cîţi au fost. Dar o fată de vreo cinşpe ani, care o aveam aicea servitoare, ce s-a

gîndit, domnu' Cornel e la doamna Burlănescu, bunica. A luat-o la fugă pe drum în sus, să vină să mă anunţe. De proastă! Şi ăştia — unde fuge asta? Hai după ea! Şi i-a adus exact la noi. Pînă să vină şi să bată în geam, să fugă domnu' Cornel că vine securitatea, eu n-am avut timp decît să sar în nădragi şi în pantofi. Am sărit din pat, era cinci dimineaţa, şi cînd îmi încheiam nasturii i-am văzut în drum. Mai erau douăzeci de paşi pînă la noi. Am sărit pe fereastră şi cred că am fost atunci campion la sărit de garduri. Numai că gardurile sînt la noi de un metru şaizeci. Întîi nu m-au văzut. Dar, cînd am sărit pe fereastră, deja m-au văzut. Da' eu am sărit cinci garduri şi mai erau o mulţime de pomi... Am avut noroc de pomii ăştia cu crengile lăsate în jos şi de iarba mare. Am fugit aplecat şi în zig-zag. Au tras, au tras... Erau trei după mine. Trei soldaţi securişti cu pistoale-mitraliere. Şi au sărit şi ei cinci garduri şi au ajuns într-o uliţă care duce la lac.

În mijlocul satului este un lac cu o suprafaţă de trei hectare. În partea dinspre răsărit este casa noastră. Eu am ajuns în partea opusă. Pe marginea lacului era o potecă săpată aşa, în plan înclinat. Şi pe marginea lacului erau oameni cu undiţa care dădeau la peşte. Cînd plouă mai mult, peştele trage la undiţă. Se scoală omul în picioare, este duminică, ia să dau eu oleacă la peşte şi cînd o toca liturghia — biserica la doi paşi — mă duc la biserică...

Cînd am ajuns eu cu gloanţele după mine m-am gîndit, zic, ar fi bine să apuc eu pă poteca asta, pă lîngă lac, că la capătul potecii era marginea pădurii. Acolo este şi o groapă care îi zicem noi Groapa Măgurii. Sînt copaci de tot felul acolo. Scăpam printre ei şi mă duceam. Da', mi-am zis,

dacă eu n-ajung să ajung pînă la marginea pădurii, pînă ei ajung în capătul potecii, mă ia ca pe un iepure în linie dreaptă, chiar în bătaia puştii... Şi atunci mi-am adus aminte de Terente, celebru' haiduc din Deltă, din bălţile Dunării. Ceva să vă explic. Oamenii, ca să poată să dea cu undiţa ceva mai adînc, unde-i apa mai adîncă, bat doi ţăruşi în apă, pun un curmeziş şi două scînduri, aşa, şi se bagă pe podul ăla improvizat. Şi, cînd am văzut asta, bîldîbîc în lac sub un pod din ăsta! Şi m-am băgat în lac şi gata.

Nenea Titu Samoilă, un fruntaş din sat care era aproape, Dumnezeu să-l ierte, cînd una strigă — săriţi că se îneacă domnu' Cornel, el îi zice: taci dracului, tu vezi ce-i în urma lui? Peste cîteva secunde au venit şi urmăritorii. Şi-l întreabă pă el — unde s-a dus banditu'? Uite, pe poteca asta, s-a dus încolo, şi îi îndreaptă spre pădure. Au trecut pe lîngă mine pas alergător. Ei s-au dus în pădure...

Am vrut să le fac o figură. Dacă îmi reuşea era grozav... Mare păcat că nu mi-a reuşit. Cînd s-au dus ei la pădure, eu să le zic „la revedere, băieţi" şi să mă întorc acasă. Din păcate însă, atrasă de împuşcături, o altă echipă, care era pe drum, a venit pe uliţă la marginea lacului să vadă ce se întîmplă şi, cînd să scot eu capul din apă, i-am văzut după un mărăcine. Era printre ei Dumitraşcu, şeful de post. Ăsta nu m-ar fi spus. M-a spus unul care a murit, Dumnezeu să-l ierte... Era sublocotenentul Constantinescu şi vreo patru, cinci soldaţi. Şi cînd i-am văzut pă gura uliţii, am zis: n-am pă unde ieşi. M-am tras înapoi în lac.

Urmăritorii mei au controlat acolo, n-au văzut urme, nimic, hai, că nu-i. Hai înapoi! Şi au venit şi au luat-o pe partea ailaltă, spre nord. La un

moment dat, după un cot, i-am pierdut din vedere. Eu n-am văzut, nu pot să spun eu că cineva m-a turnat, dar oamenii din sat uite cum spun, că au văzut un ins, în fine, un consătean de-al nostru, că ar fi zis — uite-l pă partea ailaltă, sub pod. De, ticălos... A primit răsplata, că a fost făcut procuror sau asesor popular. Şi tot oamenii zic că a înjugat opt oameni la plug şi ara cu ei, dar a trecut o maşină pe drum şi l-a văzut şi l-au dat afară. Aşa se zice, dar eu nu vorbesc despre el, că nu ştiu sigur.

Cert este că ăştia s-au întors înapoi pas alergător. I-am văzut din apă. Şi cînd au ajuns pe latura unde eram eu s-au oprit şi au început să controleze pod cu pod. Şi am zis — Cornele, eşti pierdut! Şi aşa s-a întîmplat. Am încercat să mă bag sub apă. Altădată rezistam un minut, acum cred că nu am rezistat nici douăzeci de secunde. Eram obosit. M-am gîndit la Terente, da' el avea trestie... Tăiai una de colea şi de colea şi aveai cum să respiri. Da' eu, pe ce era să respir? Şi cînd au venit... uite băi, hăi, şi strigă la mine — mîinile sus! Doamne, n-am putut. M-am ridicat numai puţin şi am căzut iar înapoi. Sus mîinile! Uite, dom'le, că mă împuşcă proştii ăştia... Nu pot, dom'le, am înţepenit. Ajutaţi-mă să ies de aici. A întins un soldat arma să mă ajute şi m-a tras afară din apă.

Cînd m-a ridicat sus, mi-am dat seama că am în buzunar nişte gloanţe de zebeu. Ei, na, acum mai multe încurcături! Cînd m-a scos afară din apă, înţepenisem acolo. Unul dintre ei mi-a dat un pumn, aşa, drept în gură. Uitaţi-vă aici, am buza spartă de atunci, ca un fel de varice. M-a dus aşa, cu apa şiroindă pe mine, m-a dus la Primărie. Acolo a venit sublocotenentul ăsta, Constanti-

nescu. Cred că mi-a dat vreo treizeci, patruzeci de bîte. Avea un par de salcie. Da' mă rugam la Dumnezeu să mai dea, că mă încălzea...

S-a dus careva şi mi-a adus haine uscate de acasă şi m-a ajutat tanti Laurenţia, sora mamei, la care dormisem şi care stătea cu bunica. M-a ajutat să mă ţin şi să mă îmbrac. Cînd m-a dezbrăcat şi a văzut ce-i pe spinarea mea, a început să ţipe. Zic — taci din gură, nu mai ţipa, că dacă te aud oamenii fug toţi la Arsenescu! Hai, banditule, mai dă. Eu am zis aşa, ca să mai dea. A mai dat el...

Trebuie să recunosc că acest sublocotenent Constantinescu mi-a făcut un bine. Da' să ajungem acolo. M-au luat şi m-au dus pe Rîul Doamnei în jos, unde era o moară de apă, proprietatea lui Niţu, socrul lui Toma Arnăuţoiu. Şi am stat acolo în beci patru zile.

Acolo era domnu' căpitan Cîrnu, naşu' şi lu' fina, despre care ea spune că nu ştie nimic, da' îi spun eu că a avut grad de locotenent-colonel. Că eu sînt singurul din Nucşoara care am avut onoarea să mă mai întîlnesc cu domnul căpitan Cîrnu... Ăsta era de pe undeva de pe aici, de pe la Tîrgovişte, sau nu ştiu de pe unde, da' a făcut numai boacăne. Ăştia de la Argeş, ca să scape de el, l-au avansat maior şi l-au trimis în Făgăraş. Acolo a făcut iar numai prostii şi a dat Dumnezeu că a ajuns la cinzeci şi cinci de ani şi l-au avansat locotenent-colonel şi l-au pensionat. Şi, ca săracul să nu stea numai în pensia aia mică de locotenent-colonel de securitate, a mai ocupat şi postul de şef serviciu administrativ la Trustul de Construcţii din Bacău. Eu eram atuncea normator la şantierul din Moineşti. Şi, într-o zi, se deschide uşa biroului nostru, şi eram cu o colegă, doamna Lazăr — bună ziua, şi se umple uşa cu o dihanie. Zice — bună

ziua, doamnă Lazăr, aaa, bună ziua, domnule Cîrnu. Am crezut că se prăbuşeşte clădirea cu mine. Şi mai stăm puţin de vorbă acolo, intră el înăuntru, mai stăm puţin de vorbă, de unde eşti, domnule, mă întreabă. De pă la Argeş. Aaa, Argeş, de unde? Pă la Domneşti. N-am spus Nucşoara. Ăăă, zice, şi eu am petrecut o parte din tinereţe pe acolo, pe la Domneşti. Da', zice, cunoşti p-acolo comunele, Stăneşti, Corbi, Nucşoara? Da, cunosc. Nu ştii ce-o mai fi făcînd fiul popii din Nucşoara? Auzi ce chestie, nu vă mint, să mă întrebe pe mine ce mai fac eu!

A doua zi i-a picat totuşi fisa şi o întreabă pe doamna Lazăr — doamna Lazăr, colegul ăsta al dumitale nu-i băiat de popă? Ba da. Şi nu-i din Nucşoara? Ba da. 'Ce — eu l-am arestat pe ăsta! 'Ce — ştiu, mi-a povestit.

Da', Dumnezeu să-l ierte, cît am stat la moară, de duminică pînă miercuri, m-a bătut în fiecare zi, dădea ca în sac de box. Dar, ori eram eu prea solid... că mă întreba unde-i tata şi eu îi ziceam — păi, domnule căpitan, eu aici şi tata acolo, eu de unde să ştiu? Da' altă dată venea şi nu zicea nimic, numai mă bătea şi pleca. Eu desfăceam puţin picioarele ca să măresc perimetru' de susţinere şi strîngeam fălcile şi-l lăsam să dea. Avea o mînă mare, să vă spună fina, că ea, cu mîinile amîndouă, nu a reuşit să-i cuprindă mîna cînd o strîngea de gît. Strîngeam fălcile aşa, şi el, cu mîna lui grasă, dădea, dădea...

Miercuri m-a dus la Piteşti şi m-a băgat în meliţă, la anchetă. Şi gata. Pot să spun că sublocotenentul Constantinescu a venit într-o noapte la celulă şi mi-a şoptit — bă băiete, bă, spune ceva că ăştia te omoară! Uite, o femeie a spus că te-ai întîlnit cu ei la Gheorghe Rizea şi la Nel Preda, la

Faţa Iazului. Şi asta am spus şi eu, le-am mai atenuat, aşa, le-am mai aranjat, şi pentru asta am primit şapte ani. Procesul s-a judecat în ziua cînd împlineam 24 de ani, 20 decembrie 1950. Am stat în prevenţie, nejudecat, un an şi jumătate. A avut Dumnezeu grijă de mine şi m-a scăpat de reeducarea de la Piteşti. Acum mă întorc, am vrut să ajung aici şi gata.

...Vreau să spun că cea mai mare bătaie am căpătat-o la Piteşti după ce se terminase tot. N-am fost întrebat nimic. La ora unu noaptea, am fost scos din celulă de doi plutonieri şi un locotenent. Locotenentul Iordache, a murit şi ăla, Dumnezeu să-l ierte... El era un om cu studii, ăilalţi doi ciomăgari. Actualul colonel Zamfirescu era plutonier. Şi plutonierul Mecu. Erau băuţi, miroseau. M-au aşezat cu faţa-n jos pe un birou şi m-au bătut cu paru' ca fierarii la cuşniţă, cum se zice la noi la fierărie. Unul dintr-o parte şi ălălalt din partea cealaltă. M-au bătut ca la forjă, pînă cînd unul dintre ei a dat cu paru-n bec. Ei cu paru' şi domnu' locotenent Iordache mă bătea cu pumnii tot aşa. Am crezut că se opresc cînd s-a stins lumina. Aş! Cît timp a fost lumină, m-au bătut în zona fundului... aproximativ. Da' după ce s-a stins lumina nu s-au oprit, domnule, şi-au dat la întîmplare. Cînd m-a pocnit o dată după cap, am ridicat mîna dreaptă, da', cînd am ridicat mîna dreaptă, mi-am descoperit coastele şi mi-au îndoit o coastă. Mi-au schilodit şi mîna asta, era aşa, ca o pîine, şi şoldu' şi genuchiu'... După ce m-au schilodit, după ce m-au făcut zob, m-au tîrît iar în celulă unde au turnat peste mine apă şi m-au lăsat acolo.

Peste două, trei zile m-a dus... Era în ziua de 26 iunie, tot duminică era, m-au dus la peniten-

ciar, în depozitul securității. Să vă spun o chestie. Aveam un pormoneu mai mare ca ăsta. Cînd m-au prins aveam gloanțele, vă spuneam că le aveam în lac, cinci erau pe lamă și trei libere. Și mi-au pus toate gloanțele în pormoneu și le-au ținut la securitate la Pitești. Acum mi-au luat actele de acolo, da' mi-au dat înapoi pormoneul cu gloanțe cu tot. Nătărăii, n-au băgat de seamă ce greu era cu opt gloanțe de zebeu și cu ce mai e în pormoneu! Ce să mă fac eu, frate, acuma? M-am chinuit eu așa, pînă am ajuns de la securitate la penitenciar, și le-am scos ușurel de aici din pormoneu și le-am băgat după perna de la mașină, mașina cu care mă ducea. Și am scăpat.

Și m-au încarcerat deci la Pitești în 26 iunie 1949, atunci cînd m-au luat. Iar în '56, cînd era să termin, m-am chinuit cu ei cinci luni de zile și m-au batjocorit cinci luni de zile ca să fac în fiecare lună cerere de computare a pedepsei... adică să-mi socotească la închisoare și perioada executată cît m-au anchetat.

* * *

Da, dar să mă întorc înapoi la duminică, 19 iunie 1949. O echipă din astea, de care v-am vorbit la început, a venit și a controlat și la curtea lui Arnăuțoiu. Clădirea era bună, rezistentă, frumoasă, bine făcută și avea gratii la ferestrele de la parter, un parter înalt. Nu se putea nici ieși, nici intra. Avea o intrare principală aici în față și în spate o altă intrare, cu terasă. Sub terasă, niște firide, așa. Mai era o platformă și un zid de bolovani și dedesubt beci. S-au suit c-o scăriță și au descoperit că ei erau înăuntru, în cameră. I-au văzut. Se spune că și cineva le-a spus că sînt acolo. Și cine era acolo? Era Arsenescu, Toma Arnăuțoiu,

Petre Arnăuţoiu, Benone şi Dezertoru. Toţi cinci! Dacă i-ar fi prins atuncea, în 19 iunie '49, ne stingea. Ne stingea! Nu făceau ei ceapeu, colhoz, cum era pe vremea aceea, da' făceau o întovărăşire. Pentru că au făcut într-un an, în anii aceia, au făcut într-un singur an întovărăşire. Da' ştiţi cum au făcut? Întovărăşire cu oile! Le-au luat primăvara, le-au tuns, le-au luat lîna, le-au luat mieii pe care i-au tăiat şi le-au vîndut blăniţele — pe vremea aia era la noi numai rasă ţurcană cu oi negre şi blăniţele ieşeau cu părul creţ şi frumos ca un astrahan —, le-au muls toată vara şi au luat laptele şi toamna au dat oile oamenilor înapoi, na, zice, daţi-le fîn pe iarnă. Aşa întovărăşire au făcut ei la Nucşoara...

Iar una din cauzele pentru care a fost tatăl meu arestat a doua oară şi condamnat la moarte este pentru că s-a opus să le dea Ulmu, un munte pe care l-am avut în spatele de vest al satului, nu le-a dat muntele ca să facă întovărăşire. Mama zicea — măi Ionele, zicea, te arestează ăştia iar, te prăpădesc ăştia, dă-le Ulmu! Tata zicea — nu le dau, femeie, cum să le dau? Nenorocesc tot satul, ne ia şi fac întovărăşiri acolo. Că veneau de la partid şi spuneau: părinte, dă-ne Ulmu, băgăm băiatul cel mic... noi sîntem patru fraţi, eu am apucat să fac doi ani de facultate, la Facultatea de Litere, al doilea era la liceu la Piteşti, l-au dat afară, al treilea a rămas la şapte clase, iar al patrulea terminase opt clase... — îţi duc, părinte, băiatul la Curtea de Argeş, da' dă-ne Ulmu, să facem întovărăşire. Nu pot să le dau, spunea mamii, cum să le dau, nenorocesc satul. Şi acum nu vor să ne dea pămîntul înapoi... Dar asta-i altă poveste.

Şi deci la casa lui Arnăuţoiu... I-am văzut. Grupul era condus de doi plutonieri. Dumnezeu să-i

ierte, cu toată prostia din capul lor, cum şi-au închipuit ei — că nu erau din ăia, anchetatori, erau din trupe —, cum au putut ei să-şi închipuie că pot să-i prinză pă ăştia acolo? Au spart uşa din spate. Au intrat într-un hol interior, lung, lung, larg, şi împingeau cu umerii în uşa camerii în care erau ăia acolo. Ce-o fi fost în capul lor nu pot să pricep. Că Arsenescu a zis — tu stai aici, tu stai aici, tu stai aici! Cînd oi deschide uşa, trageţi! Şi el a pus mîna pe clanţă şi cu cizma în uşă a deschis uşa brusc. Ăştia au tras şi ăia au picat jos. Simplu ca bună ziua...

Şi acum a intervenit o chestie care, pînă la urmă, l-a costat viaţa pe informatorul lor. Domnul Benone Milea, ca să-şi demonstreze loialitatea faţă de Arsenescu... unul dintre ei mai mişca, şi el a băgat baioneta. Omul securităţii! Ăla, săracul, tot murea, da' el, ca să arate lui Arsenescu că el nu mai este omul securităţii şi e omul lui, a băgat baioneta în om. Ce mai trebuia? Că pînă la urmă tot a fost arestat Benone şi a luat cinşpe ani, iar în '58, cînd Arnăuţoiu i-a spus pă toţi, a spus şi ce a făcut Benone, cînd cu baioneta, şi a fost condamnat la moarte cu ei. A plătit.

Cei de afară au început să tragă. Asta nu era o problemă pentru Arsenescu, pentru prezenţa de spirit a lui Arsenescu. N-am văzut în viaţa mea, nici în romane, un om cu atîta prezenţă de spirit. Asta e ştiut de toată lumea de aici. Arsenescu trăgea ba pe sus, ba pe la jumătate, aşa, la ieşirea din faţă, şi pă stîngă şi pă dreapta, iar Dezertoru, pă brînci, tîrîş printre picioarele lui, a ieşit afară. Ăia se uitau la mîinile lui, aşa... pă sus, a tras încolo, a tras încoace, să libereze latura asta, şi cînd au sărit amîndoi în picioare şi au luat-o roată aşa, nu mai

ştiau ăia pă unde să fugă. Pîrîiau gloanţele... Erau nişte stupi acolo jos, au sărit să-şi rupă gîtul pă peretele ăla de-acolo şi s-a terminat. I-a strigat şi pă ăilalţi din casă şi, nu ştiu, unu' dintre soldaţi, cînd a văzut că începe pîrîiala, s-a băgat într-o firidă de aia de sub verandă, veranda din spate. S-a ascuns de frică. Totuşi n-a fost aşa fricos, că în momentul în care a auzit că ăia de afară îi strigă pe ăia dinăuntru... deci a ieşit Arsenescu, a ieşit Dezertoru... A ieşit Benone, a ieşit Petrică... Nu ieşea Toma Arnăuţoiu. Şi îl strigau — hai Merene, hai Merene, pseudonimul lui Toma era căpitanul Mereanu, cică, hai Merene, hai Merene! şi el a ieşit tot prin spate. Ăsta de dedesubt, cînd a auzit paşi, a ieşit şi... norocul lui Tomiţă că ăsta n-avea decît pistol 7,65. Totuşi l-a băgat între stîlpişorii ăia de la verandă şi a tras şi el cum a putut, cu mîna tremurîndă sau cum o fi tras, şi l-a împuşcat în picior.

Şi duşi au fost la munte! Se zice că atunci cînd au trecut prin pădure, încolo, prin Valea Căpriorii, a ieşit armata de la rîu şi comandantul regimentului 30 l-a cunoscut pe Arsenescu, da' s-a făcut că nu-l vede. Şi nu-i de mirare, că îi avusese subalterni...

Arestări, trădări şi capcane

Vara lui '49 au stat cam aşa, în pregătire. Ăştia şi-au dat seama că au dat chix şi am ajuns în toamna lui '49. Eu acum eram arestat. Cum venea vreun arestat, îl ancheta şi-l aducea la depozit. Şi începeam eu — ia spune cum a fost... Uite aşa, aşa, aşa... Veneau — ce faci, bă? Uite aşa, uite aşa... Şi toată istoria asta am adunat-o bucăţică cu bucăţică.

La un moment dat, Benone Milea, cu ajutorul lui taică-su, s-a predat la securitate. Securitatea îl presa tare pe taică-su şi taică-su i-a spus — hai mă, că ne omoară ăştia, predă-te că mi-au spus că nu-ţi fac nimic, numai să spui ce ştii. Şi a scăpat Benone de sub supravegherea unui băiat care-l avea în grijă. S-a predat. Şi a spus Benone tot ce ştia. Şi acuma îl ţineau la securitate, nici nu l-au adus la depozit niciodată, îl ţinea numai la securitate, cu mîncare mai bună, cu condiţii mai bune şi îl puneau faţă-n faţă cu fiecare nou arestat. Păi, că n-am avut puşcă, păi, că n-am dat... păi, că nu... Ia vino, Benone — v-a dat ăsta mălai? Ne-a dat, dom'le, ce, nu ştii că ne-ai dat cutare şi cutare? Pune-l la presă şi recunoaşte. Că pe vremea aia erau oameni care ziceau — spune, dom'le, că am omorît şi pă mama şi pă tata, pune acolo să semnez şi lasă-mă în pace.

Aşa, şi atuncea au încercat să facă altă iscoadă. Şi ce-au zis ei, dintre toţi ăştia numai Dezertoru ar fi. Au început să preseze familia, copiii mai mari, avea doi băieţi mai mari care erau şi ei băgaţi în treaba asta, fraţi avea şi pînă la urmă, se pare, nu că i-a vîndut, că nu i-a prins din cauza lui, dar se pare că ar fi luat legătura cu securitatea şi că ar fi fost de acord. Arsenescu a ştiut despre treaba asta. Nu ştiu ce să cred, s-ar putea întîmpla... Ştiu că exista un consiliu militar constituit din ai lor care au hotărît, probabil, înlăturarea lui Chircă. Nu sînt sigur de asta, o dau aşa, cu semn de întrebare, pentru că Dezertoru a fost odată găsit mort pe Căprioara. Nu ştiu cum...

Acum vine iar un episod din care o să vedeţi ce prezenţă de spirit... neapărat trebuie înregistrată! Arsenescu avea o întîlnire în noiembrie, la începutul lui noiembrie sau sfîrşitul lui octombrie 1949,

în satul Bughea. E sub munte, pe aici. Nucşorenii noştri, cînd n-aveau autobuz la scară pentru Cîmpulung, se duceau prin pădure, trecînd Bughea, la Cîmpulung. Arsenescu avea întîlnire în Bughea la o bătrînă, care era rudă cu familia Chircă, cu nişte ofiţeri şi subofiţeri de la regimentul de la Cîmpulung. Ăştia sînt cei care furnizau arme şi muniţii. Şi pleacă Arsenescu cu vreo cîţiva, rămîn cîţiva la marginea satului Bughea, iar el, cu basarabeanul Mămăligă, care între timp venise aici în munţi...

Să vă explic. Venise unu', Popescu, zis Moangă, care era dintr-o organizaţie din Oltenia nimicită, desfiinţată, şi el a fugit încoace. Se pare că venea de la generalul Carlaonţ, din Vîlcea. Şi a ajuns la noi Popescu-Moangă şi un basarabean, Mămăligă. Bărbat înalt. Numai Arsenescu şi cu Mămăligă au plecat în sat la femeia din Bughea. Femeia avea o casă cu două camere. Uşi pe prispă separate, între camere nu era uşă, numai o fereastră mică cu perdeluţă. În faţă o curte, gardul şi uliţa satului. În rînd cu casa un grajd mititel. În spate, grădina cu pomi şi în fundul grădinii pădurea.

De la Nucşoara securitatea a fost informată, respectiv domnul Cîrnu, că Arsenescu se întîlneşte la Bughea cu nişte ofiţeri de la Cîmpulung. După ce s-a lăsat seara a ajuns şi Arsenescu. Da' în urma lui a ajuns şi Cîrnu cu oamenii lui. Casa nu avea în spate nici fereastră, nici uşă. Au intrat cu cizmele în mînă, pîş, pîş... Au intrat în camera de alături. Nu i-a fost greu lui Arsenescu să-şi dea seama că e înconjurat. Se zice că şi bătrîna, trecînd pe lîngă el, l-a călcat pe picior. Ce-a făcut, dom'le! Cîte secunde i-or fi trebuit să facă următorul plan? I-a spus în şoaptă lui Mămăligă — vezi că sîntem înconjuraţi. A văzut mişcîndu-se şi per-

deluţa din camera de alături. Cînd îţi fac eu semn, îţi iei pistolul, deschizi uşa, ieşim pe prispă, tragem şi fugim printre casă şi grajd. A mizat pe elementul surpriză. Cînd ei au dat buzna în sală şi au început să tragă, toată lumea care era în curte şi în uliţă şi în camera de alături, toată lumea, culcat! Nu le-a trebuit prea mult, cît au stat ăştia culcaţi, să fugă între casă şi grajd. Şi ăia, ştiind că în spate nu e nimic, nici uşă, nici fereastră, n-au pus pază în spate. Şi ai noştri s-au dus printre pomi, în grădină, şi duşi au fost...

Cînd s-au trezit securiştii, nu au mai văzut decît ceva alb care se mişca în zig-zag printre copaci. Cămaşa albă a lui bietu' Mămăligă. Că Arsenescu era în cămaşă kaki şi pantaloni kaki, deci el nu se vedea prin întuneric. Da' cămaşa albă a lui Mămăligă se vedea. Asta a făcut ca unul dintre ei să tragă şi un glonţ i-a trecut lui Mămăligă prin abdomen, aşa. Norocul lui a fost că nu era glonţ de zebeu ca să rupă pă unde iese, a fost glonţ bont, de pistol-mitralieră. Şi printre ei era atunci la munte un prieten de-al meu, un consătean de aicea, student la Medicină la Cluj, Ionel Marinescu, care a murit şi el în munte. Aşa. Au fugit, s-au întîlnit cu ăia de la marginea satului şi atuncea Arsenescu a spus: deocamdată nu mă mai întorc la Nucşoara pînă nu rezolvăm. Să vedem ce-i acolo, cum au ştiut ăştia că eu vin aici? Vasăzică, mă duc în gura lupului!?

Şi Arsenescu s-a retras în părţile Cîmpulungului. Bietu' Mămăligă a fost tratat de amicul meu, însă numai pentru şapte-opt luni, săracu', pentru că în vara următoare a fost împuşcat într-o luncă a rîului Vîlsa. A scăpat deci Asenescu, s-a dus la Cîmpulung...

•••

N-au trecut nici două săptămîni şi i-a făcut lui Cîrnu o figură asemănătoare. S-a dus la Cîmpulung, unde avea o mătuşă, doamna Pîslaru, şi avea şi prieteni din ăştia... Avea un sublocotenent şi un plutonier, mi se pare Necula, care era şi finul lui. Finul l-a dus pe dealul Măţăului, înspre Rucăr, într-o grădină a socrului lui, perceptorul Marinescu. Şi în mijlocul grădinii era un grajd care avea la capăt o cămăruţă în care stătea omu' iarna, să nu stea în frig. Sobă, acolo... tot.

Într-o noapte, împreună cu Ionel, băiatul perceptorului, săpau sub camera asta ca să facă o ascunzătoare şi să scoată fumul tot pe coşul sobiţei din cameră, camera de deasupra. Şi Arsenescu a trimis pe cineva, adică a vorbit cu plutonierul să meargă cineva la mătuşă-sa, să-i ceară ceva, nu ştiu ce. Însă de data asta n-a nimerit-o, pentru că mătuşă-sa, casa mătuşă-sii din Cîmpulung, era păzită. Parcă îl văd pe om, un tip solid, legat... Cînd am ajuns acolo, au şi pus mîna pe mine. Cine te-a trimis, mă? Păi... Cînd m-a pus la presă... Săracu', ce l-au mai chinuit pe Necula, l-au zdrobit în bătăi şi chinuri... Pînă la urmă a spus. Şi, în loc să vie ziua, au venit tot noaptea, au împînzit grădina de armată. Nu era nici lună, nici lumină. Asta mi-a povestit-o Ionel, băiatul. Cînd, zice, dom' colonel cînd a văzut că vine securitatea şi ne-au înconjurat, mă întreabă — vrei să fugi tu sau să te prindă pe tine şi să fug io? Dom' colonel, eu rămîn, să mă prindă pe mine, dumneavoastră să scăpaţi. Atunci tu să tragi! Tragi din uşa asta, tragi şi pe fereastră, te duci şi în grajd şi tragi şi în partea aia... Cînd i-a alarmat pă ăştia şi cînd au văzut cîţi sîntem, toţi cu ochii pă clădire, atenţi din toate părţile... Şi pe urmă mi-a făcut semn să trag numai dintr-o parte. Atunci, Arsenescu a

ieşit frumos, pe lîngă peretele de la grajd, şi s-a băgat şi el cu uniforma militară între soldaţi şi a început să vorbească cu ei, ba să-i şi dirijeze! Fii atent, trage în partea asta, tu fii mai atent, să nu se urce în podul grajdului, tu încoace, tu încoace... S-a strecurat printre ei pînă unde i-a trebuit şi a scăpat. L-a păcălit pe Cîrnu în interval de două săptămîni de două ori! Şi de atunci n-a mai ştiut securitatea de Arsenescu.

Că el, pînă la urmă, le-a făcut figura. Tot aşa, o idee deşteaptă. Ce să mă mai duc eu în munte, să am probleme, nu ştiu ce, tot în Cîmpulung e mai bine. S-a dus la marginea oraşului la doi bătrîni care aveau o căsuţă acolo, cu o grădină cu pomi în spate şi o ascunzătoare suplimentară sub una dintre duşumele. El îi ajuta pe bătrîni să coasă covoare ţărăneşti, pe care ei le vindeau duminica în Cîmpulung. N-a ieşit de acolo ani de zile. Ani de zile. Asta s-a întîmplat prin '50, aranjamentul ăsta. A stat acolo pînă în '59, cînd l-a prins. Arsenescu nu ieşea deloc. Numai noaptea ieşea, să mai ia puţin aer. Şi cîndva, prin cine ştie ce an, un vecin al acestor bătrîni din Cîmpulung... îl avusese pe Arsenescu comandant şi l-a recunoscut noaptea în grădină. Ăăă, ăsta-i Arsenescu! Dar au trecut ani de zile şi nu a spus la nimeni nimic. Pîn' '59, cînd, fiind gestionar, a pus mîna pînă la umăr şi a furat din gestiune şi a fost anchetat şi arestat pentru delapidare, ce idee tîmpită i-a venit lui? Zice — domnule căpitan, dacă mă scăpaţi, vă spun unde este Arsenescu. Cînd am auzit povestea asta mi-am amintit că citisem cîndva cum l-au prins ruşii pe generalul Denikin. Unul din miliţieni, ştiind povestea, a dat telefon la securitate. Uite, domne, am aicea pă unul care pretinde că ştie unde e Arsenescu. Ţine-l aşa! Stai aşa! Au venit ăştia acolo...

De unde ştii, domne, unde-i Arsenescu? Ştiu, dar uitaţi, vreau să scap şi eu... Da' ce-i cu băiatul ăsta? Păi, tovarăşe colonel, are delapidare. Unde-i dosarul, dă-l încoace! Cît ai? Şaptezeci de mii de lei. Ai bani? Îi depun, domnule. Depui banii, mă? Depun, depun, domnule colonel, cum să nu-i depun? Las-o dracului, ce dosar, ce delapidare, uite, omul plăteşte banii, uite, rupe el dosarul, du-te acasă, dar vii deseară şi ne spui. A rupt dosarul în faţa lu' ăla şi l-a aruncat direct în coş. Ăla s-a dus acasă bucuros şi seara le-a spus. Iar ei au refăcut dosarul şi tot l-au băgat în puşcărie, adică l-au condamnat, bine merci.

Şi, cînd s-au dus la Arsenescu, s-au dus pe lumină, nu s-au mai dus noaptea. Domnule colonel, ştim că sînteţi acolo! L-au arestat. Şi aşa s-a terminat cu Arsenescu.

Multe s-ar mai putea spune despre el, dar eu nu l-am cunoscut destul. Ceva mai aşa... se pare că era cam... îi plăceau femeile. Deunăzi a venit la fina, la Rizea acasă, o femeie care i-a spus: sînt fata lui Arsenescu. Mama ei ar fi fost, cică, una din fetele bătrînilor la care a stat atîţia ani.

• • •

Cînd l-au prins pe Arsenescu, eu eram la Periprava. Iarna la stuf şi primăvara pînă toamna la prăşit porumb şi floarea-soarelui, pentru drăguţul Minister de Interne. Bine că a venit revoluţia, că nici n-au vrut să-mi dea vechimea aia, n-am avut la pensionare decît douăzeci şi cinci de ani şi am ieşit cu pensia de 1 670... Deci eram la Periprava, exact cînd a fost o eclipsă totală de soare, cred că prin februarie '60 sau cam aşa ceva. Descărcam la un ponton vizavi de Vîlcovu din Basarabia, Veneţia noastră. Descărcam nişte schiloade de cai

pe care ni le dădeau nouă să le mîncăm. Nu erau decît pielea şi osul. Şi vine unu' după mine şi mă caută. Da' n-a venit să mă caute la ponton, s-a dus la infirmeria coloniei, unde un prieten de-al nostru, Morariu, doctorul Morariu, făcuse un opis. Că eram atît de mulţi că ăştia nu ne mai ştiau pe nume... Da' probabil că analfabetul care venea — du-te şi adă-l pe Drăgoi încoace! — cine ştie cum a scris el acolo, ori a scris prost, ori n-a ştiut el să citească, că a zis, doctore (toţi analfabeţii erau pertu cu doctorii, inginerii, profesorii, cu generalii şi foştii miniştri), doctore, este la voi în colonie Drăgoi Carol? Doctorul nostru a prins că e vorba de mine — nu este, domnule, n-avem noi aşa ceva! Cînd am venit seara în colonie, Cornele, te-a căutat unu'... Am aflat mai tîrziu că mă căutau pentru procesul lui Arsenescu, să fiu martor. Bine că am scăpat. Pe el atunci l-au condamnat. Doi ani a ţinut ancheta, pînă în '61.

În orice caz, în urma lui Arsenescu trebuie să ştiţi că au intrat puţini oameni la închisoare. Aşa s-a terminat cu Arsenescu. Frumos.

Că aicea, după '58, cînd i-a prins pe ăştia de aici, au intrat în puşcărie o mulţime de oameni şi, mai ales, au intrat pentru că au păstrat un caiet în care au notat tot ce au primit de la oameni. Ce a făcut fiecare pentru ei. Şi doar ştiau ce se poate întîmpla cu acest caiet! Şi le-a trimis vorbă şi un unchi de-al meu care trăieşte, Lucă Petrică de la Domneşti, zice — băi nepoate, de cîte ori am avut ocazia le-am trimis vorbă să distrugă caietul ăla. Şi cînd i-a prins în '58 aicea, ultimul supravieţuitor, Tică Jubleanu, n-a ştiut unde este, ce s-a întîmplat cu caietul, şi cînd au controlat ăia grota l-au găsit. Şi nimeni n-a scăpat.

• • •

Să mai vedem ce făceau. Prin anii '50 le mai venise o idee. De exemplu, luau pescari din sat şi îi puneau să dea la peşte în zona montană. La păstrăvi. Ce zice, ăştia se uită cu binoclul şi îl văd pe Luca Tefeleu sau pă Grigore Ionescu şi vin la ei şi noi sîntem pe-aproape şi îi prindem. Aşa le-a reuşit, într-un fel, figura, cînd a murit bietul Mămăligă...

Că, ce-au făcut, au luat doi pescari şi i-au pus să dea la peşte pe Vîlsan, într-o luncă pe Vîlsan. Acolo, ai noştri i-au văzut cu binoclul, uite măi, hai jos! Şi au venit. Cum era poziţia: luncă într-o parte şi în alta a rîului, adică descoperit şi loc drept. Versant încoace despădurit, versant încolo despădurit. Securiştii erau în partea dinspre sat. Grosul trupei era mai departe. Dar nu aşa departe. În marginea luncii era un locotenent-major, nu mai ştiu cum îl cheamă. Îl serbau odată ăştia, l-am văzut în nişte poze la televizor. Era deci acest locotenent-major, un căpitan şi un caporal, ascunşi în marginea luncii în nişte tufişuri. De partea cealaltă, dinspre apus, au început să apară în poiană Tică Jubleanu, după Tică a apărut şi Mămăligă, pe urmă Ionel Marinescu... Şi ăialalţi n-au mai apucat să apară în luminiş pentru că ăştia din partea asta şi-au făcut, probabil, socoteala — măi, banditii ăştia nu se mai termină... şi au deschis foc. Dacă îi lăsa să vină mai mulţi, poate că mai era ceva, dar cînd au văzut că apar, unu' cîte unu', unu' cîte unu', au deschis foc.

Cînd au deschis foc, Tică Jubleanu s-a culcat în spatele unui bolovan nu prea mare. I se vedea o parte din spinare. Mămăligă, săracul, înalt cum era el, a făcut stînga-mprejur, gîndind că va putea ajunge înapoi în pădure. L-a izbit un glonţ în ceafă şi acolo a murit Mămăligă. Ionel Marinescu

şi ceilalţi au făcut tot stînga-mprejur. Acum, ei au văzut că l-au omorît pe Mămăligă şi trăgeau ca să-l nimerească pe Tică, a cărui spinare se mai vedea dincolo de bolovani. Şi, într-adevăr, l-a zgîriat un glonţ şi a ţipat cît colo. Da' Ionel Marinescu, care era şi el bun ochitor, făcuse liceul militar, s-a dat într-un loc mai nimerit şi cu trei gloanţe, că s-au găsit trei tuburi trase, i-a terminat pe amîndoi, şi pe ofiţer şi pe caporal. Asta şi pentru că ei, tot trăgînd de acolo, retezaseră buruienile din faţa lor şi acum erau descoperiţi. Mi-am amintit, Apăvăloaie îl chema pe ofiţer! I-a terminat deci pe amîndoi.

Cînd grosul trupei, atrasă de împuşcături, a venit, era prea tîrziu, pentru că Ionel s-a uitat la spinarea lui Tică şi i-a spus că nu-i decît o zgîrietură — n-ai nimic, mă, te pansez eu. Au luat mortul şi duşi au fost.

Le-a mai reuşit ăstora o figură în toamna lui '50 sau '51, cînd cu avionul de supraveghere. Pe vremea aceea s-ar putea spune că a rămas la Nucşoara comandant, în locul lui Arsenescu, Toma Arnăuţoiu — şef peste tot grupul. Să zicem, din decembrie '49 pînă în primăvara lui '50. După aceea s-au despărţit. A rămas într-un grup Titu Jubleanu cu nevasta şi cu băiatul lor Tică şi cu Ionel Marinescu, medicinistu'; iar în grupul celălalt, Toma Arnăuţoiu, Petre Arnăuţoiu, Maria Plop şi Mămăligă, care a şi murit şi au rămas trei.

Jublenii şi Marinescu erau undeva pe Vîlsan. Ţaţa Marioara, nevasta lui Titu Jubleanu, Dumnezeu s-o ierte, că poate îi găsim cîndva oasele, spălase rufele şi le întinsese la soare. Şi un avion de supraveghere a survolat. Da', ce-au zis ăştia, e cursa de Sibiu. Dar era de la securitate şi i-a

anunţat pe ăia de jos, uite în pătratul cutare nişte puncte albe! Şi au dat peste ei. Cînd a văzut securitatea ţaţa Marioara, tot un fel de Elisabeta Rizea... ultimele ei cuvinte au fost: *trage, Titule, să scape băieţii!* Asta ar trebui să rămînă în istorie, *trage, Titule, să scape băieţii...* Şi nenea Titu şi cu ţaţa Marioara au tras şi băieţii au scăpat. Tică, băiatul lor, şi Ionel Marinescu. Dar ei au fost înconjuraţi şi cineva, fără să someze, cînd a văzut-o pe ea din lateral, stînd pe brînci şi trăgînd, i-a tras un glonţ de zebeu. Pe unde intră glonţul de zebeu face o găurică mică, dar pe unde iese, rupe. Şi pe urmă au sărit pe ea cu picioarele pînă i-au ieşit plămînii prin spărtură. Mi-a spus un martor ocular: Titu Jubleanu. Că el, cînd a văzut că băieţii au fugit şi nevastă-sa e moartă, a ridicat mîinile în sus şi s-a predat. L-au pus să sape oleacă de mormînt, cu unghiile, cu degetele, a săpat şi cu o ruptură de lespede. Iute, iute! A săpat ca un lat de palmă şi au spus: ajunge! „Am pus peste ea cu mîinile nisip şi bolovani, după ce am sărutat-o, şi atît a fost tot..." Şi pă el l-au dus la Piteşti, la securitate.

L-au ţinut acolo la penitenciar, nu l-au dat în ţară, deşi era condamnat la muncă silnică pe viaţă. Îl ţineau ca să-l mai întrebe despre ăştilalţi pe care îi arestau pe parcurs. Şi l-am întîlnit în vara lui 1956 la Penitenciarul din Piteşti. Parcă îl văd şi acum. Eram la etajul unu, în latura dinspre oraş. Şi într-o zi, un caraliu, ca să nu se mai complice să scoată celulă de celulă la plimbare cîte douăzeci de minute, scotea două celule deodată. Şi cum era în celula de lîngă mine, ne-a scos împreună. Şi am stat de vorbă cu el. Mai stătusem de vorbă şi pe lîngă o gaură de lîngă calorifer, era o ţeavă acolo

care trecea dintr-o celulă în cealaltă. Acuma ne-am şi văzut şi el mi-a arătat, pot să depun mărturie, mi-a arătat gura cu dinţii rupţi cu cleştele de cuie. Da! Şi acest lucru îl spune şi Ioanid în *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, că i-au smuls dinţii cu cleştele de cuie. Avea un dinte rupt pe jumătate, un dinte rupt la nivelul gingiei şi erau porţiuni unde cleştele muşcase şi o bucată de gingie. I-au făcut asta atunci, cînd l-au prins, ca să-l silească să spună unde sînt băieţii. Şi ăsta nu era ca mine cu tata, că eu chiar nu ştiam... El avea informaţii, ştia unde sînt locurile, ascunzişurile, aia şi aia şi aia şi aia... El putea să ştie unde sînt băieţii...

Băieţii nu au stat separat. Amîndoi s-au dus şi s-au întrunit cu fraţii Arnăuţoiu. Acum erau cinci. Cinci mai rămăseseră. După un timp, a murit în condiţii misterioase Ionel Marinescu. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu el. Prin '51, '53, nu mai ştiu exact cînd a murit. Moartea lui e o chestiune încă neclarificată.

Ceilalţi patru care au rămas s-au retras încet, încet, pînă au ajuns în stînca aia de la Poienărei, unde au stat pînă în mai 1958. Şase ani sau şapte ani au stat aici. Aici s-a născut actuala doamnă Voicu, fata lui Toma Arnăuţoiu cu Maria Plop. Că Toma Arnăuţoiu fusese căsătorit cu fata învăţătorului Niţu şi, cînd el a plecat la munte, nevastă-sa a divorţat. N-aveau copil.

Grupul a fost prins în 1958. Au fost ademeniţi la o stîncă de un cetăţean. Mi se pare că li s-a dat în băutură narcotice. I-au turmentat şi pe urmă au venit şi i-au prins. Cum de n-au plecat mai departe, să li se piardă urma? o să mă întrebaţi. Nu ştiu.

Cum vă spuneam, rolul meu în toată treaba asta a fost scurt, consecinţele păreau, la un moment dat, să nu se mai sfîrşească. Fusesem condamnat la şapte ani. Acum eram, în februarie 1956, la un penitenciar din Caransebeş. Ajunsesem acolo aşa: am fost mai întîi la Piteşti, pe urmă la Jilava, Tîrgu-Ocna, Jilava iar şi Caransebeş. Prin februarie 1956 îmi făceam socoteala, mai am pînă în iunie şi, dacă dă Dumnezeu, scap. Mă duc acasă! Şi vine într-o zi unu' — fă-ţi bagaju', şi m-au umflat şi m-au dus la securitatea din Piteşti. Eeei, nu mai era securitatea aia de altădată, veche, prăpădită, nenorocită. Acum era o clădire frumoasă, înaltă, avea ferestre mari... Dar ferestrele erau trucate pe dinafară, că pe dinăuntru nu erau decît oberlihturi. Şi am stat timp de cinci luni de zile într-o celulă din astea moderne, cu un veceu turcesc, fără uşă, orientat cu faţa spre vizetă, ca să te vadă. În rest, la fel, n-ai voie să vorbeşti decît în şoaptă, n-ai voie să baţi în uşă, modernizare mare aici, apeşi pe un buton şi se aprinde un bec pe coridor. Uşă de lemn masiv, capitonată cu tablă de oţel, geamul se deschide cu patruzeci şi cinci de grade printr-un sistem de pîrghii acţionat din coridor, în afară de gratii, o plasă de sîrmă şi geam mat, calorifer la nivelul peretelui acoperit cu plasă de sîrmă. Puşcărie! Şi două paturi în celulă, unde n-ai voie să dormi decît cu faţa în sus sau spre interiorul camerei, cu mîinile peste pătură şi cu capul descoperit.

Le-am lăsat şi eu un cadou la plecare, că am făcut creşcătorie de şoareci... A venit într-o zi un şoricel şi într-o zi alt şoricel şi într-altă zi alt şori-

cel. Şi era un mascul cu două femele, care din februarie şi pînă în iunie au tot făcut la şoricei. Eu îi hrăneam cu pîine şi arpacaş...

De ce m-au dus la securitate? Era atunci comandantul securităţii un evreu, aşa era atunci la Ministerul de Interne. Mă întrebam de ce nu se duceau şi la Ministerul Agriculturii... Nu mai ştiu cum îl chema. Şi am ajuns acolo, mi-au pus ochelari de tablă la ochi, m-a luat unul de braţ şi m-a dus la un birou. Acolo erau doi barosani, un colonel şi un căpitan. Şi începe prelucrarea. Noi ne-am interesat de dumneata, ai fost băiat bun, ai învăţat bine, te-ai purtat frumos cu oamenii din sat, ai fost la coasă, ai fost la pădure, la munte, eşti singurul elev sau student care a jucat cu ţăranii la horă, oamenii au încredere în dumneata, te rugăm să ne ajuţi să-i prindem pe banditii ăia. Dumneata trebuie numai să ne spui unde sînt, că restul facem noi. Şi eu am zis — adică eu să le pun numai laţu' de gît, că dumneavoastră le trageţi scaunul de sub picioare! Aaa, zice, nu, n-o lua aşa, uite, îi dăm lu' părintele parohia înapoi — tata era acasă, scăpase din '55 —, lăsăm pe fratele să meargă la liceu. Mie nu mi-a zis că mă lasă să termin facultatea.

Şi am zis — domnule colonel, e o chestie de conştiinţă, nu pot să trec peste ea. Ce conştiinţă, conştiinţă burgheză, ce vorbeşti! Domnule colonel, nu vă supăraţi, eu p-asta o am. Eu de şapte ani am primit numa' bîte, numa' huo, numai bandit, dumnezei şi cristoşi, n-am văzut un ziar, n-am citit o carte, n-am văzut un film, nu mi s-a ţinut o conferinţă, ceva, o prelegere, eu n-am văzut... de aceea eu asta ştiu, asta m-a învăţat şcoala, asta m-a învăţat biserica, asta m-a învăţat mama şi tata, ce să fac? Şi zice, uite, îţi dau şi bani... Şi căpitanul zice — poate nu ţi-am oferit destul... Şi atunci

zic — domnule colonel, a cam început să miroasă a bîlci. S-a supărat foarte tare pe treaba asta. Şi care e ultimul cuvînt? Nu se poate, domnule! Bine! A băgat mîna pe sub birou, probabil că a apăsat pe un buton, că a venit un plutonier şi m-a luat. Mi-a pus ochelarii şi m-a dus în celulă. Acolo am stat, în celulă, cinci luni.

Şi vine o duminică, pe 12, 13 iunie 1957... Da' să vă explic. În uşă era o vizetă dreptunghiulară care avea în centru o găurică acoperită pe dinafară cu o tablă. Se dădea tabla la o parte din minut în minut, că ăla care era de servici' trebuia să se uite, din minut în minut, să vadă dacă totu' e în regulă. Trebuia să ştie ce face banditul dinăuntru. Şi aud că se deschide vizeta aia mică, se deschide şi uşiţa şi aud că cineva îmi face *ps, ps, ps*. Mă duc acolo. Cum te cheamă? Drăgoi Cornel. Ia uite la mine, mă cunoşti? Vorbea încet. Eu acum vorbesc tare, ca să se poată înregistra. Mă cunoşti? Zic da, vă cunosc. De unde? Zic — de la liceu. N-am vrut să-i spun că te ştiu, că ai fost portar la liceu cînd eram eu la „Brătianu", în Piteşti. Zic — de la liceu. Zice: da, eu sînt. De fapt, îl mai văzusem cu doi ani înainte la Jilava, cînd făcea şcoala de grefieri de penitenciar. Ajunsese ajutor de grefier la securitatea regiunii Argeş. Şi, zice, ce-i cu dumneata? Păi, zic, mai am şi eu cîteva zile şi scap şi plec acasă. Şi ăla zice — nu cred, ia stai aşa... Şi închide. Vine peste cinci minute. Îmi face semn: 15 iunie şi face *15 a VI-a* cu degetul pe tăbliţa de la vizetă şi, pe urmă, prelungeşte pe cinci roman şi face din el zece. O să pleci pe 15 noiembrie. A avut dreptate, săracul. Da', zice, de ce? Păi, zic, nu mi s-a computat prevenţia. Fă o cerere şi dă-o dimineaţă la raport, că tovarăşu' colonel pleacă mîine după-masă la Bucureşti şi, zice, dacă vrea, cînd

vine înapoi, îţi aduce computarea pedepsei şi pleci acasă. Şi eu zic — domnule plutonier, n-o să vrea, că nu ne-am înţeles din preţ. Şi am făcut, totuşi, cererea...

Ei, şi m-au pus să fac o mulţime de cereri de astea. Era un procuror militar pe regiunea Argeş, locotenentul-major Vasilescu, care în fiecare lună mă punea să fac o cerere. Mascaradă! Dumneata, parcă te cunosc! Drăgoi Cornel. Aaa, Drăgoi Cornel, cu Arsenescu, ce faci? Păi... nu mi-a socotit prevenţia. Dă-i, tovarăşe plutonier, să-i dai hîrtie să facă o cerere. Luna viitoare iar venea. Tot aici eşti, păi n-ai făcut cerere? Am făcut. Mai fă una! A venit pe 12 noiembrie şi zice: dă-o dracului, măi Cornele, acum eram prieteni, dă-o dracului, măi Cornele, tot aicea, mă? Tovarăşe plutonier, nu mai stau de vorbă cu dumneata, să vie şeful grefei. Se duce el pas alergător, vine cu un locotenent, şeful grefei. Să trăiţi, domnule procuror! Domnule, băiatul ăsta, eu îl cunosc, domnule, eu îl cunosc, a fost arestat în iunie 1949, domnule, ce nu-i daţi drumu'? Păi n-a venit... Ia du-te şi vezi! Se duce ăla. Procurorul mai stă de vorbă cu mine, mai spune braşoave. N-a plecat din uşa celulii. Vine ăla şi zice — tovarăşe procuror, da' dînsu' cere computarea pedepsei pînă la 15 noiembrie, da' dînsul a plecat de la noi pe 30 august. Păi, zic, eu am plecat la 30 august '50 şi cer computarea numai pînă în noiembrie '49. Am stat un an şi două luni la Piteşti. Zice — fă o cerere şi poimîine trebuie să-ţi dea drumul. Te rog eu frumos, fă acolo.

Şi, pă 12 noiembrie, altă tragedie. Mă mir că n-am albit în ziua aia. Stăteam într-o cameră cu nişte băieţi care veniseră din Vietnam. Repatriaţi forţat. Ce poveste şi cu ăştia... Şi, cînd am plecat

din celulă, le-am lăsat tot ce aveam, indispensabili, cămaşă mai bună, aveam un flaneluţ, le-am lăsat şi o zdreanţă de păturică, ce mai rămăsese... Şi am plecat eu cu picioarele goale şi cu nişte ghete rupte, cu nişte pantaloni prăpădiţi, cu cămaşa spartă şi cu cămaşă chimono, adică fără guler. Era noiembrie 1956 şi era zăpadă pe jos. Şi mă ia seara, că nu ştiu ce socoteală îşi făceau şi ne scoteau cu trei zile înainte de termen. În loc de 15 pe 12. Şi eu apucasem să-i transmit lui tata şi el îl trimesese pe fratele de-al doilea după mine.

Avusesem cu mama un vorbitor la Piteşti şi îi spusesem: socotiţi prevenţia pînă în noiembrie şi cu trei zile înainte. A făcut tata şi un memoriu la Comitetul Central şi a venit răspunsul, l-am citit şi eu, că din cercetările făcute nu rezultă că fiul dumneavoastră, Cornel Drăgoi, a fost încarcerat în Penitenciarul Piteşti în iunie 1949. Să fi avut acum hîrtia, să i-o arăt lui Drăghici...

Şi am plecat din celulă aproape dezbrăcat. M-au dus pînă la poartă, ca o cameră de trecere, m-au percheziţionat şi aveam o iconiţă din os, făcută de un prieten la Tîrgu-Ocna, şi nu ştiam cum s-o apăr şi, cînd să-mi dea drumul, vine unu' şi mă ia. Zice hai, hai înapoi, eliberarea dumitale s-a contramandat! Mi s-au tăiat picioarele. Şi m-a dus înapoi la penitenciar. M-a băgat într-o latură dinspre nord care era liberă. Nefiind ocupată, închiseseră caloriferul şi, în celula în care m-au băgat, geamul era spart. Afară zăpadă. În celulă erau şase paturi şi o saltea. S-a zis cu mine! Mor aici de frig. Dar a avut Dumnezeu grijă de mine, că plutonierul care era de serviciu în noaptea aceea, contrar regulamentelor lor...

După numărătoarea de seară, uşa celulei se deschidea numai cu ofiţerul de serviciu şi garda

întreagă. Dar el a deschis uşa celulei pe şest şi mi-a aruncat încă două saltele. Am pus una jos şi cu două m-am acoperit. Aşa am stat din seara lui 12 pînă în seara lui 14. Adică 48 de ore. Am bătut tot timpul în uşă, ca să vină cineva de la grefă. Acum aveam oleacă de curaj. A venit pînă la urmă un plutonier. Ăla care îmi dădea hîrtiile pentru cereri. Domnule plutonier, acum aveam şi noi oleacă de curaj, că pînă atunci, să fi făcut aşa ceva, îţi rupea gîtul, pă baza cărei hîrtii mă mai ţineţi dumneavoastră aici? Eu am terminat de mult. Zice — ai răbdare, că se rezolvă. Păi se rezolvă, domnule, da' eu n-am murit în şapte ani şi o să mor aici în şapte zile! Nu, nu, nu, nu, ai răbdare, se rezolvă. Şi, într-adevăr, s-a rezolvat în cîteva ore.

Ce s-a întîmplat... eu, pentru că nu m-am înţeles cu dumnealor, mi s-a făcut dosar de domiciliu obligatoriu. Dacă mă eliberau pe 12, mă duceau la Miliţia din Piteşti şi de acolo, din post în post, pînă la domiciliu' obligatoriu din satul Olaru, lîngă comuna Roseţi, la 14 kilometri de Călăraşi.

Da' unu' a cerut aprobare de la Bucureşti, i-a venit unuia ideea să-mi dea drumul acasă. Că ăsta ia legătura din nou cu banditii şi îi prindem şi pă ei şi pă el... Şi aflaţi dumneavoastră că pe 14 noiembrie mi-au dat drumul acasă, le-a venit aprobarea. Şi mă duc eu la gazda mea, vechea mea gazdă, sun la uşă şi iese coana Marioara afară — cine-i acolo? Şi eu zic: un mort care a înviat. Şi doi bărbaţi dau buzna afară, găzdoiul, domnul Stan, şi cu fratele meu Iancu, care de două zile dădea tîrcoale la puşcărie şi toţi îl înjurau. Am stat de vorbă toţi trei pînă la miezu' nopţii şi am mai rămas pînă la trei dimineaţa cu fratele meu. Iar eu

n-am închis ochii toată noaptea, cum n-am închis ochii nici în '54, cînd, după cinci ani de zile, am avut primul vorbitor la închisoare cu mama...

Atunci, la vorbitor, ne-a băgat trei inşi: eu, un profesor de la Bucureşti, Dinu, şi încă un cetăţean. La ăla a venit nevasta, la ăsta fata şi la mine mama. Era cam întuneric în cameră. Eu nu mai eram băiatul mamei, cum mă ştia ea... Aveam o mustaţă întoarsă, aşa, eram tuns, eram galben la faţă. Pînă m-a recunoscut i-a trebuit mult. Da', cînd m-a strigat odată — uite că mi s-a pus un nod în gît şi acum — şi cînd s-a repezit odată în plasa aceea, am crezut că trece printre gratii şi prin plasă. M-a strigat odată mama şi s-a repezit ca o leoaică... Aşa.

După ce am terminat cu mama, mă uit aşa, în diagonală, puţin spre dreapta, şi fata se uită la mine. Nu se mai uita la taică-su. Şi taică-su o strigă, dragă, ce faci? Liana se uita la mine şi îi curgeau două lacrimi. Era fosta mea colegă de grupă. Dinu Liana. Gata.

Cei de acasă

Tatăl meu, trebuie să vorbesc despre el, era originar din comuna Vîlsăneşti. A făcut Seminarul la Bucureşti şi Facultatea de Teologie tot la Bucureşti. Au fost trei fraţi. Toţi au făcut teologia. Tata şi cu cel de-al doilea au fost preoţi. Al treilea este pensionar, profesor de desen şi pictor. S-a căsătorit cu mama în 1926 şi, la sfîrşitul lui 1926, a luat parohie aici. Cu salariu, fără salariu... În 1946, cînd s-au făcut epurările alea, a fost licenţiat din serviciu şi a făcut slujba la biserică fără să primească bani, aicea fiind un loc unde, spre deosebire de alte părţi, preotul n-are mari avantaje.

Aicea tata a muncit de i-au sărit ochii şi acum noi nu mai avem nimic de pe urma lui, pentru că a doua condamnare a fost cu confiscarea averii. Deci tot pămîntul nostru, care a fost stropit cu sudoarea lui şi a mea şi a fratelui meu şi a mamei, l-am pierdut. Mi-amintesc că venea cîte unul mai la vale şi zicea — părinte Drăgoi, păi dumneata coseşti, păi dumneata lucrezi, te duci la pădure, la munte, la oi? Păi ce să fac, mă, eu nu mănînc? Nu mîncăm şi noi ca voi?

A fost un bun slujitor. Slujea frumos, cînta frumos şi vorbea frumos. Dacă se ducea la vreun cerc pastoral, cum aveau preoţii din cînd în cînd, cu protopopii şi episcopii, sau dacă erau la vreo înmormîntare mai simandicoasă, ceilalţi preoţi ziceau — părinte Drăgoi, lasă-mă pe mine să vorbesc mai înainte, că dacă vorbesc după dumneata o să fie ce spun apă de ploaie...

Bineînţeles că el nu putea să rămînă pe margine la toată afacerea asta. Cred chiar că primul cu care s-a luat legătura în sat a fost popa Drăgoi. Şi trebuie să spun, spre cinstea comunei, că intelectualii de pe vremea aceea, popa şi învăţătorii, *au fost toţi implicaţi*. Deci, afară de tata, bătrînul Arnăuţoiu, Virgil Marinescu cu soţia, şi Arnăuţoiu a intrat cu toată familia, învăţătorul Lemnaru. Iulia Lemnaru, care mai trăieşte, a fost şi ea, învăţătorul Alexandru Moldoveanu din Sboghiţeşti, unchiul meu care ţinea o soră a mamei şi care a fost decorat cu „Mihai Viteazul" în Caucaz... Aşa că au fost toţi.

Şi în ziua de pomină, cînd am sărit eu în lac şi m-au arestat, tata a scăpat. Cînd mă arestau pe mine, el era sus pe o măgură şi se uita la mine. Sufletul lui... numai el ştie. Dar a scăpat. A trecut şi el printre soldaţi şi a ajuns în partea dinspre sud,

pe Aluniş. Cînd s-au hotărît ăştia să facă un cerc şi să perchiziţioneze casele, el era la două-trei sute de metri afară din cerc. P-ormă s-a dus mai la vale pe Argeş. Avea o soră la Bălteni, alte neamuri la Vîlsăneşti, s-a dus pe la ele. L-au prins în aprilie 1950. Dar în aceste zece luni, ce au păţit mama mea şi fratele meu Iancu care avea 17 ani...

De fapt, vedeţi, toată lumea vorbeşte despre suferinţele noastre, ale celor care au făcut închisoare. Dar cine poate să adune toate suferinţele alor noştri, care au stat acasă...? Femei care nu aveau sprijinul şi munca bărbatului, copii fără taţi, fără mame, bătrîni care au murit gîndind — unde e băiatul sau fata mea? Cine mai povesteşte asta?

Pe mama o aduceau colea în curte şi începea bătaia. Cînd nu mai putea, cădea jos. O tîrau de păr într-o cameră alături, mai dădeau cu cizma-n burtă, mai pe spinare, mai pe unde nimereau. Cînd se trezea, iar o luau. Sau îl băteau pe fratele meu în faţa ei să spună unde e tata. Zice mama — eu îl cred pe Iancu ăsta că-i nervos, cîtă bătaie a luat el în cap... Că mă uitam cum îi dădeau în faţa mea cu bîta în cap şi mă gîndeam, acum am să-i văd creierul întins pe bîta lu' ăsta. Cu bîta! Nu-i interesa. Şi cînd mă gîndesc că în închisoare stăteau cu noi condamnaţi „pentru crime contra umanităţii"... Era un cizmar din Sighet, care a luat zece ani pentru că dăduse o palmă unui evreu. Şi evreul făcuse reclamaţia cînd a făcut cerere să plece în Palestina.

Sau ce a păţit mama cu cotele... Eram băgaţi la chiaburi. Vă daţi seama dumneavoastră, cînd am plecat eu de acasă, aveam doi cai, doi boi, trei vaci, o sută şi ceva de oi şi, în februarie 1952, cînd a fost reforma monetară, nu mai avea mama nici un ban. Un exemplu de mizerie. A fost fixată pe 1952 cotă de 2 000 litri de lapte. 2 000 litri de lapte!

Şi vine şi o anunţă pe mama în februarie — tovarăşa Drăgoi, mîine seară să predai cota de lapte, s-a terminat cu eşalonarea, mîine seară laptele! Cu mama, cu surorile mamei, cu nişte fine au umblat prin toate cătunele de aicea şi au adunat lapte şi telemea şi caş, caşcaval, unt, au făcut echivalenţa. Pînă a doua zi seara a predat cota de lapte. Ei gîndindu-se, fără să mai întrebe, că e imposibil să predea 2 000 de litri de lapte, pînă a doua zi seară i-au şi făcut proces de sabotaj!

Primeşte citaţie din Cîmpulung. Se duce acolo, angajează un avocat şi zice — eu am predat cota de lapte. Să aduci adeverinţa! Vine mama acasă, schimbă toţi banii care îi avea şi capătă în schimb 150 de lei, bani noi. Se duce cu ei la proces. Avocatul n-a avut ce să facă, decît să zică — domnule, a predat cota de lapte; şi a achitat-o. Şi mama: domnule avocat, să vă plătesc. Deschide poşeta şi ăsta vede 150 de lei. Bagă mîna în poşeta mamei şi ia toţi banii. Mama începe să plîngă. Domnule avocat, e seară, am 17 kilometri pînă acasă. Cît costă autobuzul? 12 lei. I-a dat 12 lei şi el a oprit restu'. Se duseseră boii şi caii şi vacile şi tot. Nu mai aveam nimic.

Deci tata a fost arestat în aprilie 1950. Tot aşa, l-a văzut cineva, cineva care era cu musca pe căciulă, şi, ca să se pună bine cu securitatea — uite, popa Drăgoi e la fină-su, la cutare. Şi l-a prins acolo... Dar, pentru că era cam terminat dosaru' nostru, că ne-a judecat tot lotu', şi pentru că nu prea s-a spus nimic despre tata şi fiind şi ultimul arestat, a scăpat mai uşor. Părinte i-ai cunoscut? Păi i-am cunoscut, am fost cu Gheorghe Rizea, am fost cu... Şi a căpătat numai cinci ani.

Mie mi-au dat şapte. Că procuroru', vă spun ce-a zis, textual — Drăgoi Cornel, fiu de preot şi

chiabur, l-a cunoscut pe Arsenescu şi banda lui, student, fiu de preot şi chiabur, şi nu i-a denunţat pentru că, probabil, a fost de acord. Şapte ani de închisoare corecţională. Iar tata a scăpat numai cu cinci. Şi cu tata m-am întîlnit în puşcărie...

Îmi amintesc că în noiembrie 1949, la Piteşti, ne-a dat un turtoi d-ăsta de mălai, turtoi din mălai stricat, şi am făcut o colienterită dezinteriformă că douăzeci de zile n-am mîncat nimic. Şi nu m-au dus, domne, la infirmerie. Eram umbră. Umbră eram. Nu mai spun că, înainte de asta, stătusem vreo două săptămîni şaisprezece inşi în patru paturi. Cum pot să stea şaisprezece inşi în patru paturi? Foarte uşor, şaisprezece împărţit la patru egal patru, nu? Pe urmă ne-a băgat la demisol, sub demisol este celebru' beci, celebra casincă de la Piteşti. Întuneric beznă. Are aşa, nişte luminatoare, dar sînt acoperite. Fără uşă de intrare, atît cît să se poată strecura de-a buşilea un om. Uite aşa un orificiu, să te poţi strecura de-a buşilea. Ş-acolo nu era tinetă pentru murdărie, nu era nimic. Pă jos — şi de-a mare, şi de-a mică. Noroc că ajunseseră acolo, nu ştiu cum, nişte cărămizi, şi care dibuia prin întuneric vreo cărămidă-două putea sta pe ele cu picioarele. Că altfel îţi trecea prin încălţăminte, că mai era şi ruptă...

Şi-acolo stăteai cît ziceau ei, o zi, două... Să vă dau un exemplu de cum puteai să ajungi. Pe 6 august 1949, cînd ne-a scos oleacă în curtea interioară a închisorii, era cald şi eu aveam o cămaşă albă. Erau şi alţii cu cămaşă albă, chiar unu' mai în faţa mea. Trebuia să stai cu mîinile la spate şi cu capu' în jos. Unu' care avea, probabil, cunoscuţi pe sus, la celulare, a ridicat capu' şi s-a uitat dacă-l vede miliţianu' de jos. Şi, văzînd că nu l-a văzut,

s-a uitat în sus. Da' el n-a văzut că sus era la fereastră un alt miliţian şi care, pe deasupra, strigă — băi, ăla cu cămaşă albă s-a uitat în sus! Primu' cu cămaşă albă pe care a pus miliţianu' ochii am fost eu. N-am spus că n-am fost eu, iar vinovatu' n-a avut curaju' să spună n-a fost, domne, băiatu' ăsta, am fost eu. M-a băgat pă mine la casincă în locu' lui. Cînd te băga singur era cel mai greu. Să stai o zi jumate, două zile singur... Nu mai poţi, te toropeşte somnu' şi ţi-e frică că te duci în jos, în mizeria aia. Nu era o groapă, era ceva de beton, frumos făcută şi astupată, să nu vezi în ea, să nu nimic. M-am dus aşa, sub luminatoru' ăla, şi noaptea, cînd mă prindea somnu', stăteam aşa, da' cu atîta grijă, că atunci cînd mi se muiau picioarele, pînă să ajung jos, mă trezeam.

Am mai stat încă de două ori, o dată cu toată camera. Erau mulţi dintre consăteni, eram cu Nel Preda, cu Ticu Samoilă, cu unchiu' Luca, cu toţi... Nu ştiu pentru ce lucru de nimic ne-a băgat acolo. Da' cînd eram mulţi, făceam aşa, cerc. Eu stăteam aşa, cu genunchiu' înainte, şi ăla din faţă pe genunchiu' meu şi cu un genunchi înainte şi în cerc. Mai stăteam de vorbă, mai ne odihneam, aşa...

Şi a treia oară cînd m-au băgat era şi tata. Că, după ce l-au arestat pe tata şi s-a terminat ancheta, l-au dus de la securitate la penitenciar, la depozit. Şi eram trei camere, în depozitul securităţii, cu arestaţi. L-au băgat în camera în care eram şi eu. Spre norocul meu. Pe vremea aia eram schilod de slab, nu mă puteam ţine pă picioare. Cînd m-a văzut tata, a început să plîngă. O lună de zile tatăl meu nu a mîncat decît jumătate din cele 250 de grame de pîine care ni se dădea pă zi, jumătate din 600 de grame, cît era ciorba din gamelă la prînz, şi nimic seara. O lună de zile mi-a dat mie şi m-a

pus pă picioare. Ş-am stat cu tata din aprilie 1950 pînă în februarie 1951, cred că vreo opt luni. Eram într-o celulă şase inşi: doi băieţi ai Dezertorului şi doi fraţi ai Dezertorului şi eu şi tata. Deci erau doi fraţi mici cu doi fraţi mari, care erau şi unchii lor, un tată şi un fiu. Unu' dintre băieţi avea 17-18 ani, nu făcuse armata. Cînd au venit ăia să ne numere, că ne numărau seara şi dimineaţa, unu' dintre băieţi, ăsta, a stat cu mîinile în faţă, aşa. Trebuia să ne sculăm în picioare. Grav! S-au supărat. Ce, bă, aşa stai tu cînd vine numărătoarea!? Bagă-i la beci! Gata! Ne-a băgat la beci, da' v-am spus, cînd te băga mai mulţi, aşa, era mai uşor.

Şi în 20 decembrie '50 ne-au condamnat. A fost un simulacru de proces. Te ducea o dată la Tribunal, îţi arăta dosaru', luam avocat sau primeam avocat din oficiu, şi avocatul spunea de obicei: tovarăşe preşedinte, onorată instanţă, clientul meu îşi recunoaşte vina, este tînăr, poate fi recuperat, vă rog să-mi aprobaţi circumstanţe atenuante. Gata! S-a terminat. Nu mi-a spus săraca mama ce bani a mai dat şi dă unde i-a luat şi ce-a mai vîndut...

Şcoală şi biserică la Tîrgu-Ocna

Începuse lucru' la canal. În '50, '51... Din '49 începuse de fapt, dar în '50 era binişor pornit şi în '52 şi mai bine. Numai că, dacă îi lua din închisori, erau ca nişte schelete, că din primăvara lui '49 începuse regimul de teroare şi foame. Cînd a început cu foametea, cu zeama chioară, nu mai aveai scaun în fiecare zi. Ştiţi care a fost recordu' de durată? Treizeci de zile! Un băiat, un student,

nu a ieşit afară douăzeci, douăzeci şi cinci de zile. Cinşpe, optişpe era frecvent mai la început. Cînd, zice băiatu' — acum ştiu şi eu cum nasc femeile. Mai şi rîdeam... Mai făceau săracii supozitoare de săpunu' ăsta de rufe, Stela, vai de capu' lui. Şi duceau la canal nişte schelete, n-avea cine lucra. Domnule, daţi-o dracului, ce faceţi? Mai puneţi-i pe picioare oleacă! Şi au găsit o soluţie să ne pună pe picioare, ne-au dat două feluri de mîncare şi ne-au făcut condiţie fizică. Da' sistem comunist, polonicu' de 600 de grame l-au împărţit în două, au făcut două polonice de 300 de grame, unu' de zeamă chioară şi celălalt oleacă mai gros. În perioada de foamete de la Piteşti ziceai aşa — în ciorba de fasole cîte boabe ai avut, bă? Şapte. Băăă, norocosule, eu am avut numai patru! Iar boabele de arpacaş erau cîteodată de ordinul zecilor, 30, 40, 50. Care avea o sută...

Pot să vă spun că în primăvara lui '50 am mîncat la Piteşti ciorbă de dovleci întregi, cu coajă, cu coadă şi cu sîmburi, ba lăsau şi măţăraia aia de la mijloc. Ne-a dat odată ciorbă de burtă. Ştiţi ce culoare avea? Verde! Da' am mîncat. Şi unde găseam un os mai moale — mîncaţi, bă, s-aveţi calciu...

Mai era o teroare: din cînd în cînd, după o perioadă de înfometare, ne dădeau într-o zi mîncare pe săturate. Vă închipuiţi ce se întîmpla? Toată lumea făcea colienterită. Ne-a dat în ziua de Paşti, nu mai ştiu cînd a picat, în 1950, macaroane cu slănină. Eu n-am mîncat. Toţi s-au îmbolnăvit.

Şi, ca să ne facă condiţie fizică, eram la Jilava atunci, ne alergau patru ore dimineaţa şi trei ore după-masa în jurul Reduitului. Iar domnu' Maromet şi cu domnu' Ivănică, respectiv comandantu' şi şefu' gardienilor, o bestie nemaipomenită, cu

pari în urmă după noi, să mergem în pas alergător. Te plesnea să mergi în pas alergător şi, dacă mergeai în pas alergător, se înghesuiau unii în alţii şi te pocneau, că de ce te-ai înghesuit...

Stăteam atunci la camera 13 bis cu profesorul universitar de drept Anibal Theodorescu, care fusese primar la Primăria de albastru şi-l avusese pe Maromet portar. Şi intră voios ţiganu' într-o zi pînă în mijlocul camerei şi cu nişte ochi fioroşi p-ăla, zice: cu boşorogu' ăsta ce-i aicea? Trageţi-i un glonţ, că-l plătesc eu, pasămite era spiritual dumnealui! Şi la această condiţie fizică pe care ne-o făceau ei în juru' Reduitului am păţit o poznă. Cum eram dezbrăcat şi slab şi prăpădit, începuse şi un viscol, am făcut pleurezie, apă la plămînu' drept pînă sus. Toată noaptea am fript. Bietu' tata era lîngă mine, tot punea mîna pe mine toată noaptea. N-am putut să dorm. A doua zi dimineaţă m-a luat Nel Preda, un vecin, şi cu Tică Samoilă, alt vecin, şi m-au dus la infirmerie. Că de la întîi ianuarie pînă la cinci februarie muriseră peste treizeci de inşi în Jilava din cauza „sporturilor" astea... La infirmerie mi-au pus termometru'. Plutonieru' zice — tovarăşu' doctor, are 39 cu 9. Da' doctoru' zice — ia să văd. Era 41 cu 9. Şi m-a oprit. S-au dus ăştia acasă, în cameră, şi i-au spus lui tata şi s-a terminat.

Da' înainte de asta ne zice unu' — care nu are sentinţa pronunţată, să ia scrisoare şi să scrie acasă după efecte. Ne duceau ăştia la canal dezbrăcaţi. Aveam voie *trei-trei-trei*, aşa ziceam noi la penitenciar, adică trei cămăşi, trei izmene, trei ciorapi, trei batiste, trei prosoape. Tata zice — mă, ce să facem noi? Aveam sentinţele pronunţate. Şi tot el zice — scrie tu, dacă om avea noroc şi vine pachetu', le împărţim.

Am stat la infirmerie. Nu puteam să mă mişc, pentru că eram plin cu apă între coastă şi pleură. Lichid pînă sus. Dacă mişcam o mînă mă sufocam. Şi aşa am stat pînă la 17 februarie. Între timp a venit acolo doctoru' cu o comisie şi cu nişte liste. Să vezi, dacă are Dumnezeu grijă de tine, scapi de două lucruri deodată. Eu am scăpat acum de două lucruri: de întoarcerea la Piteşti, unde, ca student, intram în mîinile lui Ţurcanu, şi de canal. Vine doctoru' şi întreabă — cu ăsta ce-i? Tot aşa, tovarăşe doctor, zice sanitaru'. Mă, tu ai fost bolnav de plămîni? Cînd să spun eu că nu am fost, domnule, io-s de la munte, sînt sănătos tun, îl întreabă un ofiţer ceva şi doctoru' bineînţeles că m-a lăsat pe mine şi s-a întors spre ofiţer. Un vecin îmi spune atunci — spune-i, mă, că ai fost bolnav de plămîni. Fă ce-ţi spun! O voce de lîngă mine, un bolnav de lîngă mine. Era inginerul Alexandru Georgescu, asistentul lui Dorin Pavel, celebru' profesor de hidraulică. Hai zi, mă! Domnu' doctor, sînt bolnav de tebece la plămînu' drept. Doctoru' stă aşa, se scarpină oleacă şi zice: trece-l şi p-ăsta pe lista aia. Ce listă era? Erau în jurul meu 23 de deţinuţi politici tebecişti, verificaţi la Penitenciaru' Văcăreşti, cu raze, cu acte în regulă. Erau de trimes la Tîrgu-Ocna.

Aşa că pe 17 februarie 1951 am fost luat cu pătura, dus la autodubă, transportat la vagonul-dubă care era pă la Bucureşti-Triaj şi dus la Tîrgu-Ocna. Dar, înainte să urc în dubă, vine un plutonier — care-i Drăgoi, mă? Ăsta-i, dom' plutonier-major. Păi să vie să-i dau, are pachet. Dom' plutonier, nu poate, uitaţi-l! Omu' lu' Dumnezeu a fost plutonieru' ăla, că mi-a dat pachetu' nedesfăcut. Dacă-l prindeau, cred că-l beleau ăia.

Şi atîţia eram de mulţi şi de amestecaţi cu hoţi, cu deţinuţi de drept comun... Vagonul-dubă are aşa, o sală mare cu nişte bănci şi cu o singură gaură de veceu. În altă parte un coridor mititel care e în faţa cîtorva celule şi, aparte, personalul de supraveghere. Atîţia eram că ne-a aşezat ca pe lemne, unu' lîngă altu', unu' lîngă altu'. Treci mai încolo, treci mai încolo! Eu, care nu puteam să stau în picioare, n-am căzut, nu puteai să cazi jos, n-aveai cum. Şi cînd a mai şi cuplat vagonul la tren, cînd a făcut legătura şi după ce a dat şi drumul la încălzire, curgea apa pă mine. Cînd am ajuns la Tîrgu-Ocna, puteam să respir!!! Şi puteam să stau în picioare, vă daţi seama?

Am stat în carantină două săptămîni. Acum respiram binişor, aveam eu temperatură 38 cu 5, dar era altă viaţă. În sfîrşit, m-a dus la raze. Cînd ne-a dus la raze, o doctoriţă, care va trebui să rămînă pe veci în istoria României, doctoriţa Margareta Danielescu, mult bine a făcut acolo, foarte mult bine, acum e căsătorită la Sibiu... Au găsit-o băieţii şi au adus-o astă-vară la Tîrgu-Ocna, cînd s-a sfinţit troiţa şi le-am făcut slujba de înmormîntare băieţilor care au murit acolo. De măritată o cheamă Pescaru pe doctoriţa noastră. Mă duce la ea şi zice — da' dumneata ce cauţi aici, brie? Doamna doctor, eu am apă la plămînul drept. Da' nu mai ai, brie, ai numai nişte punji. M-a băgat în secţie, acolo la etajul I, la camera 13.

Eram cîte zece inşi în cameră şi în fiecare cameră un informator. Şi băieţii îi ştiau pe fiecare şi nu vorbeau cu ei nici în curte. Aşa că ei se adunau ciotcă în juru' unei pietre acolo şi vorbeau între ei. Am stat doi ani şi jumătate chiar lîngă informatoru' din camera noastră.

Şi temperatură la mine, tot 38 cu 5, 38 cu 5... Nu scădea deloc temperatura. Doctoriţa asta se folosea ca infirmieri de doctori dintre noi. Aveam şi doctori şi studenţi medecinişti din anii mai mari. Era doctoru' Banu pe vremea aia, doctoru' Ghiţulescu. Au murit amîndoi, Dumnezeu să-i ierte. Era Floricel, ftiziolog, trăieşte, da' e degradat complet, Mihai Lungeanu, trăieşte şi el la Iaşi, l-am întîlnit, şi Aristide Lefa din Bucureşti. Şi, bineînţeles, era şi la infirmerie un informator, Formagiu îl chema. Unu' dintre noi, unu' dintre poeţii buni din vremurile noastre, n-a apucat încă să publice, Constantin Aurel Dragodan, Magistrul, cum îi ziceam noi, a făcut de Anul Nou o epigramă. Da' trebuie să ştiţi că doctoru' Banu era ardelean şi pe undeva era din „Oastea Domnului", Ghiţulescu era chirurg şi Floricel instituia pneumotorax pentru tratament. Formagiu dădea informaţii. Şi zice Dragodan: *Doctor Banu în Psaltire, / Ghiţulescu-n bisturiu, / Floricel instituire, / Celălalt in-formagiu.*

Şi s-au consultat ei cu doamna doctoră Danielescu şi au zis: să-l aduceţi la raze, să-i facem raze şi o puncţie. A însemnat ea unde sînt pungile cu un creion dermatograf pă pielea mea şi m-au dus ăia la infirmerie, mi-au băgat un ac între coaste şi au tras, şi, cînd trage, doctoru' Banu zice — îîh, puroi. Eu zic — scoateţi mai repede acu' că leşin... Doctoru' Ghiţulescu folosea mecanoterapia, cînd vedea că omu' leşină. În lipsă de altceva, îi dădea cîteva palme. Zic — poţi să dai, că tot leşin. A scos acu'...

Trei zile am stat eu cu gheara morţii în spinare. M-am gîndit, ei, băiatule, trebuie să te pregăteşti. Că alături de mine, informatoru' cu care am stat

pat lîngă pat doi ani şi jumătate, era student la medicină în anu' I, la Iaşi, a făcut, tot aşa ca mine, o pleurezie şi s-a infectat cu bacili Koch. Singura salvare era să primeşti de acasă streptomicină şi vitamina D2 în soluţie uleioasă, pe care o băgam intrapleural. Cealaltă se făcea injecţii. Dar pentru asta ofiţeru' politic îţi cerea să dai declaraţie că te faci informator şi că-ţi faci reeducarea. La ei nu se zicea informator, zicea *sînt reeducaţi.* Noi eram needucaţi sau prost educaţi, ei erau *reeducaţi...*

Şi mi-am zis, eu treaba asta n-o fac şi m-am gîndit, zic, acuma trebuie să te pregăteşti. Cînd a venit peste două zile doctoriţa la mine, zic — oi fi eu tînăr, da' vă rog frumos spuneţi-mi... Şi ea, vă rog să mă credeţi, a dat să facă un pas înainte să mă mîngîie, da' era cu miliţianu' lîngă ea... Nu te speria, brie, că ai nişte lanţuri de streptocoşi. Şi atunci Floricel, prin spatele ei, zice: *penicilină, penicilină.* Îmi face aşa, semn. Doamnă doctor, zic, poate-mi puteţi da nişte penicilină. Nu ştiu, brie, să vedem. Da' eu am văzut, a venit cu penicilina sub halat, cumpărată de ea în oraş, şi nu eu am fost primu' nici ultimu' căruia i-a făcut un astfel de bine doamna doctor.

Cînd a fost chestia cu reeducarea care a adus-o colonelu' Sepeanu de la Tîrgu-Ocna, doamna doctor Danielescu a fost de două, trei ori la Bucureşti, la Ministeru' Sănătăţii, să-i oprească să facă reeducarea la cei 150 de tebecişti. Şi mi-a adus penicilină, mi-a făcut injecţii, dar nu şi-a făcut efectu' imediat. Am mai rămas o vreme cu 39, 39... Femeia mi-a făcut trei zile şi trei nopţi injecţii şi tot mai aveam temperatură. Şi-am zis, aaa, m-a păcălit doamna doctoră, tot am să mor. Şi într-o seară m-am simţit mai bine...

Cînd venea seara, de pe la patru, băieţii fugeau după termometru, să punem termometru' lui Cornel. Şi 39, 39... Într-o seară mă simt mai bine, ia adu termometru', 37 cu 3. Ura!! A scăzut temperatura. A doua seară, 36 cu 5. Şi gata, am scăpat.

...

Tîrgu-Ocna ne-a fost şi şcoală şi biserică. Şcoală pentru că, într-adevăr, am învăţat pe rupte. Eram foarte mulţi tineri, majoritatea elevi şi studenţi. Şi biserică pentru că, într-adevăr, penitenciarul de la Tîrgu-Ocna a părut oricui a venit acolo o adevărată biserică. Nu ştiu pentru ce avea aeru' şi atmosfera asta. Mai tîrziu mi-am dat seama că centrul, altarul acestei biserici a fost camera 4 a muribunzilor în care trăia, şi nu propriuzis trăia, *ardea* Valeriu Gafencu. Despre el nu se poate vorbi acum, ne-ar trebui săptămîni şi luni, posteritatea poate va pune lucrurile la punct. El şi cu Ianulide şi cu alţii ca ei au răspîndit în închisori rugăciunea lui Isus, practicarea rugăciunii inimii, iertarea, creştinismul în general.

Să mă întorc la şcoală. Am aflat într-o zi că cu ultima dubă a venit de la Iaşi un profesor de filozofie. Pe el, băieţi, să-l exploatăm! Să ne ţină lecţii de filozofie. La Tîrgu-Ocna ne deschidea dimineaţa şi ne închidea seara. Un regim mai deosebit, era un fel de penitenciar-sanatoriu pentru bolnavii de plămîni în primul rînd. E, şi dimineaţă, după ce s-a terminat programu', l-au tras băieţii undeva, la umbra unui gard, şi era şi un liliac acolo... Să le vorbească despre filozofie. Întreb pe unu' — e, ai stat la domnu' Gheorghiu? Da, zice, da' nu mi se pare aşa de grozav, dar mîine să vii şi tu, că vorbeşte despre Kant. Am să viu. Careva, nu ştiu care, i-a spus şi lui Virgil Ionescu — nenea

Virgil, cum îi spuneam noi. El era mai mare decît noi, terminase filozofia şi era înscris la doctorat. Şi a venit şi nea Virgil.

S-a apucat domnu' Gheorghiu să vorbească despre Kant. Dar, să vă spun cinstit, că în jumătate de oră a terminat şi cu opera şi cu bibliografia. O jumătate de oră. Şi are nefericita idee să spună — domnule Virgil Ionescu, aţi fost student la filozofie, dacă vreţi să mai adăugaţi ceva... Şi nea Virgil zice: dacă aveţi răbdarea şi bunătatea să mă ascultaţi, eu aş vrea să vă spun cîteva cuvinte numai despre *Kritik der reinen Vernunft*, pentru cine nu ştie nemţeşte, *Critica raţiunii pure*. Şi a început pe la nouă şi ceva cu *Critica raţiunii pure* şi la unu, cînd a venit hîrdău' cu mîncare, nea Virgil n-o terminase. Din ziua aceea s-au încheiat lecţiile de filozofie ale domnului profesor Gheorghiu de la Iaşi. Era de fapt, săracu', un profesor de liceu care a crezut că-l prinde pe Dumnezeu de picior şi a început cu hau, hau, a trecut la Universitate, fără lucrări, fără nimic, nu ştiu pe cine o fi alungat de acolo...

Nea Petrică Ţuţea, cînd i-am povestit treaba asta, zice, ca o consolare, zice — mă băieţi, n-aţi pierdut mare lucru, chiar dacă e vorba de Kant. Că eu nu dau pe tot Kant, cu toată filozofia lui, nici pe un singur verset din Evanghelie. E, şi un final ca acesta numai Petrică Ţuţea era în stare să facă!

M-a ţinut doamna doctoră doi ani şi jumătate la Tîrgu-Ocna. De la Tîrgu-Ocna nu s-a ieşit pînă-n primăvara lu' '52-'53 decît cu picioarele înainte. C-am avut într-un interval de patru ani 70 de morţi la un efectiv de 150 de inşi. Vă daţi seama că s-a murit acolo, nu glumă! Şi m-a ţinut doamna doctor doi ani şi jumătate la Tîrgu-Ocna,

iar în primăvara lui '53, cînd trebuia să mă trimită la Caransebeş, ştia că am apendicită şi nu mi-a dat drumu' pînă nu m-a operat. Lasă-l p-ăsta, că are o chestie... M-am operat în 13 februarie 1953 şi în septembrie mi-a dat drumu' şi am plecat la Caransebeş. De acolo v-am povestit cum m-au dus la Piteşti să mă facă informator.

...

Şi tatăl meu, după ce ne-am despărţit, cînd m-au dus pe mine la infirmerie, a mai stat puţin şi l-au dus la Gherla. De la Gherla l-au dus la Canal şi nu l-au oprit la Poarta Albă, deşi avea numai cinci ani condamnare. Pentru că era preot, l-au dus la Marea Neagră şi l-au băgat în celebra brigadă de preoţi. Nu mai ştiu ce a făcut acolo. Am lucrat pe-acolo şi eu, mai tîrziu.

În '59, pe traseul Canalului, eram perforator, spărgeam piatră. Şi cineva zice, lucra cu un preot, părinte, să-l chemăm pe domnu' Drăgoi să ne dea o gaură la bolovanu' ăsta, că nu-l putem sparge. Şi băgăm dornu', şi cînd om da cu barosu în dorn, crapă. Cum i-ai zis? Drăgoi. Care Drăgoi? Păi băiatu' ăla mustăcios, care-i cu perforatoru'. Vine la mine. Am uitat cum îl chema pe părinte. Zice — sînt preotu'... Plecăciune, părinte. Dumneata eşti băiat de preot? Da. Te cheamă Cornel? Da. Şi a început bietu' să plîngă. Da' ce-i părinte, de ce plîngi? Zice — tot în locu' ăsta am lucrat cu tatăl dumitale în '52, '53 ş-acuma m-a adus Dumnezeu să lucrez cu dumneata... Şi s-a terminat Canalu'. Tata a fost dus înapoi la Gherla şi în '55, cînd s-a terminat, i-a dat drumu'. Da' nu i-a dat parohie, a stat aşa, să fie ajutor, l-au mai dus pe la nu ştiu ce mînăstire să-l mai şcolească... În '58 i-a prins pe băieţi la Poienărei şi în urmă, la cîtva timp, l-au

luat şi pă el. Da' motivul principal pentru care l-au luat şi pă el şi l-au condamnat la moarte a fost că nu a vrut să le dea muntele. Dar despre asta v-am mai povestit. Că mama zicea — Ionele, dă-le Ulmu să scăpăm. Nu scapi de ăştia, cum să le dau, măi nevastă, fac întovărăşire şi nenorocesc oamenii... Tata n-a vrut. Şi, se pare, n-a fost executat. Se pare că a fost deportat în Insula Şerpilor şi de acolo prin Siberia. Oricum, mama a primit certificatu' ăla galben de deces.

Sfîrşitul Haiducilor

Ei, şi cum au ajuns ei la stînca din Poienărei... Au descoperit acolo oleacă de grotă, au mai mărit-o, au făcut ceva din ea. Acolo s-a născut doamna Voicu, care atunci cînd i-a prins avea doi ani şi ceva. Ei şedeau acolo, iar mai ieşeau din zonă. Arsenescu a rezistat atîi acolo pentru că n-a ieşit. Că, dacă nu-l turna ăla, poate că apuca şi el zilele noastre. Ei au mai ieşit, au mai venit prin sat, au venit noaptea la părintele Constantinescu...

În Poienărei părintele Constantinescu era titular, tata a fost titular aicea, iar cînd a fost tata în prima arestare a venit părintele Andreescu care, din întîmplare, era tot din Poienărei. Deci el în Nucşoara şi Constantinescu în Poienărei. Foarte mult au ajutat ei, multă lume, şi pă Vîlsan şi pă la Domneşti.

* * *

Fac o paranteză, pentru că există nişte puncte întunecate despre care aş vrea să vorbesc. Ca să nu fie exploatate de alţii. Am văzut într-o fiţuică

murdară un articol cum nu mi-am putut închipui că se poate scrie despre suferința noastră. Era semnat de octogenaru' Costică Nicolescu și în Nucșoara nu există un astfel de octogenar. Pur și simplu nu există! Și sînt acolo atinse tot felu' de treburi. Așa că este corect să se știe că Maria Plop a fost o basarabeancă, un copil, care a venit la Nucșoara cînd cu refugiații din Basarabia. A venit cu un învățător din satul ei, da' învățătorul a plecat. Ea a rămas un timp la familia Chelu și, cînd s-a făcut mai mare, a trecut slujnică în casa învățătorului Arnăuțoiu Iancu, care n-a fost moșier cum se spune, a cumpărat numai casa boierului Iorgulescu. Nu era moșier deloc. Cînd a venit Arsenescu la Nucșoara, știa și ea de ei și a plecat cu ei în munte. Nimic de comentat.

Alt punct mai întunecat, așa, este despre celebrul dezertor de la Nucșoara, Ion Chircă. A fost foarte util pentru organizația noastră, pentru că el cunoștea nu locurile, ci copac de copac, piatră de piatră și pîrîu cu pîrîu toți munții Făgăraș. Dar este știut că în toamna tîrzie a lui '49 Ion Chircă a luat legătura cu securitatea, respectiv cu maioru' Marin. Știu că l-a dus fratele lui, Gel. L-a perchiziționat pe Marin și l-a dus la Ion Chircă, undeva în pădure. Așa se explică faptul că, deși Benone Milea, omu' securității, se predase, securitatea totuși a știut că Arsenescu se întîlnește în satul Bughea de sus cu niște ofițeri în casa unei bătrîne. Ei, și atunci Arsenescu a zis — mai e cineva care ciripește, cum ziceam noi. Așa se explică, cred eu, faptul că Ion Chircă a fost descoperit într-o zi împușcat pe undeva, prin pădure. Probabil executat de băieți.

Ar mai fi o problemă. Nu știu, eu personal nu știu, dar cred că e neelucidată, n-am ajuns la un

izvor sigur... Moartea prietenului meu Ionel Marinescu. El ar fi luptat pînă la ultima suflare. El nu voia să fie un fugar, voia să fie un luptător pînă la ultimu' cartuş.

Şi ce-au mai făcut băieţii noştri... Odată, un consătean de-al nostru, Darie Banu, a luat din casa lui Arnăuţoiu, de pe perete, tabloul fostului locotenent de cavalerie Neluţ Arnăuţoiu, băiatul cel mare, mort în Crimeea, căpitan post-mortem, l-a trîntit pe jos şi a jucat cu picioarele pe el. Se mai ştia despre el şi faptul că este informator şi, pentru a mai potoli şi furia securităţii şi a scădea ajutorul pe care cei mai slabi de înger îl dădeau, băieţii au hotărît să recurgă şi ei la nişte procedee de mînă forte şi să-l împuşte pe Darie Banu şi pe unu', Ion Băncescu.

Despre Darie Banu iar trebuie să fiu cinstit şi să vă spun că, mie personal, mi-a părut rău că l-au împuşcat. Eu ştiu cum venea el la tata noaptea, deşi era informator, şi îi spunea lui tata — uite, părinte, uite ce-am auzit de la ăştia, uite ce vor să facă... De asemenea, un consătean, un prieten şi vecin al meu, Ion Preda, ţăran, care fusese în tinereţe prieten cu Darie Banu, mi-a spus că ăsta a venit şi i-a spus — măi vecine, să nu mai vorbeşti către mine nimic rău de securitate, partid şi astea, că sînt informator.

Despre Ion Băncescu nu pot să spun, că nu prea am bune de spus. Oricum, nu l-au omorît. A murit mult după şi *de mortuis nihil nisi bene*. Cam astea ar fi punctele întunecate care trebuie să se ştie. Să nu se spună despre noi că *uite, ăştia au ştiut numai să se laude...*

* * *

Ei bine, acum i-a prins. Versiunea cea mai plauzibilă este că a fost aicea mai jos, la Corşiori,

un boieraş, Vică Poienăreanu, care a avut un băiat, Grigoriţă, şi băiatul ăsta i-a ajutat mult pe băieţii noştri. Dar în momentul cînd securitatea a fost sigură că Griguţă ştie ceva de ei şi că i-a ajutat, a făcut presiuni asupra lui şi se pare că a cedat, pînă la urmă. Nu s-a supărat nimeni pă el, deşi se pare că el le-ar fi dat băutura aia cu narcotice ca să-i prindă. Ş-atunci a fost uşor să-i înconjoare acolo, la stînă. Cu Toma s-au luptat, Petrică a reuşit să fugă, dar, turmentat, cînd a trecut prin Rîul Doamnei şi-a udat pistolul. L-au prins cu cîinii. Nici n-a putut să tragă. Că era simplu: dacă mergea pistolul, împuşca cîinele şi gata.

Tomiţă se pare că a fost rănit în luptă şi, pînă să-l prindă pe Petrică, l-au dus la stîncă şi el a strigat la Tică Jubleanu şi la Maria că gata, i-a prins. Maria cu fata a coborît, dar Tică a rămas şi a tras în ăştia de afară. El a vrut mai întîi pe Petrică să-l împuşte, cred. El n-a ştiut ce s-a întîmplat, cum au căzut ei. Ce-a zis — ăştia s-au predat şi mă ia viu şi pă mine. Şi acest ţăran cred că i-a bătut puţin pe toţi la fund; ca să nu bage pă nimeni şi ca să nu aibă necazuri, şi-a păstrat pentru el ultimul cartuş...

Ş-ăştia, securiştii, s-au pupat, unu' s-a legat cu frînghie şi i-a dat drumul de sus, că Tică tăiase scara de frînghie. Şi înainte să se dea pe frînghie în jos s-au pupat, hai, coboară, eşti erou. Intră peste ăla în grotă şi-l găseşte mort acolo. Însă nenorocirea, v-am spus... au găsit şi caietul. Da! Păi, de exemplu, s-au întîlnit cu un băiat în munte şi ăla n-avea ce să le dea. O ţigară ai? Avea şase ţigări într-un pachet. Şase ani i-au dat.

Nu spun că ăştia aveau un stas pentru cîntece naţionale, cinci ani pentru *Hora Unirii* şi zece pentru *Deşteaptă-te române*.

Eu, cînd i-a prins, eram în domiciliu obligatoriu. M-au trimis exact o lună acasă şi pe urmă am avut noroc... Noroc? Eu ştiu dacă a fost noroc? Deci mi-au dat drumul acasă, m-am dus pă la Domneşti, la neamuri, m-am dus la Vîlsăneşti la neamuri, m-am dus la Curtea de Argeş. Mi-am scos buletin de identitate, mi-am scos livretul militar de soldat neinstruit.

Am venit în Nucşoara într-o vineri şi duminică m-am dus la biserică. Eu am cîntat la biserică de la 12 ani singur la strană, am citit şi *Apostolul*, de fapt eram seminarist. În '38 am intrat la Seminar în Argeş. Şi părintele Andreescu, cînd eu am intrat la Seminar, el ieşea. Ne cunoşteam de mult, eram prieteni. Cînd s-a terminat slujba, în loc să ţină o predică despre Evanghelia din ziua respectivă, mi-a urat bun sosit în biserică, deşi ştia că e cu musca pe căciulă. M-am mirat eu şi am zis dascălului — ce-i, bre, aşa puţină lume? Zice — acuma au venit mulţi, că au ştiut că veniţi dumneavoastră, nu mai veneau nici atîţi, nu mai e ce-a fost.

Părintele Andreescu îmi urează bun sosit şi eu n-am de lucru, mă mînca limba, i-am răspuns... Nu mai ştiu ce i-am răspuns atunci, dar ştiu că biserica plîngea toată în hohote. Că eu am spus aşa, pă scurt, că h-am nici un necaz, îi iert pe cei care mi-au făcut rău şi că mulţumesc celor care au ajutat-o pe mama în anii ăştia de mizerie şi care s-a mai gîndit la mine şi nu mai ştiu ce... Mulţumesc celor care, măcar o dată, şi-au adus aminte de mine şi au zis — Doamne, dă-i sănătate şi adu-l acasă...

S-a dus vestea despre răspunsul meu. Ştia Tică Samoilă din Brăila, nu ştiu cine boala îi spusese,

şi au zis ăia — ăsta-i un bandit care răscoleşte Nucşoara, ia hai să-l ducem în domiciliu obligatoriu. Şi, exact cînd s-a împlinit o lună (la 14 noiembrie mi-au dat drumu'), la 14 decembrie, am ajuns în Bărăgan, într-un sat pustiu unde cîntau cucuveile şi ziua-n amiaza mare.

Fuseseră opt sute de case locuite cîndva de cei dislocaţi din zona întîia de frontieră cu Tito. Nu mai erau acum decît cîteva case locuite, două familii de nemţi, două familii de unguri, două de sîrbi, vreo douăzeci de familii de basarabeni. Acolo, în domiciliu obligatoriu, aveam următoarele drepturi: obligaţia întîia să mergem la muncă — şi ne duceau la cinci kilometri depărtare de îţi rupeai picioarele —, să ne prezentăm sîmbăta la postul de miliţie, la ora nouă seara să fim acasă şi să nu ne îndepărtăm de o rază de 15 kilometri. Călăraşiul era la 14 kilometri, dar, fiind oraş, nu puteam să ne ducem decît cu învoirea şefului de post.

M-a băgat într-o casă pustie cu un pat făcut cu patru ţăruşi bătuţi în pămînt, cu nişte scînduri şi nişte paie pe ele. Noroc că mie îmi spusese la plecare unde mă duce şi îmi luasem ceva de-nvelit şi de îmbrăcat şi de mîncat de acasă. Că pe alţii îi aduseseră fără să le spună nimic. Era acolo un învăţător din Poienărei, Gheorghe Popescu, Dumnezeu să-l ierte, l-au condamnat şi pă ăsta la moarte... Mai făcuse şase ani înainte şi scăpase şi l-au condamnat la domiciliu obligatoriu. Şi el primise din Poienărei o scrisoare într-un pachet, unde i-au spus ce se întîmplase. Nu mi-a spus direct, zice — n-ai primit nici o veste de-acasă? Nu mai ştii nimic? Nu mai ştiu. Eram liniştit. El şi-a dat seama că nu ştiu. Da' eu am văzut că, după ce a primit pachetul, săracu', era necăjit. Într-o zi a venit securitatea, mi-a lăsat tot în primire şi el dus a fost.

Din toţi cîţi au fost notaţi au făcut mai multe loturi. Cum mai făceau dosarul la cîţiva, îi trimiteau la Tribunal. Ăştia din primul lot au fost optisprăzece, între care şi trei preoţi. Da' eu, atunci, eram în domiciliu obligatoriu şi n-am ştiut. Au fost prinşi aşa Toma Arnăuţoiu, Petre Arnăuţoiu, Titu Jubleanu, care a fost prins şi condamnat la 15 ani de puşcărie şi acum l-au rejudecat şi l-au condamnat la moarte, Benone Milea, tot aşa cei trei preoţi. Asta însemnează şapte. Maria Plop n-a fost condamnată la moarte. Şi au mai fost de pe la Brădet, de la Brăduleţ, Tomeci. Baciul ăla care i-a ajutat foarte mult, Sorescu... Optisprăzece au fost. Executaţi.

Arsenescu a fost executat şi el în '61. Arestat în '59 şi abia după doi ani de anchetă l-au terminat şi pă el. Vedeţi, condamnările pe care le dădea Tribunalul erau cu anii. Ministerul de Interne, prin simple decizii, ca să nu sune urît, nu mai dădea ani, dădea luni.

Aici în Olaru îi adusese pe dislocaţii din Banat în '50. Le-a spus că au case, că au tot, să-şi ia mobilă, şi i-au pus să stea în grîu. Era înainte de Rusalii, nici nu era secerat grîul. Şi le-a măsurat la fiecare cîte 2 500 de metri pătraţi, au trasat străzi, şosele, geometric, frumos, le-a bătut ţăruşi, le-a adus cîte două uşi şi două ferestre, nişte căpriori şi le-a zis — faceţi chirpici, aveţi paie de la fermă, uite uşi, uite fereşti, căpriori, aveţi căruţe, faceţi-vă case! Şi aşa s-au făcut în satul ăla 800 de case. Comună cu primar, cu şef de post, în toată regula. În 1955, cînd s-a împăcat Tito cu ruşii, le-a dat drumu'...

Neamţului meu, domnu' Eduard Schlier, cu care am avut eu relaţii mai strînse şi de la care am învăţat multe, i se ridicaseră restricţiile, dar în

casa lui de acasă era acum ferma din Teremia. Mare crescătorie de porci. Pentru că el plecase lăsînd în urma lui patru-cinci sute de porci. Şi zicea — Kórnel, aşa prostie mare pe capu' meu, a spus că avem case, că avem tot şi am luat cai şi am luat vaca şi am luat plug şi plugu' de scos sfecla şi prăşitor şi am făcut şi o ladă mare să iau un porc de două sute de kile şi au zis — haide, haide repede, pleacă trenu', haide, haide şi am uitat porcu', Kórnel! Şi am muncat toată iarna cu baba slanina de cartofi... Era spiritual şi frumos la şaizeci de ani. El avea cinci clase primare şi nemţoaica era absolventă de liceu înainte de primul război mondial. După ce a plimbat-o o mătuşă prin toată Europa, ea i-a zis: dacă nu mă mărit cu Edi, eu mă spînzur. Şi au măritat-o cu Edi. Şi ştia neamţu' cît zece ingineri... sînt multe de povestit. Îmi zicea — Kórnel, tu eşti neamţ. Io întrebat la tine dacă place sapa şi-ai spus că nu place. Atunci eu ştiut că tu eşti neamţ. Că la neamţu', dacă nu este motor, măcar să fie cal. Pe neamţ l-am lăsat acolo...

Pentru că spuneam de „luni", să ne întoarcem la luni. Mi-au dat la început douăsprezece luni de domiciliu obligatoriu. Şi am făcut din decembrie '56 pînă în decembrie '57. Da' tot nu-i prinsese pe băieţi. Şi atunci mai mi-au dat douăsprezece luni, pînă în decembrie '58. Îi prinsese, da' eu între timp pătisem figura cu domnu' colonel. Şi mă cheamă la securitate la Călăraşi.

Era perioada în care ăştia vreau să rezolve problema foştilor poliţişti din poliţia veche, de care s-au folosit cît s-au folosit, cît au avut nevoie, şi pe urmă le-au dat un picior într-un loc. Pă ăia mai indezirabili i-au dus la Făgăraş. Da' corb la corb nu-şi scoate ochii, nu i-a băgat cu noi la

închisoare, i-a dus la Făgăraş şi i-a ţinut cu pachet şi scrisori. Deci asta era în '56, '57. Şi, ca să termine problema, le-au făcut un simulacru de judecată şi le-a dat la fiecare cam cît făcuse deja şi le-a dat drumu'. Şi vîrfurile pe care le aveau ei în vedere, pe ăştia i-au dus în domiciliu obligatoriu.

În toamna lui '58 însă, au dat cu plasa în toate satele din Bărăgan cu domiciliu obligatoriu şi au luat pe foştii deţinuţi politici cu dosar de legionar. Într-o noapte, că ei aşa lucrau... Asta îmi aduce aminte că cea mai celebră noapte a securităţii a fost 14 spre 15 mai 1948, cînd au arestat pe toţi elevii şi studenţii care erau în evidenţa lor ca legionari. Într-o noapte! Făcut, nefăcut ceva, nu conta. Pentru activitate legionară se dădeau 25 de ani de muncă silnică. Într-o noapte i-au luat pe toţi.

În satul Olaru, unde eram eu, erau douăşpatru. Într-o noapte i-au luat pe toţi, şi acum. În afară de basarabeni, am rămas numai eu şi cu un croitor din Dobrogea. Vine ăla speriat la mine — dom' Cornel, nu te-a luat? Cine să mă ia, domne? Securitatea! Cînd? Az' noapte. Pă cine a luat? Păi i-a luat pă toţi, numai noi doi mai sîntem. Cu ce-ai fost tu? De ce ai fost închis? Păi... cu partizanii noştri din munţii Măcinului. Ei, zic, şi eu sînt cu partizanii din munţii Făgăraş, să fii sănătos, de aia nu ne-a luat!

Pe legionari i-a dus la Nouă Culme. O carieră de piatră pe traseul Canalului. Era numai stîncă, stîncă şi oleacă de pămînt deasupra. Perete de stîncă de treizeci de metri, numai stîncă. Şi spun eu, Oţetea îl chema pe croitor, d-aia nu ne-a luat, că sîntem cu partizanii...

Şi au venit pe urmă poliţiştii ăia şi mă cheamă la securitate la Călăraşi. Zice — dumneata eşti tînăr, vezi că pe dumneata nu te-am arestat, te-am lăsat

acolo, că dumneata sper că te-ai reabilitat, cutare şi cutare... Acum au venit banditii ăştia de poliţişti care au făcut nişte escrocherii, care ştii, prindeau hoţii, îi băgau prin faţă şi îi scoteau prin spate, dumneata să mai tragi cu urechea, să ne mai spui, să ne mai spui ce fac banditii ăştia acolo. Zic — domnule căpitan, eu am mai păţit de două ori figura asta, domnule, în '49 cînd am fost arestat şi mi-a spus procurorul că n-am vrut să-i spun pe Arsenescu şi pe banda lui, în '56, la Piteşti, tot aşa, nu ne-am înţeles din preţ... Păi, nici cu mine nu vrei să te înţelegi? Păi, dacă am apucat-o aşa, prost aş fi să fac eu acum treaba asta. Că, i-am spus colonelului de la Piteşti, în '56, domnule colonel, acum aţi aflat c-am fost băiat bun? De ce n-aţi aflat acu' şapte ani? Să nu-mi pierd nici sănătatea, nici tinereţea, nici cariera prin închisori... Şi căpitanul mi-a spus, păi, zice, o să te duci după ăia. Mă duc, domnule căpitan, şi-aşa sîntem prieteni...

Şi s-a ţinut prostu' de promisiune.

Da' înainte să vă mai spun o trăznaie. În '50, în satul Olaru, dacă erau două familii înrudite, şi-au făcut o casă comună, o casă dublă cu aceleaşi materiale. Să spunem că erau bătrînii sau fiica sau fecioru'. Era casa aşa, mai lungă. Şi noi, banditii, dintr-o casă din asta dublă, am desfiinţat pereţii, am pus nişte stîlpi susţinători, că erau ingineri printre noi, şi am făcut o capelă, o bisericuţă. Am căutat prin satele vecine nişte foste catapetesme de la biserici mai vechi, renovate, ce-am găsit pe-acolo. Am făcut cum am putut.

Trebuie să vă spun că de la 19 decembrie pînă la Crăciun, deci în cîteva zile, am făcut cu basarabenii un cor mixt pe patru voci. Era şi un preot basarabean, Alexandru Dandeş, şi mai era un

cîntăreţ basarabean. Că basarabenii ăştia au moştenit de la ruşi, fac un cor cît ai zice peşte. Eu făceam cu o parte, părintele cu altă parte şi pînă la urmă a ieşit pe patru voci. Erau şi dintre ai noştri, deţinuţi, mai pe la tenori, mai pe la başi. Fetele basarabence soprane şi altiste, şi gata corul!

Cînd au văzut basarabenii, din ziua întîi de Crăciun şi pînă la Sfîntu' Ion n-am mai ajuns acasă la mine. N-o să uit niciodată cum s-au purtat cu noi, în general, şi cu mine în special. Mîncam şi am şi dormit pe la ei tot timpul ăsta, de la Crăciun la Sfîntu' Ion. Îi auzeam, băi Alioşa, zicea unu', lasă-l la mine, mă, şi la tine vine mîine seară. Stăteam o zi pe la fiecare. A doua zi mă duceam la altu'. Băi Mişa, dă-mi-l! Băi Fanase...

Ei veneau tot din Banat, din zona de frontieră. Şi lor li se ridicaseră restricţiile din '55, dar fără permisiunea să se întoarcă în Banat, să se ducă în oricare altă parte. Da' ei, pentru că făcuseră rost de parale aici, că lucrau pe la fermă şi le dăduseră şi cîte un hectar de familie, nu mai plecau. Cultivau ceapă, arpagic. Acum sînt toţi, ciotcă, în jurul Bucureştiului, au cumpărat oleacă de teren şi şi-au făcut case.

Şi — lasă, bă, că vine mîine la tine. Păi mîine s-au terminat sărbătorile! Ce, mă, mîine-i a patra... Şi a fost şi a şaptea şi a paişpea, pînă la Sfîntu' Ion. M-a mai controlat şeful pe acasă, că trebuia să fim la nouă seara, şi nu m-a găsit. Mi-a mai zis el — domnu' Drăgoi, nu prea stai pe acasă... Păi am stat la basarabeni, nu m-au lăsat. Nu ştiu cît a fost şeful de cumsecade, da' ştiu că nu ne-a pîrît în problema cu biserica, că nu ne-a pomenit la nici unu'. S-ar putea şi pentru că fostul şef de post care era atunci în Nucşoara şi m-a

dus la domiciliu obligatoriu, plutonierul Cristian, i-a promis lui tata că mă duce el personal, că nu mă lasă dus din post în post. M-a dus la Bucureşti. Acolo am dormit la un frate al mamei împreună cu plutonierul, şi plutonierul a fost coleg de şcoală de subofiţeri cu şeful de post de acolo, din Olaru. I-o fi spus ceva ăla, vezi să nu-i faci mizerii lui ăsta. Într-adevăr, nu mi-a făcut.

În 22 februarie 1959, era duminică, se desfiinţase corul cînd plecaseră bărbaţii la Nouă Culme. Eu am cîntat în strană şi preotu', săracu', îi murise preoteasa şi era văduv, cînd m-am dus la miruit, zice — să nu pleci, aşteaptă-mă că vin şi eu, că ne-a invitat Fanase la masă. Ei, basarabenii, aveau grijă în fiecare duminică şi chiar peste săptămînă să ne cheme la masă. Ştiau că sîntem orfani amîndoi, şi eu şi popa.

Observ că la uşa bisericii era o fată care nu pleca, aştepta acolo. În timpul din urmă, ce-mi trăznise prin cap, aveam treizeci şi ceva de ani, zic, să mă însor. Erau fete de basarabeni şi făcusem eu o listă, le ierarhizasem, cît mă pricepeam. Fata asta era a doua pe listă. Ludmila o chema, Mila. Şi aştepta la uşă. Dar vă rog să mă credeţi că nu exagerez o iotă. Domnu' Drăgoi, vreau să vă spun ceva. Spune. Domnu' Drăgoi, dar vă rog frumos să nu credeţi că m-am gîndit eu la ceva. Hai, fată, spune! Am visat az' noapte că a venit o grupă de-aia mică cu un căpitan de securitate şi v-a luat. Eu zic — păi aşa are să fie! Şi ea începe să plîngă. I-am spus — uite, pentru că acum, foarte probabil, ne despărţim, hai să dăm cărţile pe faţă. Tu mă iubeşti pe mine, aşa-i? Aşa-i. Zic — uite, domnii ăştia au obiceiul să facă planuri de bătaie noaptea. Şi probabil că az' noapte cineva a spus cuiva, tovarăşe căpitan, te duci la Olaru şi iei pă

banditu' ăla şi dai cu el la Nouă Culme. Păi, zice ea... Uite, datorită afecţiunii pe care mi-o porţi, ai fost pe lungimea lor de undă, asta mă paşte şi aşa o să fie.

Luni dimineaţa mă duc cu bicicleta în capul celălalt al satului la un poliţist din Piteşti care avea nevastă farmacistă şi, cînd venise ăsta de la închisoare, ea îi trimesese o traistă de medicamente. Avea multe injecţii şi îi făceam injecţii. Mă simpatiza moşneagu'. Zice — domnu' Drăgoi, să urmărim o chestie, domne, am visat az' noapte că am trecut pe strada asta (vă spuneam că totul era geometric, da' noi îi ziceam stradă, că era ca o linie de pămînt, da' cu şanţuri, frumoasă), am trecut pe stradă şi am întrebat pe vecin, că ţi-am văzut casa dărăpănată, da' ce s-a întîmplat aici? Zice — păi, dacă l-a arestat pe domnu' Drăgoi, s-a dărăpănat casa. Zic — nu trebuie să mai urmăreşti, o să mă aresteze.

Şi marţi, la douăsprezece... nu era locotenent, nici locotenent-major, era căpitan, cum a visat fata, şi cu o dubă pe care scria *Banca Naţională a Republicii Populare Romîne*. A venit şi m-a umflat. Am trecut numai prin securitatea de la Călăraşi, ăla zice — vezi? Păi ce să mai văd acum, am văzut... Şi m-a dus la securitatea capitalei, la Uranus. Acolo am văzut eu, în februarie 1959, ploşniţe şi păduchi. *Ploşniţe şi păduchi.*

Şi, după cîtva timp, zice, la ce să mai ancheteze ăştia la mine, m-au ţinut ce m-au ţinut şi m-au dus la Jilava. M-au dus la Jilava şi m-am lămurit că acolo erau d-ăia care trebuiau să meargă la Nouă Culme. Şi am plecat cu ei. Pă la începutul lui martie am plecat cu o dubă care ne-a dus la Nouă Culme. S-a terminat cu domiciliu' forţat. A început — prin decizia 14 857 din cutare, cu-

tare, a Ministerului de Interne, se fixează loc de muncă la Colonia Nouă Culme pe timp de treizeci şi şase de luni... Altă decizie a Ministerului de Interne. Am trăit din '56 numai prin decizii ale Ministerului de Interne.

Stuful şi preţul libertăţii

Şi m-a dus la Nouă Culme, şi mergeam vreo cinci kilometri de la colonie pînă la locul de muncă, unde era un canion d-ăla, american, la treizeci dă metri în pămînt, băgat în pămînt, că era perforat din toate părţile. Şi cînd încingea soarele ăla de vară din Dobrogea în pereţii ăia de stîncă, mureai. Şi ne aducea apă în nişte bote de lemn, aşa, cu secţiune eliptică. Le urcau pe locomotivă, o locomotivă micuţă, care lua vagonetul de piatră.

Era într-o zi călduroasă şi aşteptam să vie botele de lemn, două bote de apă, cu locomotiva. Şi vine locomotiva şi mecanicul zice: băi, am uitat! Şi eu strig — băi, frate, adu-ne apă! Adă apă că murim de sete! Mamă, ce bătaie am mîncat... Cum să îndrăznesc eu să zic *frate* tovarăşului mecanic de locomotivă?! Tovarăşe plutonier! Cum să îndrăznesc eu să-i spun tovarăşului plutonier *băi frate*... Da' eu am zis aşa, cu năduf, ca omul căruia îi e sete. Şi mi-a dat tîmpitu' ăla după cap şi eu mă cam blegisem, aşa, mă pleoştisem, şi seara mă duceau băieţii pă sub subţiori şi din cauza mea mergea coloana încet. Şi mai vine un alt idiot c-un par pă la spate, nici nu l-am văzut, şi mi-a dat iar una după cap. Mi-a spus un doctor, cică, sînt numai manifestări parkinsoniene ce ai, nu e parkinson. A pipăit aici pe la cap şi a zis: asta nu

trebuia să fie, fundătura asta. Probabil că l-a impresionat pe altu', care a zis — lasă-l, mă, ce dracu', tu nu vezi că-i aproape mort?

Şi am stat aici, la Nouă Culme, pînă în 10 octombrie. În 10 octombrie ne-a dus la Periprava. Ah, ce senzaţie tîmpită! Ne-a suit în nişte vagoane de marfă şi ne-a dus pînă la Tulcea. De la Tulcea, pe o noapte neagră, neagră şi ploioasă, ne-a băgat în burta unui şlep. Şi pă Chilia la vale! Cea mai tîmpită senzaţie. Măi fraţilor, ne duce pe lîngă ruşi acum... Ştiam că sîntem la 12 kilometri de mare şi vizavi de ruşi.

Şi am făcut de toate. Întîi am cules floarea-soarelui şi porumb...

Plecase de aici un eşalon la 10 septembrie şi ăştia, într-o lună, se aranjaseră, erau rumeiori, erau mai îngrăşaţi oleacă, mîncaseră floarea-soarelui şi se dreseseră băieţii. Lasă că vă faceţi şi voi! Nu prea mai era floarea-soarelui, da' totuşi mai găseam cîte o pălărie. Mîncam tare şi cu poftă. După ce s-a terminat floarea-soarelui, mîncam miezul bobului de porumb. Nu partea tare, numa' aia dinspre ştiulete, dinspre cocean, unde era germenele. Ne-am dres bine. La 10 decembrie ne-am suit pe şlep şi-am plecat la stuf. Şi aşa făceam, prăşit şi stuf. Bineînţeles că era ferma Ministerului de Interne şi n-am primit nici un fel de reducere de pedeapsă, nici plată, nici nimic. Dreptul comun avea pachet şi ţigări şi vorbitor şi reducere de pedeapsă şi plată. Noi n-am avut nimic.

Şi mi-a dat treizeci şi şase de luni... Mi-era groază de murit în Deltă. Cînd am văzut ce făceau ăia cu morţii: îi înfăşura în nişte stuf, îi lega cu o sîrmă şi-i băga într-o groapă în care era deja ceva apă, pentru că acolo, cum sapi oleacă, apa a ieşit. Da' recoltă n-am văzut nicăieri ca acolo. Cu

pămîntul bun din Deltă, numai aluviuni, apa de la rădăcină şi soarele, se făceau nişte pălării la floarea-soarelui cît roata carului. Şi la porumb foarte mulţi ştiuleţi treceau de treizeci de centimetri. Ieşeau aşa, cîte zece centimetri şi mai mult, afară din pănuş.

Ca să nu murim de frig ne confecţionam şi îmbrăcăminte. Ce ne interesa mai tare era să nu răcim la plămîni. Că m-or durea oasele de apă, de reumatism, e altceva. Şi aveam voie numa' un flanel. Puneam atunci un flanel şi adăugam, după teoria straturilor, cît mai multe straturi. Ne încălţam cu opinci în care puneam obiele sau ciorapi. Pe urmă trăgeam un fel de ciorap dintr-o pînză cauciucată şi pe urmă opincile. Să nu fie piciorul direct în opincă, puneam praf şi puf din vîrf de stuf, îl puneam acolo jos, pe talpă. Şi dacă intram în apă... Trebuie să vă explic. Vînătorii noştri spun că puii de cocoş de munte, cînd sînt surprinşi de un inamic, în loc să se ascundă, se apucă cu ghearele de frunzele uscate de sub ei şi se dau pe spate. Aşa eram şi noi cu opincile astea, după ce treceam printr-o apă. Pentru că pe ei nu-i interesa, c-aveau cizme bune... nouă dacă ne înţepa ceva ciorapul de pînză cauciucată eram morţi. Oricum intra apa şi, ca s-o scoatem, după ce treceam printr-o baltă, toată lumea se trîntea pe spate şi cu picioarele-n sus. Şi uite, ăştia parcă-s pui de cocovă, zicea un vînător bătrîn.

Şi ce mai făceam, ingenioasă idee, nu ştiu cui i-a venit primu', făceam rost de o bucată de pătură cît să acopere pieptul şi spatele, un preş, ceva. Îi dădeam o gaură pentru cap şi îl răscroiam puţin aici. Sacrificam şi un prosop ca să-l căptuşim şi, între pătura asta şi prosop, puneam puf de stuf şi-l matlasam şi făceam o chiurasă în toată legea.

O coseam bine, îi puneam şi nasturi... Şi ieşea un pieptar prin care nu trecea nici mama vîntului. Era greu iarna. Cînd era mai uscat, adică mai cald, pînă să vină geru', recoltam pe grinduri, pă zone mai înalte. Cînd venea geru' şi îngheţa apa, ne băga pe apă. Avea un avantaj, că, numa' cu piciorul dacă dai, se retează stuful de la nivelul gheţii.

A fost totuşi frumos la stuf, pentru că atunci cînd recoltam paza era numa-n spate. În faţă nu se băga nimeni. Nici n-a evadat nici unul de la noi. A încercat să evadeze un arestat de prin regiunea Craiova, un ţăran. Cînd a văzut că n-are încotro să se ducă, se întorcea, săracu', spre bac şi l-a împuşcat un soldat. Deşi ridicase mîinile în sus... Aveam soldaţi din trupele de la securitate, comandaţi de un caporal, de un sergent, era şi un miliţian d-ăsta, un subofiţer de penitenciar, care lua în primire o brigadă de 60 de muncitori.

Acolo am cunoscut oleacă de libertate totuşi, pot să spun. Erau ei numa-n spate şi în faţă era numa' stufu'. Acolo am văzut o hermină. Nu vă puteţi închipui ce înseamnă să vezi la un metru şi jumătate un animal lung, uite atît, şi alb, alb, imaculat... şi mergea aşa, încet, nici nu s-a ferit de mine. Şi brigadierul zice — ce n-ai dat domne cu tarpanu-n ea, mi-o dădeai mie! Şi, în gîndul meu, auzi, mă, să ţi-o dau ţie... Ş-am lăsat-o să se ducă.

Am mai avut o întîmplare. Cea mai grea de suportat zi din viaţa mea a fost de 6 decembrie 1959. Recoltasem, deci erau sute de oameni, mii de oameni care recoltau acolo-n Deltă porumb pentru Ministerul de Interne, şi nu terminasem la 6 decembrie. Au venit ploile. Nu se mai puteau băga tractoarele să scoată porumbul şi atunci ne-au

pus să tăiem porumbul cu totu', planta cu doi-trei ştiuleţi. Şi făceam glugi, aşa, mari. În jur de Sfîntu' Nicolae a venit geru' şi viscolu'. Şi ne-a scos pe cîmp, în viscolu' ăla cumplit, să scoatem ştiuleţii din glugi. Lor le convenea — pîslari, şube, căciuli mari în cap, şube peste manta, habar n-aveau. Stăteau cu spatele-n crivăţ fără să-l simtă. Noi cu nenorocitele alea de zeghi prin care vedeai ceru', nici haină, nici pantalon căptuşit...

Şi au început cîţva băieţi să îngheţe. Măi, Cornele, eu nu mai pot! Zic — mă, mă, nu sta pe loc, nu sta pe loc, mişcă-te, dă mîinile-ncoace, ţi le mai frec eu oleacă. Treceam de la unu' la altu', cînd unu', auăleu, da' mie mi-e bine acum, m-a lăsat, nu-mi mai degeră! Şi mi-am dat seama că abia acum îngheaţă. Şi atunci puneam coceni din ăştia pă jos, puneam peste coceni doi-trei zdraveni, buni băieţi, şi p-ăsta care îngheţa îl puneam deasupra şi peste el unu-doi şi acoperiţi cu glugi de coceni, pînă se încălzeau. Dar pînă să se încălzească, culmea, culmea nenorocirii, la ora 1 sau 12 jumate vine cu mîncare la cîmp, să ne dea mîncare. Ce să mănînci, îţi zbura lingura din mînă, aşa sufla! Atunci mă duc la căruţă şi spun plutonierului s-o ducă înapoi, s-o lase la noi în baracă. O mîncăm deseară, acum nu se poate.

Şi cînd ne-am dus seara la colonie, la Periprava, aştepta comandantul la poartă. Mustaţă, ia vino încoace! Zice — brigadierul de la brigada întîia a refuzat mîncarea, a făcut greva foamei. Şi m-a dus şi m-a băgat la carceră. Da' p-ormă totuşi a revenit şi m-a întrebat comandantul — ce-i cu ce-ai făcut, cum de ai declarat greva foamei? Domnule comandant, n-am refuzat nimic, nici o mîncare, i-am spus să o ducă înapoi, atît. Fiin'că ne-o zbura din lingură, nu puteam s-o

mîncăm. Hai cu mine. Ăia mîncaseră, băieţii, pînă am ajuns acolo. Unde-i mîncarea de la prînz? Păi... am mîncat-o. Cum aţi mîncat-o? Am mîncat-o, uitaţi, aici e hîrdău'. Că ne dădea mîncarea de la prînz dimineaţa, la prînz mîncarea de seară şi seara ne dădea pîine cu cafea. Făceau aşa ca să avem forţă de lucru. Uitaţi aici hîrdău' de mîncare... A zis ceva, i-a înjurat tot pe ai lor şi a zis, treci la loc.

Şi a mai fost o zi deosebită, de 25 martie, Bunavestire, 1960. Cît a fost îngheţat, am recoltat din zona Periprava în zona canalului Sulimanca. Este un canal care merge de la pădurea Letea şi se varsă-n Chilia. Şi noi am recoltat cît a fost îngheţat. Vreo şapte kilometri mergeam. Acum, că s-a dezgheţat, trebuia să cărăm glugile de stuf. Lega două bărci pescăreşti cu doi drugi, făcea un pod şi o ramă în partea asta şi trăgea unu' aici, unu' aici şi încă doi, trei în ajutor. Şi fiecare brigadă avea cîte 14 poduri din astea.

În ziua de 25 martie, era într-o luni, fusese duminică, ne-a dat mîncare de dimineaţă, da' să ne scoată la lucru nu ne-a scos. De Crăciun, înainte deci, plutonierul lipovean care avea brigada noastră mi-a tras o bătaie zdravănă. Am un prieten, trăieşte acum, Dumnezeu să-l ţină, Nicolae Itu din Hunedoara, din Sălaju de Sus, şi făcea închisoare din 1942. Era în 1959! Lipoveanul avea vreo doozeci de ani. Ne cam forţa oleacă la treabă, nu plecăm de aici pînă nu faceţi de fiecare om 7 maldăre! Dar eram obligaţi, indiferent unde l-am recoltat, să-l cărăm pe malul apei, să facem glugi de cîte 500 de maldăre şi să-i dăm în primire la brigadierul civil. Şi era cam seara. Ăstuia îi era frică să nu se întunece şi să fugă cineva. Îi obliga pe băieţi să vină cu maldărul în spate şi erau unii de patru metri

lungime şi aveau o circumferinţă obligatorie. Dacă vedeau că-i mic nu ţi-l primea. Şi hai, hai, hai, hai, hai...

Acuma, stuful nu puteai să-l tai de jos de pe vas, îl tăiai cam pe la 20–25 de centimetri, tăiat pieziş, aşa. Dacă veneai cu piciorul în astea ascuţite, te tăia ca briciu'. Ca să nu ne taie ciorapii cauciucaţi strîmbam aşa opincile — stînga, dreapta — şi ne făceam un fel de potecă. Dar poteca era întortocheată, după stuf. Mai recoltam de aici, mai ne întorceam în partea ailaltă, mergeam înainte...

Cum să-l forţezi pe unu' care abia a dus un ditamai maldăr să se ducă trap înapoi... Şi eu i-am zis, domnu' plutonier, nu mai daţi, că începuse plutonierul să-l bată. I-am zis — domnu' plutonier, nu mai daţi în el că-i bolnav şi amărît, săracu. Aaa... îi pui parte! Şi vine la mine. Pă mine m-a găsit cu un maldăr în braţe. Eu lucram mai mult ca să nu-i las pă ei. Şi tocmai m-a prins cu maldăru-n mînă şi... capu' mi l-am ferit eu, da' mîinile şi umerii mi le-a cotonogit zdravăn. Da' p-ormă m-a apucat, nu ştiu ce mi-a venit, aşa, o furie, că zic — îmi pare bine că m-aţi bătut! Şi a stat oleacă, a făcut faza mare, s-a uitat la mine. Cum? Întîi îmi pare bine că nu m-aţi bătut pentru mine, dom' plutonier. Nenorocitul ăsta... vă jucaţi în ţărînă cînd el făcea puşcărie. Din '42 pînă în '59 sînt 17 ani! Ce vorbeşti mă? Şi în al doilea rînd îmi pare bine că m-aţi bătut în ziua de Crăciun. L-a impresionat. L-a impresionat, că era el miliţian, da' era lipovean şi creştin... Şi din ziua aia nu m-a mai atins nici cu degetu'.

Ş-a venit acuma 25 mai. Şi el vine, apare în burta şlepului, că eram ancoraţi din 10 decembrie, ancoraţi la nişte sălcii la o răstoacă. Şi eu zic —

dom' plutonier, ce facem? Şi el zice: păi vino-ncoa', să-ţi spun. Şi mă urc pă scară. Ca să nu facem noi legături cu soldaţii din batalionul de pază, dacă-i un soldat din Nucşoara, dacă... ştiu eu, găseşti un consătean, ca să nu facem legături, în fiecare lună schimba garda. Şi seara plecaseră cu un remorcher la Periprava şi nu mai veneau alţii. Da' pierdeam o zi de lucru! Şi eu spun plutonierului, hai să... dar el îmi spune că n-avem gardă. Ies eu cu brigada dumneavoastră! Da' nu fuge nimeni? Nu fuge, domne, vă garantez eu. Da' dacă fuge? A fugit cineva, a încercat cineva, zic, să mă împuşcaţi pe mine, uite! Duceţi-vă la comandant şi spuneţi-i. S-a dus la comandantul bacului. Erau trei brigăzi acolo. Şi ăla, pînă la urmă, s-a lăsat convins. Ce-a zis, pierd o zi de transport. Pentru asta o să mă bat cu pumnii-n piept, ia uite, domnule, eu şi fără escortă, cu oamenii mei am făcut şi-am dres... Şi le-am spus la băieţi. Grozav, mergem!

A avut totuşi curaj lipoveanu' meu. Da', bă, te împuşc dacă fuge vreunu'! Se gîndea şi el că nu fuge, că n-are unde. Doar cu elicopterul, şi elicopter n-aveam. Acum se şi dezgheţase. Cînd mai era gheaţă, să mai zici... Şi am plecat să transportăm pe canalul de la Sulimanca. Noi duceam, de obicei, 7 000–8 000 pe zi. Cîte trei transporturi făceam. Şi am zis — băieţi, tare, tare la deal. Vîsliţi tare, rînduiţi-vă cîte doi, cîte doi. Tare, tare! Şi facem un transport în plus. Şi puneţi maldărele pînă mai rămîn doar două degete pînă să intre apa. Măi Cornele, pă canal nu-s valuri, dar...

Eram obligaţi să traversăm şi Chilia, iar Chilia are şaptezeci la sută din debitul Dunării. Şi cînd e şi oleacă de vînt face valuri măricele. Măi Cornele, dacă avem necazuri? Nu traversăm cîte un

pod, numai cîte două deodată, şi cînd ajungeţi la mal luaţi-o mai întîi puţin în sus şi daţi-i drumul în derivă. Tot mereu, bietul lipoveanul meu, cînd ne întîlneam, el cobora şi eu urcam, domnu' brigadier, acum zicea *domnule*, că-i ţîţîia fundu', domnu' brigadier, să aveţi grijă! N-a fugit vreunu'? Stai liniştit. Cînd am făcut al treilea transport, nu, noi mai mergem unu'. Seara cînd plecam rămînea unu' care să închidă cordonul. Acum el îmi zice — domnu' brigadier, stai dumneata şi închide cordonul, eu stau şi număr. Că ne aşezau nătărăii cîte cinci, cîte cinci, ca să ne poată număra.

Cînd mă uit eu acolo, aproape că transportasem dublu. Băieţi, două degete să mai punem şi repede, repede... Păi, zice, ne-ai cam muncit oleacă azi. Lasă, am eu o chestie cu asta. Şi cinci, zece, cinsprezece, douăzeci, douăşcinci... uuf, lipoveanu' a răsuflat uşurat. Eram toţi! Hai, comandantul ne aştepta la poartă. Zice — lipovene, i-ai adus pe toţi sau te împuşc? Toţi, tovarăşu' comandant, păi nu v-am spus eu, nu v-am promis eu... Da' măcar ceva treabă aţi făcut? Am făcut! Păi, cît aţi făcut? Păi 12 000. Şi în alte zile cît faceţi? 7 000. Cum? Ia vino încoa' Mustaţă. Fu... şi trage ăla un Dumnezeu. Cum a fost, mă? Cum e cu chestia asta? Zilele celelalte 7 000 şi acum 12 000? Şi eu mă apropii de el şi-i spun confidenţial — *preţul libertăţii, domnule colonel.* Eşti deştept, băi, 'tu-ţi Dumnezeii mă-tii, marş!

Şi cu asta ne-am aranjat. Necazuri n-au mai avut băieţii decît atunci cînd au venit ăia cu ancheta şi le-au mai dat cîte treizeci şi şase de luni. Şi au scăpat numai cu decretul din '64...

În toamna lui '61, pe ăia care-i luase din Bărăgan, din domiciliu obligatoriu, în septembrie '58,

şi le dăduse treizeci şi şase de luni, ar fi trebuit să-i elibereze. Se împlinea timpu'. Ziceam eu, ah, şi eu... Mi-era groază de iarnă, iar stuf, iar mizerie, iar frig, iar se rupe gheaţa sub tine, iar cazi în apa rece pînă la brîu. Vezi, ziceam, dacă mă luau atunci cu ei, scăpam şi eu acum. Băieţii ziceau — băi, să nu zici hop! Şi a venit comisia de la Ministerul de Interne...

E, şi trebuie să vă spun că nu mai suportau dumnealor să vie la Periprava cu vedeta rapidă, au dat dispoziţie să le facem o pistă de aterizare. Aflaţi că le-am făcut şi pistă de aterizare, de veneau cu bimotor. Şi a venit o comisie de la Bucureşti şi i-a anchetat pe toţi şi din sute de inşi care erau acolo, cred că mai mult de opt sute, au plecat treişpe inşi acasă. La toţi le-a mai dat încă treizeci şi şase de luni. Şi eu ziceam că-mi părea rău că nu eram din lotul lor... Iar mă gîndeam la iarnă. Cînd vine acolo un viscol trebuie să torni apa cînd te speli aşa, de mai departe, că se duce peste palmă, încolo. Cînd ninge aşa, la orizontal... Le-a mai dat treizeci şi şase de luni. Adică şase ani în total.

Vine februarie şi mi se împlineşte şi mie. Unii ziceau — bă Cornele, să-ţi spun drept, nu-ţi dă drumu'. Nu-ţi dă drumu'! Eşti bandit, cum să-ţi dea drumu? Alţii ziceau — poate ai noroc, că eşti singur, nu te-au luat cu gloata.

Şi pă 15 februarie a venit un bimotor. Unu' strigă — Cornele, ăsta-i al tău! Şi chiar al meu a fost... A venit un căpitan. Şi la mine vine un plutonier şi mă cheamă, hai! Mormăi eu ceva, că trebuia să zic *să trăiţi* şi să-mi iau căciula din cap. Da' eu n-am zis niciodată *să trăiţi*, numai aşa, am mormăit ceva. Pun căciula jos şi intru într-o cameră. Tata, mama, data naşterii, domiciliu'... ştii

de ce am venit? Bănuiesc. De ce? Ca să vedeţi dacă merit să-mi daţi drumul sau nu. Şi dumneata ce crezi? Io, dacă aş fi în locul dumneavoastră mi-aş da drumu'. Am luat-o aşa, cu pieptu' înainte. Zic — ce-o să-mi facă acum? A dat oleacă să zîmbească. Păi de ce? Păi, zic, uite, am făcut atîţia ani de puşcărie şi n-am făcut lucruri rele, n-am făcut mare brînză, uite ce-a spus procurorul despre mine. P-ormă m-am ales cu domiciliu obligatoriu. Şi iar aşa, nu am făcut nimic. Acum m-a adus aici, am fost perforator la Nouă Culme, m-a botezat şi brigadier, spre ruşinea mea într-un fel, să nu mă confunde careva cu foştii brigadieri de la Canal. Şi nici pedepsit n-am fost... Bine, să vedem!

Pă 24 februarie n-am mai ieşit la lucru. Le-am spus la doi bolnavi care erau la infirmerie: dacă vin să mă caute, sînt la atelierul mecanic. Şi vine pe la zece un plutonier. Cum te cheamă? Drăgoi. Hai! Cînd au auzit băieţii, cînd au auzit... zburau căciulile pe sus... băi, Cornele, băi, noroc mă, sănătate! Şi mi-a dat drumu'.

Am venit cu un vapor de grănicieri pînă la Tulcea. La Tulcea m-am suit într-un tren. Cînd, la Medgidia, doi tipi bruneţi care stăteau de vorbă, vorbeau încet... Ce boală, că nu vorbesc româneşte! Cînd trag cu urechea, vorbeau aromâna. Şi zice — a hi de la Periprava, a hi de la Chilia? La Chilia era colonia de drept comun, de hoţi. Ei cultivau căpşuni, zarzavaturi, legume şi *bandiţii* de la Periprava cultivau stuf. Şi unu' zice — da' tu nu vezi că n-are mutră de hoţ? De unde vii, domne? Păi n-ai auzit de la vecinul dumitale? Ţi-am zis io, mă, că nu-i hoţ! Şi au început să mă întrebe: Samargescu este? Este. Aurel Caramitru este? Este. Este Gioga Parizianu? Este. Damu? Este.

Gavrizi? Este. A coborît unu' la Feteşti şi mi-a zis — stai aici, dacă porneşte trenu' trage semnalul de alarmă, auzi, bre? Şi lu' ălălalt îi zice — hai, vino repede! Şi mi-a adus, săracu', vin şi a adus, nu ştiu de unde a făcut rost atît de repede, nişte friptură, nişte pîine, nişte brînză. Mi le-a adus acolo şi au plecat. Cînd am ajuns la Bucureşti am stat la fratele lui tata. Şi am scăpat.

N-am ce să vă mai spun...

N-am ce să vă mai spun decît că, dacă mă întreabă cineva — dom' Drăgoi, da' parcă eşti cam amărît, eşti bolnav? De ce suferi? Păi, zic, de ce sufăr... Mai bine să vă spun de ce nu sufăr, că termin mai repede: nu mă doare stomacu'.

Ce aş vrea să se ştie şi să rămînă este că *întemeietorul acestei organizaţii de partizani a fost colonelul Gheorghe Arsenescu.* Că, periodic, a rămas comandant Toma Arnăuţoiu, asta e altă treabă. Şi printre cei care au avut un rol important se numără şi Ionel Marinescu, student la medicină la Cluj, fiul învăţătorului Marinescu... Cum aş vrea să se mai ştie că din Nucşoara două persoane condamnate în '49, '50, după ce au ieşit din închisoare, au luat legătura din nou cu băieţii şi i-au ajutat, i-au informat, i-au îngrijit. Alţii n-au mai făcut-o, dar ei au făcut-o. *Aceste două persoane sînt Elisabeta Rizea şi Ion Preda.* Ţărani. Un ţăran şi o ţărancă. Şi pot să vă spun că acest ţăran a venit din puşcărie rupînd-o binişor franţuzeşte...

Dar ce să mai zic de asta... alaltăieri, cînd m-am dus la Elisabeta Rizea, Gheorghe Rizea, de 92 de

ani luna viitoare, stînd în genunchi pentru că merge greu într-o cîrjă, scotea nişte cartofi. Şi, cum nu prea aude bine, i-am făcut un semn — ce faci acolo? Şi el îmi zice: am scos nişte cartofi. Mulţi, mulţi cartofi, mulţi? îl întreb. Da' el îmi răspunde — eh, *comme ci, comme ça.*

Epilog

Astăzi, situaţia în Nucşoara este următoarea — am citit articolul ăla, *Cazul Nucşoara*, scris de Paler: sînt două aspecte, dar de neseparat, cel agrar şi cel politic. *Exact ce se întîmplă în ţară în mare se întîmplă în Nucşoara în mic.*

Şi mai vine cîte unu' şi zice — schilodu' ăsta, ce-a mai venit aici, ce mai vrea? Auzi, ce caut în satul meu în care m-am născut, unde-mi sînt strămoşii, unde am şi eu o bucată de pămînt... Ce mai cată schilodu' ăsta? Alţii vin şi strigă la fina Rizea la poartă: s-a culcat, bă, las', fir-ar a dracului, o aruncăm noi în lac! Şi ea — naşule, mă omoară ăştia! Lasă, fină, că nu te omoară. Dacă ar fi fost să te omoare, veneau pe tăcute...

Vor numai să ne sperie.

Cuprins

Prefață la o spovedanie / 7
Cuvîntul editorului / 13
Povestea Elisabetei Rizea / 15
Mărturia lui Cornel Drăgoi / 105

Apărut 1993
Culegere și paginare HUMANITAS

Tiparul executat sub comanda nr. 30.414
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piața Presei Libere, 1, București
ROMÂNIA

Trei zile dacă mai trăiesc, da' vreau să ştiu că s-a limpezit lumea, spune Elisabeta Rizea.

S-a limpezit oare lumea? Mai degrabă *s-a ales*.

De o parte a ei, regizorii ororii şi supraveghetorii ei, astăzi morţi, dispăruţi, ştiuţi, neştiuţi, ascunşi, protejaţi. Apoi cei care au smuls dinţii şi gingiile cu cleştele de cuie: Oprea şi Cîrnu, şi Marin, şi Zamfirescu, şi Vlădicuţ Tănase; şi Mecu, şi Iordache, şi Apăvăloaie, şi Maromet, şi Ivănică. Şi mulţi alţii care trăiesc printre noi dintr-o pensie de patruzeci de ani puşi în slujba torturii.

De cealaltă parte a lumii mulţi morţi (zeci de mii? sute de mii?), cunoscuţi şi necunoscuţi, cam tot ce a avut mai bun locul acesta şi care au trebuit exterminaţi pentru a face să triumfe legea banditilor; şi puţinii rămaşi în viaţă, Elisabeta Rizea sau Cornel Drăgoi, care au mai putut vorbi şi care continuă să aştepte cele trei zile în care ar urma să triumfe legea oamenilor pentru ca lumea să se poată limpezi...

Din *Prefaţă la o spovedanie*
de
GABRIEL LIICEANU

Lei 500
ISBN 973-28-0399-1

O carte dedicată Doamnei Lucia Hossu Longin, realizatoarea serialului TV MEMORIALUL DURERII